

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Studiju programma "Pirmskolas izglītības skolotājs"

Evija Telle-Voroncova

**Bērnu radošās darbības sekmēšana 5 – 6 gadu vecumā, izmantojot
skaņu pasakas**

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

Lektore

_____

Akadēmiskais amats

Mg. Paed.

_____

Zinātniskais /
akadēmiskais grāds

Baiba Brice

_____

Vārds, Uzvārds

_____

Paraksts

TUKUMS 2020

Anotācija

Darba autors: Evija Telle-Voroncova

Darba vadītājs: Baiba Brice

Kvalifikācijas darba nosaukums: “Bērnu radošās darbības sekmēšana 5 – 6 gadu vecumā, izmantojot skaņu pasakas.”

Pētījuma mērķis: pētīt 5-6 gadus vecu bērnu radošās darbības sekmēšanas iespējas izmantojot skaņu pasakas.

Pētījuma objekts: skaņu pasakas pedagoģiskajā procesā pirmsskolā

Pētījuma priekšmets: 5-6 gadus vecu bērnu radošās darbības sekmēšana, izmantojot skaņu pasakas.

Pētījuma jautājums: *Vai skaņu pasaka sekmē bērna radošumu?* Darba autore jau pētījuma gaitā spēja saskatīt, kā uzlabojas bērna radošā aktivitāte darbā ar skaņu pasakām. Bērnus interesēja skaņu rīki un mūzikas instrumenti, kā arī pasakas, līdz ar to bērni bija ieinteresēti nodarbības gaitā un aktīvi piedalījās procesā atbilstoši savam līmenim. Darba autore apkopojot pētījuma rezultātus un analizējot procesu kopumā uzskata, ka skaņu pasakas ir neatņemama sastāvdaļa sekmējot bērna radošumu.

Kvalifikācijas darbs sastāv no divām daļām, teorētiskās un empīriskās. Teorētiskajā daļā tika aplūkots radošuma skaidrojums no dažādu autoru viedokļiem, mūzikas un mākslas nozīmīgums pirmsskolas vecumā, pasakas kā radošuma sekmētājas un 5 – 6 gadus vecu bērnu raksturojums darba tēmas kontekstā. Empīriskajā daļā darba autore apraksta izvēlētās metodes, mērķauditorijas raksturojumu, detalizēti apraksta pētījuma norisi un veic pētījuma analīzi.

Veicot pētījumu, ir iespējams secināt, ka bērnu radošumu ar skaņu pasakām ir iespējams sekmēt, ja tiek izmantoti dažādi skaņu rīki un mūzikas instrumenti, pasakas tiek lasītas ar izteiksmi un bērni tiek iesaistīti radošajā procesā.

Kvalifikācijas darba apjoms: 63 lpp., 2 tabulas, 10 diagrammas, 7 pielikumi.

Atslēgas vārdi: radošums, kreativitāte, pasakas, skaņu pasakas, skaņu rīki, mūzika, māksla, pirmsskola, bērnība, domāšana, zīmējums.

Annotation

The author of the work: Evija Telle-Voroncova

The supervisor of the work: Baiba Brice

The theme of the work: succeeding in creative movement for young children at the age of 5 to 6, using the sound storytelling.

The goal of the reserch: explore ways of promoting creative activities for children aged 5-6 through sound fairy tales.

The object of the reserch: sound fairy tales in pre-school teaching.

The subject of the reserch: promoting the creative performance of 5-6-year-old children using sound fairy tales.

The question of the wpork: Does the sound fairy tales sound promoting to the child's creativity? In the course of the study, the author was able to see how the child's creative activity in working with sound fairy tales improved. Children were interested in sound tools and musical instruments and fairy tales, so children were interested in the course of the lesson and actively participated in the process at their level. When summarizing the results of the study and analysing the process, sound fairy tales are an integral part of promoting the creativity of the child.

The qualification work consists of two parts, theoretical and empirical. The theoretical part examined the clarification of creativity from the views of the various authors, the importance of music and art in the pre-school, fairy tales as a promotor for creativity and the characterization of children aged 5-6 in the context of the work theme. In the empirical part, the author describes the methods selected, the characteristics of the audience, describes in detail the conduct of the study and performs the analysis of the study.

In a study, it is possible to promote that children's creativity with sound fairy tales can be encouraged by the use of different sound tools and musical instruments, if fairy tales are read with expression, and children are involved in the creative process

The content of the work: 63 pages, 2 tables, 10 diagrams, 7 annexes.

Keywords: creativity, fairy tales, sound fairy tales, sound tools, music, art, preschool, childhood, thinking, drawing

Saturs

Anotācija	
Annotation	
Ievads	4
1. Dažādu autoru viedokļi par radošumu, pasaku nozīmību un vecumposmiem	6
1.1. Radošuma raksturojums no dažādu ekspertu viedokļiem	6
1.2. Mākslas un mūzikas nozīme.....	13
1.3. Pasakas kā radošuma sekmētājs	16
1.4. Pirmsskolas vecumposmu raksturojums	22
2. 5-6 gadus vecu bērnu radošās darbības sekmēšana izmantojot skaņu pasakas	27
2.1. Pētījuma metodoloģijas raksturojums	27
2.2. Pētījuma mērķauditorijas raksturojums	29
2.3. Pētījuma norises apraksts	32
2.4. Pētījuma rezultātu analīze	37
Secinājumi	47
Priekšlikumi.....	48
Literatūras un citu avotu saraksts	49
Pielikumi	52

Ievads

Bērnība – bezrūpīgākais un rotaļām bagātākais cilvēka dzīves posms. 21. gadsimtā bieži vien vecākiem nepietiek laika, lai bērnam veltītu tik daudz uzmanības, cik nepieciešams bērna radošuma veicināšanai un veiksmīgas personības attīstībai. Pirmsskolas vecuma bērniem dažkārt patīk savu brīvo laiku pavadīt pie kādas spēles vai multfilmas viedierīcē, kuru vecāks viņam ir izsniedzis, bet vai šī izklaide ar laiku nesāks kļūt par neatņemamu ikdienas sastāvdaļu? Kādu brīdi vecāki ir ar to mierā, jo nav jāpievērš tik liela uzmanība bērnam un viņa radošuma attīstīšanai. Bet bērnība ir īstais laiks, kad bērns kā sūklis uzsūc visu informāciju, ko tam sniedz pieaugušais ar savu darbību un vārdiem. Tas ir mirklis, kad bērns ar lielāko prieku un interesi iesaistās pieaugušā rīkotās aktivitātēs, klausās visu, ko pieaugušais stāsta un vēlāk to atspoguļo savās darbībās.

Pirmsskola ir īstā vieta, kur bērns smeļas zināšanas un attīsta savu radošumu. Arī Ministru kabineta noteikumi Nr. 716 “Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem” paredz, ka pirmsskolas izglītības satura īstenošanas mērķis ir zinātkārs, dzīvespriecīgs un radošs bērns, kas dzīvo droši, veselīgi un aktīvi, patstāvīgi darbojas, ieinteresēti un ar prieku mācās, gūstot pieredzi par sevi, citiem, apkārtējo pasauli un savstarpējo mijiedarbību tajā. Arī Skola2030 paredz, ka mācību mērķis pirmsskolā ir ambiciozs – zinātkārs, radošs un dzīvespriecīgs bērns.

Pasakas ir bērnu iztēli un radošumu raisošas. Pedagoģis ir tas, kurš ar pasaku palīdzību sniedz bērniem iespēju attīstīties, līdzdarboties un domāt radoši. Skaņu pasakas bērnos raisa vēl lielāku interesi, kā parasti lasīta pasaka, jo tiek izmantoti dažādi skaņu instrumenti pasakas pilnveidošanai. Skola2030 mācību saturā varam lasīt, ka pirmsskolā bērnam ir jā klausās dažādus tekstus: pasakas, stāstus, skaitāmpantus u. c., kurus var papildināt ar dažādām skaņu rīku radītām skaņām. Pasakas un stāsti bērnam palīdz iepazīt un saprast sevi, apkārtējo pasauli, fantazēt, iztēloties, pārdzīvot, paplašināt vārdu krājumu un rosināt iztēli.

Indars Kraģis un Māra Vidnere ir vienis prāts, ka bez radošuma cilvēce nespētu eksistēt ne šodien, ne rīt. (Kraģis, 2019, 13).

Viens no izglītības uzdevumiem ir sagatavot bērnus dzīvei strauji mainīgajā pasaulē, tad vajadzība mācīt bērnus domāt radoši kļūst acīm redzama. (Fišers, 2005, 47).

Pētījumi liecina, ka bērni pirmsskolas vecumā ir īpaši atvērti radošajai darbībai un radošuma attīstībai, tādēļ vecākiem un pedagogiem vajadzētu izmantot šo laiku lai to veicinātu.

Darba autore uzskata, lai ieinteresētu bērnu darboties, pedagogam ir jāatrod īstā pieeja katram bērnam, jāprot viņu ieinteresēt un piedāvāt bērnam aktuālu darbību. Jāiekārto piemērota

un radošumu veicinoša vide. Bērna dabisko vēlmi darboties radoši nedrīkst apslāpēt, tai ir jādod iespēja attīstīties un pilnveidoties.

Ģimenē bērnu radošajai darbībai uzmanība tiek pievērsta arvien mazāk. Audzināšanas praksē radoši meklējumi un stratēģijas izstrādāšana ir svarīgs pedagoģijas zinātnieku, izglītības darbinieku, skolotāju, vecāku un audzinātāju kopējs uzdevums, (Špona, 2006, 121) tādēļ kvalifikācijas darba autore izvēlējās **tematu** “Bērnu radošās darbības sekmēšana 5 – 6 gadu vecumā, izmantojot skaņu pasakas.”

Pētījuma objekts – skaņu pasakas pedagoģiskajā procesā pirmsskolā

Pētījuma priekšmets – 5-6 gadus vecu bērnu radošās darbības sekmēšana, izmantojot skaņu pasakas

Pētījuma mērķis - pētīt 5-6 gadus vecu bērnu radošās darbības sekmēšanas iespējas izmantojot skaņu pasakas.

Pētījuma uzdevumi:

1. Pētīt pedagoģisko un psiholoģisko zinātnisko, kā arī metodisko literatūru.
2. Izpētīt, vai un kā skaņu pasakas veicina bērna radošumu.
3. Veikt pedagoģisko eksperimentu un bērnu vērojumus.
4. Apkopot pētījuma rezultātus.
5. Sniegt priekšlikumus pirmsskolas izglītības skolotājiem.

Pētījuma jautājums - Vai skaņu pasaka sekmē bērna radošumu?

Pētījuma bāze – Talsu novada pirmsskolas izglītības iestāde X, piedalījās 13 bērni vecumā no 5 līdz 6 gadiem.

1. Dažādu autoru viedokļi par radošumu, pasaku nozīmību un vecumposmiem

1.1. Radošuma raksturojums no dažādu ekspertu viedokļiem

Radošums (radītspēja) jeb **kreativitāte** ir spēja radīt jaunas idejas vai konceptus. No zinātniskā viedokļa, radošas domas rezultātā rodas gan oriģināla, gan piemērota ideja. Ikdienas uztverē radošums vienkārši ir māka radīt ko jaunu. Lai gan vairāki cilvēki uzskata, ka radošums ir iedzimts, citi apgalvo, ka to var iemācīt. (Pudāne, 2011).

Indars Kraģis savā pētījumā ir apkopojis dažādu ekspertu atziņas un apkopojot iegūto informāciju raksta, ka jēdziena “radošums” sakne meklējama latīņu vārdā *creare* (kreativitāte), kas nozīmē “radīt” (Rože, 2011). Uz šo “radīt” varam lūkoties gan kā uz darbību, gan kā uz spēju, un šāda ir radošuma tradicionālā izpratne, proti, radošums ir gan process, gan spēja. Tomēr, arī raugoties no 21. gadsimta pozīcijām, radošuma skaidrojumi ir izteikti daudzpusīgi. Tiek uzskatīts, ka radošuma nozīmi nav iespējams ietvert kādā atsevišķā, precīzāk sakot, visatbilstošākajā definīcijā, jo radošums pati par sevi ir tik daudzdimensionāla parādība, ka to ir neiespējami pilnībā definēt (Rože, 15). Tādējādi ir tikai aptuvenas definīcijas, no kurām katra uzsver atšķirīgu radošuma šķautni. Jēdzienam “radošums” kā sinonīmi nereti tiek lietoti tādi jēdzieni kā “jaunrade”, “produktivitāte”, “netradicionalitāte” (Orska, 59), “oriģinalitāte” (Abbs, 99) un “izdoma” (Stokes, 157). Tomēr, neskatoties uz šī jēdziena skaidrošanas komplicētību, radošums piemīt ikvienam cilvēkam dažādās pakāpēs un izpausmēs, tāpēc ir ārkārtīgi būtiski pievērsties pēc iespējas padziļinātākai radošuma izpētei. (Kraģis, 2018, 64).

Kreativitāte (no latīņu val. – *creato* – „radīšana”) – **ir cilvēka radošās spējas**, kuras var:

- izpausties domāšanā, jūtās, saskarsmē, atsevišķos darbības veidos;
- raksturo personību kopumā un/vai tās atsevišķas puses, darbības produktus, to radīšanas procesu (Lika, 1999)

Kreativitātes un radošuma spēju iedalījumu ir noslēpumaina īpašība. Pētnieki šo īpašību saistījuši ar vienu vai vairāk nekā vienu no četriem radošiem aspektiem:

- radoša vide;
- radošā cilvēka personība;
- radīšanas process;
- radītā ideja vai produkts. (Pudāne, 2011).

Kreativitāte izpaužas kā cilvēka gatavība darboties, atvērtība dažādu uzdevumu veikšanai. To raksturo darbošanās un saskarsme brīvā, nepiespiestā, draudzīgā gaisotnē.

Ikvienas darbnīcas (nodarbības) virsuzdevums ir nodrošināt kreatīvu vidi. Šādā vidē veidojas attieksmes, kurās valda tolerance, patiesa vienlīdzība, ļaujot ikvienam izteikt savas domas, izrādīt iniciatīvu, nekritizējot, necenšoties vadīt, neapspiežot grupas biedrus, ļaujot visiem izjust atbildību par darbību. (Sociālā darba un sociālās pedagoģijas augstskola, 2004, 214).

Profesionālajā izglītībā iesaistīto vispārizglītojošo mācību priekšmetu pedagogu kompetences paaugstināšanas projekta ietvaros, Rita Burceva, Jeļena Davidova, Daiga Kalniņa, Ērika Lanka, Linda Mackēviča izstrādāja materiālu, kurā viņas apkopoti dažādu zinātnieku kreativitātes un radošuma jēdzienus: kreativitātes jēdziena skaidrojumā dominē vairāki viedokļi. R. Sternbergs, T. Lubarts (1999) raksturo kreativitāti kā spēju radīt darbu, kas ir inovatīvs un sociāli nozīmīgs (noderīgs, apmierina vajadzību). Novitāte tiek bieži minēta kā viena no būtiskākajām radošuma iezīmēm. A. Grecovs (2007) akcentē, ka kreativitāte ir spēju kopums, intelekta un personības īpašību komplekss, kas ietver sevī arī cilvēka dzīves pozīciju.

Savukārt R. Bebre (2010) radošumu jeb kreativitāti definē kā noturīgu individualitātes īpašību, ko raksturo novatorisms, oriģinalitāte, netradicionāli risinājumi, antikonformisms, drosme, jaunrades darbības produktivitāte dažādās nozarēs: mākslā, zinātnē, tehnikā, pedagoģijā u.c., radoša intuīcija, bagāta fantāzija, iedvesma, psihi plastiskums, virsapziņas darbība.

Ir dažādas pieejas kreativitātes jēdziena izpratnei, kas var tikt aplūkotas kā:

- produkts – spēja radīt kaut ko jaunu, neparastu, oriģinālu; dažādās nozarēs to raksturo novatorisms un sabiedriskais nozīmīgums,
- process – īpaša radošās domāšanas daudzveidība, augsti attīstīta iztēle, estētiska pasaules uztvere; to raksturo radoša intuīcija, bagāta fantāzija, diverģentā domāšana, iedvesma, psihi plastiskums, zemapziņas un virsapziņas darbība,
- personības īpašības – atvērtība jaunai dzīves pieredzei, neatkarība, elastība, dinamiskums, oriģinalitāte, personības savdabīgums, antikonformisms, drosme u.c.,
- ārējie apstākļi – spēja produktīvi darboties situācijās ar augstu nenoteiktības pakāpi, kad nav iepriekš zināmu algoritmu darbībai, kas garantē vēlamo rezultātu (Bebre, 2010; Elshout, 1996; Grecovs, 2007). (Burceva, Davidova, Kalniņa, Lanka, Mackēviča, 2010).

Būtiskākās jēdziena “radošums” šķautnes. Pētnieciskajā literatūrā “radošums” skaidrots dažādi. I. Kraģis, pētot radošumu, apkopojis dažādu zinātnieku viedokļus:

- “spēja adekvāti reaģēt uz nepieciešamību pēc jaunām idejām un jauniem produktiem” (Vidnere, 2011, 118);
- “spēja būt atvērtam pasaulei” (Kneller, 36);

- „īpašība vai spēja būt radošam, kas var izpausties domāšanā, jūtās, saskarsmē, atsevišķos darbības veidos” (Lomovceva, 143; Vidnere, 2011, 8; Lika, 26; Plaude, 78);
- “īpašība, ko radoši cilvēki izmanto, lai iegūtu radošu rezultātu” (Fišers, 48);
- „jaunu un derīgu (vērtīgu) produktu radīšana atbilstoši situācijas prasībām un ierobežojumiem” (Roķe, 15; Krūmiņa, 159);

Var pieņemt, ka ar jēdzienu “radošums” galvenokārt raksturo gan spējas vai īpašības, gan procesu vai tā izpausmes un produktus. Tomēr I. Kraģis, pētot radošumu, apkopojis dažādu zinātnieku viedokļus, kur radošums tiek definēts arī kā:

- intelektuālās apdāvinātības komponents (Roķe, 37; Orska, 61; Hee Kim, Cramond, VanTassel-Baska, 401; Lika, 26; Krūmiņa, 148);
- dabisks resurss jeb dzīves spēks (Roķe, 38; Kneller, 22);
- ieradums (Sternberg, 394);
- “smadzeņu morfofunkcionālais stāvoklis” (Raipulis, 51);
- “universāla, neatņemama cilvēka personības vērtība” (Miķelsone, 255);
- “jūtīgums pret problēmām vai zināšanu deficītu” (Lieģeniece, 120);
- uzdrīkstēšanās (Lieģeniece, 120);
- pasaules pārmainīšanas rīks (Craft, 19).
- domāšanas un problēmu risināšanas veids (Fišers, 57; Kneller, 1);

Radošums ir “daudzdimensionāls konstrukts, ko veido dažādu spēju, procesu un personības raksturojumu kopums” (Roķe,15). Radošumu ietekmē gan mijiedarbība starp spējām, procesu un vidi, gan valdošā politiskā atmosfēra (Roķe, 16–17) un vispārējais kultūras konteksts (Lubart, 271). (Kraģis, 2018, 65-64).

Kreativitātes jēdziena izpratnē būtiski ir radošuma intelektuālie priekšnoteikumi. Dž. Gilfords un E. Torrens (1988) atzīst, ka kreativitāte jāuztver kā diverģentā vai daudzpusīga domāšana (vērsta dažādos virzienos), pieļaujot meklējumu dažādību, kuru rezultātā rodas negaidīti atklājumi. Radošās domāšanas procesam ir raksturīga:

- problēmas noteikšana un uzstādīšana;
- spēja ģenerēt vairākas idejas vienlaicīgi;
- spēja producēt dažādu jēdzienu idejas;
- spēja izvirzīt retas, nestandarta idejas;
- spēja pilnveidot izvirzītās idejas;
- spēja problēmas risinājumam analizēt un sintezēt informāciju. (Burceva, Davidova, Kalniņa, Lanka, Mackēviča, 2010).

Mihaly Csikszentmihalyi, jaunrades procesa pētnieks, raksturo kreativitātes procesu kā tādu, kas parasti ietver piecus soļus.

1. Preperācija — ziņkārība par interesantām idejām vai jautājumiem.
2. Inkubācija - idejas saplūst zem apziņas sliekšņa, neapzināti veidojot sakarus.
3. Ieskats - kad tiek realizēta sapratne. “Aha” brīdis, kad puzzle sāk likties kopā.
4. Novērtējums - lemšana, vai ieskats ir vērtīgs un ir vērts tiekties.
5. Pilnveidošana — izpratnes tulkošana ir tās galīgais darbs. Tā ir idejas vai jautājuma fiziskā realizēšana.

Šīs stadijas tiek nepārtraukti izvērstas, kad indivīds risina šo problēmu. Radošums ir par to brīžu tveršanu, kas padara dzīvi dzīvošanai vērtīgu. Radošuma mērķis ir piedāvāt izpratni par to, kas noved pie šiem brīžiem – vai tas ir mākslinieka satraukums pie molberta, vai zinātnieks laboratorijā, lai zināšanas varētu izmantot, lai bagātinātu cilvēku dzīvi. (Mayesky, 2015, 5).

Radošumu var novērtēt pēc tā mērķtiecības, elastīguma, oriģinalitātes un izstrādes. Visradošākie prāti ir tie, kam radoša doma ir plūstoša. Radošākie domātāji ir arī elastīgi savos veidojumos, un viņi vēlas un spēj manipulēt ar savu domāšanu, lai uzlabotu to, ko viņi rada. Radošie domātāji spēj izklāstīt savu jaunradi lielā mērā tāpēc, ka tā ir viņu, nevis kāda cita cilvēka noskatīta ideja. Kad radošie domātāji atrodas sava radošā procesa virsotnē, tie var nonākt tik koncentrētā stāvoklī, ka pilnībā tiek pārņemti savā darbībā. Viņi bez piepūles var būt savu spēju maksimumā. Visbeidzot, radošie domātāji ir oriģināli; viņi nekopē citu domāšanu, bet veido savu.

Radošums parasti tiek uzskatīts par atšķirīgu domāšanu — spēju pagriezt savu domāšanu dažādos virzienos. Kad kāds kaut ko ir radījis, viņa domāšana var saplūst tikai ar idejām un informāciju, kas attiecas uz šo konkrēto izgudrojumu. (Thomas, Thorne, 2019).

Var atrast arī pretrunas starp humānistisko psiholoģiju un psihoanalīzi – Maslovu un Freidu, jo Freids uzskatīja, ka radoša darbība ir pataloģijas paveids: kad cilvēks nav pietiekami seksuāli apmierināts, tad viņam vajag enerģiju virzīt citā virzienā, sublimēt. Pēc Freida, tā ir novirze, pēc Maslova, gluži otrādi: tikai radošs cilvēks ir veselīga personība. (Reņģe, 1999, 168). Darba autore vairāk sliecas piekrist Maslovam, par radošumu veselīgam cilvēkam, taču noteikti ir arī izņēmumi.

Rita Zālīte Mārtinsones grāmatā apskata dažādus pētnieku skatu punktus - Britu pediatrs un psihoanalītiķis D. Vinnikots (Donald Winnicot) kreativitāti novērtējis kā garīgās veselības rādītāju. Amerikāņu filozofs un psihologs E. Fromms (Eric Fromm) to aplūkoja kā “spēju redzēt (vai apzināties) un atbildēt”. Bet amerikāņu psihoterapeits R. Meijs (Rollo May) uzsvēra, ka kreativitāte – process, kurā kaut kas piedzimst, - ir spēja sastapties ar dzīvi tās

pilnībā un saistīties ar tās daļu, kas atrodas ārpus mūsu apziņas, ir kreatīvā akta pamata raksturojums.

Mākslas kontekstā īpaši interesanta ir pazīstamā psihologa A. Maslova (Abraham Masloy) pieeja. Viņš izdala trīs kategorijas – primāro, sekundāro un integrēto kreativitāti. Primārā kreativitāte izriet no primārajiem psihes procesiem kā indivīda nepieciešamība pēc tikšanās ar savu Es, kas ir emocionāli bagātinošs process. Pielietojot sekundāro kreativitāti, indivīds spēj produktīvi pielietot kritiskās un analītiskās spējas, bet par īstu jaunradi to uzskatīt nevar. Integrētā kreativitāte sapludina primāro un sekundāro kreativitāti, un tieši šādā veidā rodas diži zinātnes darbi. (Mārtinsone, 2020, 23). Darba autore uzskata, ka viss ir atkarīgs no prāta spējām.

Galvenie cilvēka prāta kvalitātes raksturojumi ir prāta – plašums, dziļums, patstāvība, kritiskums, elastība, ātrums. Visas minētās prāta īpašības ir savstarpēji cieši saistītas un kopumā sastāda cilvēka intelektu. Prāta īpašības attīstās cilvēka darbības procesā, dažādu domāšanas uzdevumu risināšanas procesā tiktāl, cik attīstās domāšanas operācijas, domāšanas veidi un pats domāšanas process. Pati galvenā domāšanas funkcija ir jaunas domas veidošana, tādēļ šis izziņas process ir galvenais visā cilvēka izziņas sfērā. (Vorobjovs, 1996, 103).

Radošā iztēle – tas ir patstāvīgs jaunu, oriģinālu tēlu veidošanas process. Šo tīšās iztēles veidu nosaka cilvēka praktiskā darbība. Cilvēks izvirza sev mērķi izveidot jaunu priekšmetu un cenšas savienot tēlainās atmiņas priekšstatus par šī tipa priekšmetiem, lai izveidotu jaunu tēlu. Pēc tam šis tēls tiek īstenots jaunas formas, izmēru utt. priekšmetā.

Bez iztēles nav iespējama cilvēka jaunrades darbība jebkurā darbības sfērā.

Jebkurā radošas darbības procesā var saskatīt trīs stadijas:

- 1) sagatavošanās stadija, kad tiek izvirzīts mērķis, pārdomāti problēmas iespējamie risināšanas veidi;
- 2) jauno tēlu un priekšstatu realizācijas korekcijas stadija un to realizācija reālā priekšmetā, parādībā utt.;
- 3) jaunā priekšmeta (parādības) aprobācijas un reālajā dzīvē ieviešanas stadija.

Katrā no šīm stadijām iztēlei ir atšķirīga loma. Sevišķi svarīga loma iztēlei ir pirmajā stadijā, kad veidojas jauns, agrāk vēl nebijis tēls. (Vorobjovs, 1996, 110 – 111).

Lai radošums notiktu, īpašībām vajadzētu būt atšķirīgām, un tās apvieno pamatojoties uz nepieciešamību. Kā papildus cilvēka radošumam pazīmes var apvienoties arī tad, ja tās ir līdzīgas, bet pieder atšķirīgām vienībām. (Horn, 2013, 15).

A. Maslovs ar cilvēka patību saprot cilvēka radošo potenciālu. Katrā veselā cilvēkā, kuram ir veselās smadzenes ir ielikts radošais potenciāls. Pēc Maslova uzskatiem, katrs cilvēks kopš dzimšanas ir radoša personība. Katrs bērns ir radošs.

Ja visi piedzimst kā kreatīvas radošas būtnes, kur tad viņi paliek? Maslova atbilde – sabiedrībai nav vajadzīgi radoši cilvēki. Sabiedrībai ir vajadzīgi pielāgoti, adaptēti cilvēki, kas atdarina citus, seko pieņemtām normām uzņemas noteiktas sociālās lomas un funkcionē šajā sabiedrības organismā. (Reņģe, 1999, 162). Taču Skola2030 paredz, ka mācību mērķis pirmsskolā ir ambiciozs – zinātkārs, radošs un dzīvespriecīgs bērns. Un tāpēc Ministru kabineta noteikumi Nr. 716 “Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem” paredz, ka pirmsskolas izglītības satura īstenošanas mērķis ir zinātkārs, dzīvespriecīgs un radošs bērns”.

Tādēļ Ministru kabineta noteikuma Nr.716 2.2. apakšpunkts sasaucas ar vienu no Maslova personības pazīmēm. Tā ir kreativitāte. Kreativitāte, kas raksturīga maziem bērniem, oriģināla pieeja visam, it kā pasaules atklāšana, un cilvēks var būt radošs savā darbībā atkarībā no tā, ko viņš dara: glezno gleznas, projektē kosmosa kuģus vai taisa krēslus, tas ir tas, ko viņš dara un neviens cits to tā neizdarīs. Tādā nozīmē radošā darbība. (Reņģe, 1999, 170).

Cilvēkam, īpaši augošam, svarīgas vajadzības ir izzināt, domāt, atklāt, radīt, darīt, apliecināties, pašizteikties u. c. Vajadzību apmierināšanas procesā veidojas uzskati, pārliecība, pieredze. Vajadzību apmierināšana cilvēkam ir objektīvi nepieciešama. Cilvēka apziņā nepieciešamība atspoguļojas interesēs un centienos. Intereses ir viens no uzvedības, domu un gribas virzības nosacījumiem. (Špona, 2006, 100). Šponas domas sasaucas ar Vorobjova domām par interesi un vēlmi izzināt jauno. Lai domāšanas operācijas apvienotos procesā, jāveido problēmsituācijas, kuras rodas pie trim vienlaicīgiem nosacījumiem: pirmkārt, jauna, agrāk nepazīstama fakta, parādības rašanās; otrkārt, veidu nenoteiktība šī fakta vai parādības izzināšanā; treškārt, cilvēka vēlēšanās un tieksme izzināt jauno. Sevišķi svarīgs ir trešais nosacījums - cilvēka vēlēšanās un tieksme izzināt jauno. (Vorobjovs, 1996, 98).

Cilvēka darbības pamatā ir viņa vajadzības un intereses. Garīgās vajadzības izpaužas izzināšanas tieksmē, jaunradē, sevis pilnveidošanā estētiskajā un tikumiskajā jomā. (Žukovs, 1997, 21).

Cilvēka mērķi ir tieši saistīti ar savu attīstības un dzīves jēgas apzināšanos. Jau bērnībā ir svarīgi apzināties, ka mācīšanās un personības pilnveidošanās ir nepārtraukts un bezgalīgs process. Katrs cilvēks savā attīstībā lietas un parādības aplūko arvien jaunā skatījumā. Tas saistīts ar viņa interešu attīstību rosinošā radošā vidē. (Špona, 2006, 44).

Mākslas tapšana ir jaunrades process, kas nesaraucjami saistīts ar radošumu, ko dēvē arī par kreativitāti. Valda uzskats, ka mākslas metodes un tehnikas rosina kreativitātes attīstību. Kreativitāti var definēt kā spēju atrast jaunas un negaidītas kopsakarības, saiknes un attiecīgi jaunu jēgu. Vienlaikus jāatzīst, ka kreativitāte ir sarežģīts jēdziens, kas saistās ar plašām diskusijām, teorētisku izpēti un daudzveidīgiem eksperimentiem. (Mārtinsone, 2020, 23).

Radošums, jeb kreativitāte ir process, kura laikā tiek radītas jaunas, oriģinālas un vēl neredzētas lietas. Jebkuram bērnam piemīt kreativitāte izpausme sev atbilstošā veidā. Darbojoties radoši, nav iespējams izveidot divus vienādus darbus pat lielā cilvēku grupā.

1.2. Mākslas un mūzikas nozīme

Par mākslu parasti runā, lai apzīmētu kādu (radošo) prasmi vai meistarību saistībā ar dažādu materiālu un nemateriālu lietu radīšanu, kam piemīt kāda vērtība attiecībā uz cilvēka maņām, emocijām un prātu. Tādēļ var teikt, ka māksla rodas, kad cilvēks sevi (radoši) izpauž, tēlos iemiesojot emocijas, jūtas, idejas, pieredzi, un tā kļūst par līdzekli emociju un ideju apmaiņai starp cilvēkiem. (Mārtinsone, 2020, 9).

Liza Filipa, kurai ir 20 gadu pieredze mākslas un pedagogijas vadībā 2012. gadā kā top 1 prasmi, ko bērni mācās no mākslas minēja radošumu. Radošums, tā ir spēja domāt patstāvīgi, tuvojoties uzdevumiem no dažādām perspektīvām un domāt "ārpus kastes". Radošums atšķir jūsu bērnu no citiem. Ja bērni praktizējas radoši domāt, tas viņiem pašiem ar laiku tas notiks dabiski gan tagad, gan viņu turpmākajā karjerā. Radošumu var attīstīt ar mākslas palīdzību. (Phillips, 2012).

Skola2030 mājaslapā varam lasīt - jaunu ideju, lietu un risinājumu izgudrošanai ir nepieciešama spēja būt vērīgiem, iepazīt un izprast motīvus, kas vada cilvēku rīcību un izvēli, ne vien praktiskas vajadzības, bet arī estētikas nozīmi, attīstīt jaunradi un spēju savienot pat šķietami nesavienojamas lietas – šādas prasmes palīdz attīstīt mākslas.

Šo jomu sintēze dod iespēju skolēniem gūt padziļinātu izpratni par to, kā darbojas pasaule, un attīstīt domāšanas veidu un prasmes, kas nepieciešamas veiksmīgai dzīvei 21. gadsimtā. Liekot lietā apgūtās zināšanas, tehnoloģiju iespējas, jaunradi un uzņēmējspēju, skolēni mācās radīt jaunas lietas un cilvēkiem un dabai noderīgus risinājumus. (Skola2030, 2019).

Jungs uzskatīja, ka pašlaik audzināšanā, pedagogijā novārtā tiek pamesta jūtu, emociju sfēra un bērna radošās izpausmes, tāpēc Junga uzskata, ka īpaša vērtība būtu jāpievērš bērnu mākslinieciskajai audzināšanai – mākslai, mūzikai, dejai – ne tikai matemātikai u. tml. lietām. (Reņģe, 1999, 79).

Doktors V. Zelmenis kā vienu no audzināšanas uzdevumiem min estētisko audzināšanu. Tās uzdevums ir ievadīt bērnu, pusaudzi jauniešu skaistuma pasaulē – dabā, cilvēku praktiskajā darbībā un mākslā. Estētiskās audzināšanas uzdevumi ir rosināt estētiskās vajadzības un intereses, attīstīt uztveres spējas, izkopt gaumi un veicināt daiļrades darbību. (Zelmenis, 2000, 40). Šķiet, ka Zelmenis un Junga ir domājuši līdzīgi, uzskatot, ka mākslai un estētikai būtu nepieciešamība ienākt bērnu ikdienā.

Darbošanās mūzikas, dejas vai teātra mākslas virzienā ļauj bērnam, skolēnam un jauniešiem izzināt sevi radošā darbībā, izteikt vērtējumu par redzēto un sevī pārdzīvoto. (Špona, 2006, 117).

Jau pagājušā gadsimta vidū dažādu valstu neirologi, psihologi, mūzikas terapeiti un pedagogi atzinuši, ka tieši muzikālā darbība atstāj spēcīgu ietekmi uz cilvēka emocionālo, intelektuālo un garīgo attīstību.

Mūsdienās veiktie atklājumi apliecina mūzikas brīnumainā spēka ietekmi uz jebkuru dzīvu būtni – ar noteiktu skaņu un tembru palīdzību var veicināt ne tikai cilvēka prātu un emocionālo attīstību, bet iespaidot arī augu, dzīvnieku un pat sniegpārslīņu attīstību un augšanas procesu.

Ir jāaudzina bērni par radošām personībām, kas spēj uztvert un novērtēt novitātes, jātrenē audzēkņu spējas improvizēt, domāt līdzīgi, radīt jaunu no esošā. Prasmes radoši risināt problēmas un situācijas, bez īpašās sagatavošanās spēt reaģēt uz pēkšņām situācijas maiņām īpaši noder mūsdienu straujajā un mainīgajā dzīves ritmā. Mērķa sasniegšanai viens no labākajiem līdzekļiem ir tieši mūzikas stundas – ja tās vada radošs, prasmīgs skolotājs bērnu attīstību un izaugsmi veicinošā vidē, kur mazajiem tiek dotas plašas iespējas muzicēt pašiem ar dažādiem mūzikas instrumentiem un skaņu rīkiem. (Brice, 2011, 3).

Muzicēšanas laikā slēptajos un neredzamajos indivīda psihiskās darbības notikumos veidojas tas lielais ieguvums, tas labdarīgums, kas jau galvo par muzicēšanu kā par vienu no labākajiem intelektuālo spēju attīstītājiem, kādus cilvēce vien varējusi izdomāt un kuru dēļ mūzika patiesībā ir pelnījusi goda vietu skolu mācību priekšmetu hierarhijā. (Birzkops, 1999, 23).

Skatot instrumentiem muzicēšanas laikā, tie izdod brīnišķīgas skaņas, kuras bērni mēdz sasaistīt ar burvestībām. Un, kad bērniem tiek dota iespēja spēlēt šos mūzikas instrumentus, bērni to dara ar lielu prieku.

Visu vecumu bērni ir spējīgi atskaņot mūzikas instrumentus. Zīdaiņi krata grabuļus, uz kartona kastēm, galdiem, krēsliem un dažādām virsmām sit ar dažādiem priekšmetiem, kas ir mazuļu rokās. Rotaļu klavieres, flautas un ģitārām līdzīgi instrumenti ir diezgan populāras dzimšanas dienas dāvanas pirmsskolas vecuma bērnam. Pirmsskolas izglītības iestādēs ikvienas dienas aktualitātei būtu jābūt muzicēšanai – īpaši, ja tā ietvertu bungu, zvaniņu, ritma kociņu un tamburīnu spēlēšanu. (Campbell, Scott-Kassner, 2018, 208).

Nemot vērā bērna dabisko pievilcību mūzikas instrumentu skaņām, ir labi, ja bērni spēj sasniegt valsts mūzikas standartos noteiktās prasmes attiecībā uz viņu vecumu un pakāpi. Bērni spēj spēlēt vismaz vienu instrumentu – vai nu klavieres, ksilofonu, ģitāru, vai kādu no plašām perkusijas instrumentu, stīgu un orķestru instrumentu grupas – precīzi un neatkarīgi, vienatnē

un kopā ar pedagogu, ar atbilstošu spēlēšanas tehniku. Ņemot vērā iespēju, bērni izpildīs dažādu žanru un kultūru mūziku ar izteiksmes un tehnikas precizitāti. Ar savu ziņkāri par instrumentiem, ko viņi izmanto savas attīstības sākumā, bērni spēj atdarināt saklausītās instrumentālās skaņas, kuras tika dzirdētas muzikālajā skaņdarbā, vai skolotāja spēlētājā priekšnesumā. Mācību programmā, kas ļauj gūt izpētes pieredzi un regulārus, secīgus norādījumus, bērni var kļūt prasmīgi. (Campbell, Scott-Kassner, 2018, 209).

Muzikālās audzināšanas process īpaši nozīmīgs ir tieši pirmsskolas vecumā. (Brice, 2011, 4).

Kā zināms, jēdziens “māksla” tiek lietots saistībā ar dažādiem radošās izpausmes veidiem, piemēram, vizuālo mākslu, mūziku, literatūru u.c. (Mārtinsone, 2020, 9). Un tādēļ māksla un literatūra cilvēka dvēseli padara jūtīgāku, garīgi bagātāku. Daudzkārt audzinātāja pamācības ir bāls mākslas darbu un literatūras audzinošās ietekmes atspulgs. Audzinātāju uzdevums ir rosināt skolēnus apmeklēt muzejus, teātra izrādes, pievērst uzmanību cilvēku radītiem arhitektūras šedevriem, lasīt daiļliteratūru un arī zinātnisko literatūru. (Žukovs, 1997, 171).

Pamatojoties uz analizēto literatūru, mūzika ir neatņemama sastāvdaļa jebkurā vecumā, taču īpaši svarīga tā ir bērnam pirmsskolas vecumā. Tai būtu jāpievērš daudz lielāka loma pirmsskolās, jo klausoties mūziku bērnam noris radošais process, attīstās domāšana. Mūzikas un mākslas jomā bērns attīsta savu radošumu, kas ir svarīgi, jo radošām personām dzīvē tiek sniegtas lielākas iespējas. Radošumam mūsdienās ir liela nozīme un priekšrocības.

1.3. Pasakas kā radošuma sekmētājs

Pasaku stāstīšana ir lielisks veids, kā mācīt dzīvi bērniem un kā nodot svarīgu pieredzi. Pasakas raisa bērnos mīlestību, interesi un ziņkāri par dzīvi. Pētījumos atklāts, ka gan pieaugušie, gan bērni pasakās un stāstos spēj atrast atbildes uz dažādiem savas dzīves jautājumiem un atrisināt savas dzīves izaicinājumus.

Ko pasakas māca:

- Attīsta bērna valodu un izraisa interesi par lasīšanu.
- Māca tautas kultūru un tradīcijas.
- Māca problēmrisināšanas prasmes. Bērni mācās no pasaku un stāstu varoņiem un fantazē par to, kā rīkotos viņu vietā.
- Attīsta bērna emocionālo pasauli. Ikviens mēs dzīvē sastopamies ar izaicinājumiem un pasakas rada šo drošo vidi, kurā bērns iemācās, ka ikviena dzīvē notiek bēdīgas, sliktas, nejaukas, nedrošas lietas. Dzīvojot līdzī pasaku un stāstu varoņiem, bērns līdzpārdzīvo un “trenē”, attīsta sevī dažādas jūtas un prasmi tās izpaust.
- Attīsta bērnu domāšanu. Katrai pasakai un stāstam ir sižets un tēli. Lasot pasakas bērni attīsta iztēli, mācās izdarīt secinājumus, salīdzināt, prognozēt notikumus un varoņu sajūtas. Bērni mācās nošķirt labo no ļaunā, pareizo no nepareizā, mācās kritiski izvērtēt un domāt. Bērni mācās prognozēt dzīves situācijas un tas rada viņiem drošības sajūtu veidojot pašiem savu dzīves pieredzi.
- Māca morāles principus un vērtības. Caur pasaku un stāstu varoņu pieredzi izkristalizējas vērtības, kas tiek mantotas no paaudzes paaudzē.

Pasakas ietver sevī dažādas dzīves mācības. Neskaitāmie simboli un tēli iedarbojas uz mūsu zemapziņu un mēs intuitīvi jūtam un saprotam iegūto pieredzi. Pasakas jau it kā nav īstenība, bet tā nav arī nepatiesība. (Jozauska, 2014)

Agrā bērnība ir pasaku laikmets. Valodas, ko izmanto pasakās, nav sarežģītas un nepārsniedz bērna saprašanas spējas. Visas pasakas pēc būtības ir vienkāršas, tomēr noslēpumainas. Parasti stāstījums tiek sākts ar “Reiz laikā...”, tad bērni nomierinās un tiek aiznesti savās fantāzijās. Pasakas atbalsta iztēles un radošās domāšanas attīstību, kas ir viens no būtiskākajiem pirmsskolas vecuma psiholoģiskajiem formējumiem. Bērna iztēle ir augsne, no kuras dīgst un aug, lai pilnveidotu jebkuru zinātnieku, izgudrotāju, mākslinieku.

Pasakas ir viens no labākajiem līdzekļiem, kā attīstīt šo svarīgo agrīnās bērnības psiholoģisko procesu - iztēli. Pasakas stils bērnam ir viegli saprotams. Bērni šajā vecumā nevar loģiski apdomāties, un pasakas neapgrūtina viņus ar loģiku. Nevienam bērnam nepatīk tieši

pamācīt, un pasakas bērniem šādā veidā nekad nemāca. Pasakas sižeti dod mājienus par to, kas būtu labākais, ko darīt šajā vai citā situācijā.

Pasakas izklāsta un palīdz atrisināt problēmas. Lielākā daļa bērnu identificējas ar pozitīviem varoņiem; pasakas māca laipnību un tikumu, un tās bērnam audzina šādas spējas. Katra pasaka pierāda, ka vislabāk ir būt labam. Darba autore piekrīt, ka pasakas māca bērnam saprast kas ir labs, bet pedagogam noteikti ir jāprot atrast atbilstošas pasakas bērna vecumam.

Lasot pasakas bērnam, mēs viņu iepazīstinām ar situāciju un problēmu pasauli, pieredzes, mīklas un noslēpuma pasauli. Iztēles attīstībai nepieciešams bagātināt maņu pieredzi. Jo vairāk bērns dzird, redz un piedzīvo, jo vairāk zina un iegūst. Tas nozīmē, ka bērnam ir vairāk realitātes elementu savā pieredzē, un tāpēc viņa iztēle ir ievērojami produktīvāka un daudz aktīvāka.

Tomēr pasakas vide nav pietiekama iztēles attīstīšanai, jo stāstījuma izklāsts ir ārkārtīgi svarīgs, lai to uztvertu un saprastu. Šeit iestājas pieaugušie - psihologi, vecāki, skolotāji un citi cilvēki, kas ir atbildīgi par jebkura bērna audzināšanu un attīstību. Šajā periodā, kad domāšana strauji attīstās, materiāls ir jāuzrāda tā, lai bērns pasakas darbību redzētu visspilgtākajā veidā. Var izdomāt sižetu, to pārdzīvot. Lomu spēle jāorganizē tā, lai aktivizētos visas maņas.

Lai atbildētu uz jautājumu, kā smaržo, piemēram, rausis, bērniem kopīgi jāizlemj, kādas smaržas varētu būt saistītas ar šo rausi pagatavošanas procesā. To darot, bērni iemācās pamatot, apsvērt tādas svarīgas detaļas kā iezīmes, īpatnības un ekscentriskumu, kas ļoti palīdz attīstīt viņu iztēli un radošumu.

Tajā pašā nolūkā ir jāizmanto arī trokšņus un skaņas. Skaņu rīki varētu būt zvanu, bungu un grabulīšu kolekcijas, kā arī dažādas burkas, kas piepildītas ar maziem priekšmetiem, kas, kratot, izdara dažādas skaņas un trokšņus. Burkas var piepildīt ar sausiem zirņiem, prosu, mannu, ūdeni, šķeltām olu čaumalām, sausām apelsīnu miziņām, metāla skaidām utt. Lai radītu trokšņus un skaņas, mēs izmantojam arī balsi. Piemēram, attēlojot meža trokšņus, daži bērni vicina audumus, citi ūdeni ielej no vienas glāzes uz otru, citi atdarina baložu dunēšanu un kāds var lēnām kratīt burku ar griķiem. Vai šis iztēles produkts nav brīnišķīgs? Protams izmantot var arī mūzikas instrumentus – bungas, ritma kociņus, marakasus un citus.

Ar aktivitāšu palīdzību - skaņu un mūziku - bērni aktīvi mācās izprast jebkuras pasakas pasauli, kā arī burvju pasauli kopumā, izmantojot radošo pieredzi.

Šo darbību laikā uzlabojas bērna iztēle un radošums, jo viņa patstāvīgi veido un konstruē pasaku. Bērniem patīk izrādīt šāda veida neatkarību. Tieši neuzspiestā aktivitātē bērni sāk sacerēt un piedalīties pasakās.

Pasaku sižetu izdomāšana sākotnēji būtu jāuzrauga pieaugušajiem. Pirmsskolas vecuma bērniem patīk radīt pasakas beigas, pašiem interpretēt stāstu, kura sākums viņiem tika dots.

Īpaši pievilcīga viņiem liekas iespēja spēlēt burvi, kurš sacer pasakas nobeigumu. Strādājot pie stāsta turpināšanas, viņi saka burvju vārdus, kas tos pārveido par burvjiem, kuri rada pasakas. (Sidlovskaya, 2000).

Pēc O. Svennes domām, rotaļa nav atdalāma no pasakas, "jo kas gan cits ir bērna rotaļa, ja ne pasakas pārņemšana dzīvē?" jautā pedagogs. "Atņemdami bērnam pasaku, atņemsim viņam arī rotaļu un līdz ar to sagrausim visu bērna pasaules skaistumu un pievilcību."

Tātad rotaļa un māksla ir savstarpēji saistītas. Rotaļa tāpat kā māksla ir saistīta ar brīvību, prieku, ar bērna darbību. Rotaļā bērns rada, attīstās viņa Es. (Dzintere, Stangaine, b, 2007, 67).

Liela ietekme bērna jūtu veidošanā ir pasakām un rotaļām. Ar pasaku pasaules starpniecību bērns gūst pārlicību par to, kas ir labi un kas slikti, veidojas viņa jūtu pasaule un attieksme pret dažādiem cilvēkiem un parādībām. (Avotiņš, Prindule, Upmane, 1981, 123).

Pasakas ar savu simbolu un vispārinājumu bagātību ļauj cilvēkam gan ieskatīties savās vērtībās, domās un izjūtās, gan aizdomāties par to veidošanās apzinātajiem un varbūt līdz šim neapzinātajiem cēloņiem, gan tālāko attīstības ceļu nospraust.

Pasakas mīl bērni un mīl pieaugušie. Izteiciens „pasakaina dzīve” un „dzīvot kā pasakā” apstiprina cilvēku patiku pret pasakām. Kā teicis viens no lielākajiem pasaku nozīmes pētniekiem Bruno Betelheims, cilvēks, īpaši bērns, jūt, ka pasakas, lai arī nav reālistiskas, tomēr ir dziļi patiesas. Maza bērna dzīve patiesībā ir kā brīnumpasaka – burvestību pilna – tētis noceļ no augšējā plaukta, kā likās, nerasniedzamo, mamma pēkšņi ir atnesusi tik ļoti kāroto, vielas un lietas temperatūras ietekmē maina krāsu un izskatu un tā bez gala. Bērna acīm pieaugušie pārvietojas mājiņās, kurās iekārtoti dīvāni un stūre, lido pa gaisu kā lidojošie paklāji, prot uzburt labas un iekārotas mantas un tā bez gala. Sākumā viss ir brīnums – par visu var brīnīties un priecāties, reizēm arī baidīties. Un ir tik daudz jautājumu, kā tas viss darbojas, kādas ir likumsakarības, kāpēc, ar kādu mērķi. (Ancāne, 2013).

Pasaku uztvere pirmsskolas vecumā ir aktīva darbība, līdzīga rotaļai. Saplušana ar tēlu, tam līdzpārdzīvojot, ir identiska saplušanai ar lomu rotaļu. Pasaka pilnībā atbilst bērna uztveres īpatnībām - darbīgumam un uzskatāmībai. Pasakā ir daudz darbības, notikumi un pārvērtības seko cits citam. (Dzintere, Stangaine, a, 2007, 104).

Bērniem patīk pasaku raibā pasaule, notikumu bagātība un tajā pašā laikā arī vienkāršība, skaidra robeža starp labo un sliktu. (Koemetss, Tamma, Elango, Indre, 1984, 111).

Literatūrai, kuru izmantojam darbā ar pirmsskolas vecuma bērnu, ir jābūt tādai, kura palīdz bērnam apzināties sevi, jāsniedz priekšstatu par pasauli, par attiecībām un attieksmēm starp cilvēkiem, cilvēkiem un dabu, jāveicina bērnu aktīva darbība. Literatūras uzdevums ir ne tikai iepazīstināt bērnus ar pasauli un norisēm tajā, bet arī līdzīgi just un izjust.

Ar literatūru kā mākslas darbu bērns gūst priekšstatus par māksliniecisko vārdu, māksliniecisko valodu, tēlainajiem izteiksmes līdzekļiem, žanru daudzveidību. Valodas ritms, valodas tēlainība, salīdzinājumi, vārdu spēles - tas viss bērnam ir kā rotaļa, kas sniedz estētisku baudījumu, kas rosina pašus bērnus aktīvai darbībai - sacerēt pasakas, īsus stāstiņus, pat dzejolišus (sākotnēji darbība saistās ar apdziedāšanās dziesmām), izdomāt tēlus. (Pirmsskolas izglītība, 2003, 51).

Pasaku klausīšanās bērnam ir aktīva un reizē aizraujoša darbība - tā ir uztveršana, iztēlošanās un apjēgšana, atcerēšanās, norišu saistīšana un vispārināšana. Te slēpjas grāmatas (daiļdarba) priekšrocība un pārākums salīdzinājumā ar citiem mākslinieciskās informācijas veidiem, to skaitā arī ar TV. Skatoties TV, bērns ir pasīvs - viņš tikai vēro un klausās bez īpašas intelektuālas piepūles.

♦ Noteicoša ir paša pedagoga attieksme pret literāro darbu, stāstījuma izteiksmīgums, dažādu līdzekļu attēlu, roku leļļu, mūzikas v. c. rotaļu vingrinājumu izmantošana, kas daudzkārt nosacīs literārā darba uztveri, līdzpārdzīvošanu un attēlošanu savās rotaļās. (Dzintere, Stangaine, a, 2007, 118).

Lai sekmētu bērnu pieredzi, pedagogi iesaka izmantot dažādus rotaļu vingrinājumus:

♦ atcerēties stāstītā daiļdarba interesantākās epizodes, attēlot tās;

♦ daļēji izmainīt jau zināmo pasaku, izdomājot papildus notikumus;

♦ pieaugušais vai kāds no bērniem izdomā pasakas sākumu, pārējie to turpina. Piemēram, lai bērnus ieinteresētu, viņi var sastāties aplītī, iesākot rotaļu, skolotāja saka: "Reiz dzīvoja tīģerēns, kas aizgāja lielajā pasaulē. Viņš satika...", un, dodot no rokas rokā tīģerēnu, katrs stāsta savu atgadījumu, cenšoties stāstījumā ietvert dialogus;

♦ izdomāt jaunu stāstu vai pasaku, apvienojot kādu stāsta vai pasakas tēlu ar sadzīves priekšmetu, piemēram, lapsa un cepure;

Literārā darba ierosinātā aktivitāte bērnam var apdzist un izgaist drīz pēc tā noklausīšanās, bet, radot attiecīgus pedagogiskus apstākļus, tā var meklēt izpausmi konkrētā aktivitātē - radošā rotaļā, pētījumā pierāda I. Freiberga. (Dzintere, Stangaine, a, 2007, 112-113).

Teatrālajās rotaļās, kā norāda to nosaukums, bērni radoši ar savu individuālo uztveri un izdomu spēlē teātri, izpildot aktieru lomas. Rotaļas sižeta pamatā ir kāds noteikts vai bērnu pilnveidots literārais darbs, TV uzvedums. Teatrālo rotaļu un mākslas savstarpējās saiknes izpaužas daudzveidīgi. Atzīmēsim dažas no tām.

♦ Radošā rotaļa, sevišķi teatrālās rotaļas, ir īpaša kultūras forma, kas sekmē bērna tuvošanos tautas kultūrai, mākslai. Arī pats bērns rotaļā rada savu subkultūru - pasaku, dziesmu, deju, dekorācijas, savu tēlu. (Dzintere, Stangaine, a, 2007, 97).

Teatrālo rotaļu rosina dažādi literārie darbi - tautas un literārās pasakas, dzeja, stāsti, komiksi. Bērni sevišķi ir iecienījuši pasakas. Vērā ņemama divdesmitā gadsimta sākumā pedagogs E. Ozoliņas izteiktā atziņa, ka bērnu fantāzijai jādod materiāls, kas sastopams un bērna prātam pieejams pasakās. Pasakām ir liela audzinoša nozīme. Tas ne tikai attīsta fantāziju un sniedz pirmos jēdzienus par mākslu, bet arī noteic ētikas principus [57, 536] vai, kā mēs šodien sacītu, veido vērtīborientāciju. (Dzintere, Stangaine, a, 2007, 104).

Teatrālo rotaļu sižetu, balstoties uz literāriem darbiem vai paša izdomātu pasaku, lugu, teātra izrādi, koncertu, rada pats bērns. Atšķirībā no lomu rotaļām viņš izpilda aktiera lomu - attēlo viltīgo lapsu, lācīti Vinniju Pūku, dziedātāju Igo. Minētās rotaļas tiek dēvētas dažādi - teatrālās, dramatizācijas, mākslinieciskās, rotaļas - izrādes. Atsevišķi rotaļu pētnieki tās ierindo arī pie konstruktīvajām rotaļām, pamatojot ar to, ka bērns iesaistās paša izvirzītās problēmas risināšanā - mākslas darba radīšanā. Bērnam sacerēt pasaku un attēlot to ir līdzīgi tam, kā uzcelt ēku. Viņš izdomā, konstruē, rada, līdzīgi, kā mēs meklētu kopīgo aktiera, rakstnieka un arhitekta darbā. Kopīgā iezīme visām šīm rotaļām ir māksla. (Dzintere, Stangaine, a, 2007, 101).

Pedagogiem jāizprot, ka radošie stāsti var veidoties tikai tad, ja bērniem ir pietiekama literārā pieredze, kas tieši saistīta ar daiļliteratūru un runas iemaņām. Radošās darbības pirmā pakāpe ir improvizācija, kas runas nodarbībās var izpausties kā stāsta, pasakas sākuma vai beigu variantu izdomāšana; pasakas variantu izdomāšana, ja situācija būtu bijusi citāda. Nākamais etaps ir tieša radošā darbība runā. Tas nemazina pedagoga lomu. Pedagoģi sākumā piedāvā tēmu, iespējamās darbojošās personas un darbības vietu. Nākamajā darba posmā pedagogs piedāvā tikai tēmu, vēlāk balstās uz pašu bērnu brīvu iztēli. Pēc radošajiem stāstiem pedagogs var noteikt bērnu runas līmeni un izvirzīt uzdevumus tās pilnveidošanai, noteikt viņu estētiskās gaumes un tikumiskās virzības līmeni, tātad izvirzīt uzdevumus arī audzināšanas jomā. (Pirmsskolas izglītība, 2003, 63).

Darbā ar literārajiem tekstiem ir būtiski izdalīt vairākas faktoru grupas, kuras veicina bērna uztveri (I. Freiberga, A. Strelkova). Faktorus var iedalīt divās grupās: pirmā - stāstītāja personība, stāstījums kā rituāls, ilustrācijas, pieaugušā spēja ieinteresēt par saturu, autoru vai ilustratoru. Otrā faktoru grupa - bērna dzīves pieredze saistībā ar literārā darba saturu, jau esošā literārā pieredze, sarunas, pārrunas (lasījuma laikā un pēc tam), stāstījuma situācija (inscenējuma elementi, bērnu aktīva līdzdarbošanās, ilustrācijas (papildina un bagātina stāstījuma saturu). Īpaši būtiski šīs atziņas, kuras ir akcentētas arī L. Vigotska darbos, ievērot darbā ir piecus un sešus gadus veciem bērniem. Tieši šajā laikā bērni no atdarināšanas un vienkāršotas teksta uztveres pāriet uz loģisko spriestspēju.

Ievadot pirmsskolas vecuma bērnus grāmatu pasaulē, svarīga loma ir ikvienam cilvēkam, kas ir saiknē ar mazo bērnu. Būtiski, kāda ir bērna attieksme pret grāmatu, intereses izraisīšanas spēja, saudzīgas attieksmes pret grāmatu paraugs un saudzīgas attieksmes veidošanas prasme.

Lai izraisītu interesi par literatūru, var tikt izmantoti dažādi pedagoģiskie paņēmieni: literārā teksta verbāla turpināšana pēc brīvas izvēles žanra ziņā, literārā teksta turpināšana citos bērna darbības veidos - zīmējumos, veidojumos. Būtiska ir bērna aktīva darbība. (Pirmsskolas izglītība, 2003, 52).

Pasakas ir bērnība. Pasakas lasīšanas laikā bērns izdzīvo dažādas emocijas, mācās tās nosaukt, pieņemt un analizēt. Pasakas ir plaši pielietojamas mācību procesā, tās sniedz gana daudz iespējas, lai mācību process noritētu radoši. Bērni ir mūsu nākotne, viņiem ir jāsniedz iespēja piedzīvot pasaku burvību, izjust pasaku tēlu pārdzīvojumus un jāļaujas pašiem savas fantāzijas lidojumam pasakā. Lasīsim bērniem pasakas, ļausim izdzīvot šo brīnišķīgo un radošo bērnības posmu.

1.4. Pirmsskolas vecumposmu raksturojums

Vecākajā pirmsskolas vecumā viņa valoda kļūst tekoša, daudziem bērniem tā ir radoša. Vecākajā pirmsskolas vecumā bērns runu sāk izmantot arī savas darbības plānošanā un regulācijā (sākumā viņš komentē skaļi, vēlāk pāriet uz runu domās). (Pirmsskolas izglītība, 2003, 14).

Bērnā attīstās otrā signālsistēma. Vārds kļūst par galveno faktoru bērna uzvedības regulēšanā. Liela vērtība pievēršama valodas attīstībai, vārdu krājuma tālākai paplašināšanai. Bērna darbībā centrālā vieta ir rotaļām. Tajās attīstās iztēle un fantāzija, patstāvība un neatlaidība. Rotaļas sekmē arī bērna fizisko attīstību, īpaši svarīgas ir kustību didaktiskās un kolektīvās totālas. (Žukovs, 1997, 27).

Katrā vecumposmā jānodrošina bērnam iespēja veikt dažādas darbības, izjust pārdzīvojumus un iespaidus, kas saistās ar viņa vajadzībām. tās apmierinot, notiek bērna attīstība. Pieaugušais ir tikai bērna attīstības virzītājs, motīvu un vajadzību pilnveidotājs. (Lieģeniece, 1992,131).

Der atcerēties franču psihologa T. Ribo atziņu, ka iztēle īpaši intensīvi attīstās pirmsskolas vecumā. Psihologs bērna iztēles attīstībā izdala četrus posmus [3,129]:

- ◆ Trešais attīstības posms - rotaļu laikmets, kas hronoloģiski sakrīt ar otro posmu. Tā raksturīgākā īpatnība ir aktivitāte, kas izpaužas rotaļā. Rotaļā jau spējji darbojas radošā fantāzija.

- ◆ Ceturtais bērna iztēles attīstības posms ir teiksmainais laikmets, jo pasaku un teiku elements tur ir valdošais. Tās bērns klausās, pats sacer. Tas ilgst līdz pat devītajam desmitajam dzīves gadam. (Dzintere, Stangaine, a, 2007, 127.).

3-7 gadu vecumā bērns jau lieto vārdus, kas apzīmē jēdzienus, bet aiz katra no tiem saprot kādu objektu, ko iepazīnis savā apkārtnē. Šādu domāšanas veidu sauc par uzskatāmi tēlaino. Pirmsskolas vecuma beigās un jaunākā skolas vecumā uz sensorās un verbālās pieredzes pamata arvien lielāku nozīmi iegūst abstraktā domāšana. (Hibnere, 1998, 91, 92).

Pirmsskolas skolēns ir rosīgs, kustīgs un izjūt pret visu apkārtējo lielu interesi. Viņš spēj izteikt savas domas un pārdzīvojumus un uzturēt sakarus ar citiem. Sakaru uzturēšanā ar citiem attīstās domāšana. (Koemetss, Tamma, Elango, Indre, 1984, 108).

Pirmsskolas vecums ir no 3 līdz 6 gadiem, šajā periodā īpaši izdalīta ir 6 gadus veca bērna radošās darbības attīstība. Ieteikumi sešgadīgu bērnu radošās darbības sekmēšanai ir attiecināmi arī uz 7 gadus veciem bērniem. (Hibnere, 1998, 26).

Viens no pirmsskolas perioda psihiskās attīstības priekšnosacījumiem ir lomu un sižeta rotaļu spēlēšana (bērni sevi sāk identificēt ar noteiktām lomām, sāk ievērot rotaļu noteikumus,

seko tiem līdzī, tādējādi attīstot paškontroli un normu izpratni, apgūst sociālās uzvedības normas). Šī perioda psihiskā attīstība ir pamatā pārējo attīstības periodu rezultātiem. Tātad bērna attīstība līdz 7 gadiem ir personības attīstības nozīmīgākais posms. (Prindule, 1994, 77).

Teatrālo rotaļu vērojumi sasaucas ar Ļ. Vigotska atziņu, ka pirmsskolas vecumā bērnam parādās rotaļas iecere, kas liecina par viņa pāreju uz radošu darbību. Ja agrā vecumā un nereti arī jaunākajā pirmsskolas vecumā bērns, lai īstenotu savu ieceri, virzās no darbības uz domu, tad vidējā un vecākajā pirmsskolas vecumā bērnam attīstās spēja virzīties no domas uz darbību. Šī parādība izpaužas visos darbības veidos, bet, pirmkārt, teatrālajā rotaļā. Ieceres parādīšanās ir saistīta ar radošo iztēli [33]. Ļ. Vigotskis teatrālo jaunradi pielīdzina literārajai jaunradei.

Tās tuvumu bērnam psihologs izskaidro ar diviem apstākļiem, proti, dramatizējums

- ♦ ir saistīts ar darbībām, ko veic pats bērns, un viņa māksliniecisko jaunradi nosaka personīgie pārdzīvojumi;

- ♦ ir saistīts ar rotaļu, kas ir sinkrētiska, apvienojot dažādus jaunrades veidus - teātra spēlēšanu, dziedāšanu, zīmēšanu v. c.

Raksturīgi, ka rotaļas gaitā bērns labāk uztver daiļdarba ideju, pārdzīvo attēloto, izjūt tēla tikumisko vērtību, tā rīcības loģiskās sekas, mēģina izteikt savas izjūtas, pārdzīvojumus un attieksmi ar intonācijas, žestu un mīmikas palīdzību.

Vecākā pirmsskolas vecumā dramatizācijas rotaļas kļūst daudzveidīgākas un sarežģītākas pēc satura un biežāk parādās kā patstāvīga radoša aktivitāte. Izdalās bērni, kam ir izteikta interese par šīm rotaļām, mākslinieciskās spējas dziedāšanā, dejošanā, aktiermākslā. Rotaļās viņi ne tikai attēlo mācītos daiļdarbus, bet arī rada savus, daudzveidīgi variējot savu pieredzi. Viņi ir spējīgi izjust un attēlot, uztvert literārā darba tēlu, tā no skaņas, raksturu, izpaust to apzināti mīmiskā, žestos, valodā. (Dzintere, Stangaine, a, 2007, 24 – 25).

Vecākajā pirmsskolas vecumā mainās attiecības ar vienaudžiem. Bērnam veidojas pašregulācijas spējas, pakāpeniski izzūd egocentrisms, veidojas empātijas jeb līdzjūtības jūtas. (Z. Piažē, D. Lieģeniece, R. Ukstiņa). Šis ir brīdis, kad bērns var sākt kritiski vērtēt sevi un citus bērnus. Citu cilvēku empātiska izprašana un pieņemšana būtiski ietekmē pašvērtējumu. (Dzintere, Stangaine, b, 2007, 143).

Bērnu attīstība no 2-7 gadiem ir pirmsoperacionālā stadija. Pamazām attīstās bērna izpratne. Viņš ir egocentrisks, nevar pieņemt otra vajadzības. Perioda beigās vairāk attīstās otra cilvēka uztveres spēja un sadarbība. Bērns vairāk uztver situācijas ārējos, nevis iekšējos aspektus. Viņš nav spējīgs izprast cēloņu un sekas sakarību. (Prindule, 1994, 59).

Pirmsskolas vecuma bērnu no 3 līdz 6 vai 7 gadiem D. Elkoņina iedala pie 3. psihiskās attīstības perioda. Vadošā darbība ir sižetiskās lomu rotaļas. Psihes jaunveidojums ir vajadzība pēc sociāli nozīmīgi vērtētas darbības. (Svence, 1999, 22).

Vecākā pirmsskolas vecumā dramatisācijas rotaļas kļūst daudzveidīgākas un sarežģītākas pēc satura un biežāk parādās kā patstāvīga radoša aktivitāte. Izdalās bērni, kam ir izteikta interese par šīm rotaļām, mākslinieciskās spējas dziedāšanā, dejošanā, aktiermākslā. Rotaļās viņi ne tikai attēlo mācītos daiļdarbus, bet arī rada savus, daudzveidīgi variējot savu pieredzi. Viņi ir spējīgi izjust un attēlot, uztvert literārā darba tēlu, tā no skaņas, raksturu, izpaust to apzināti mīmikā, žestos, valodā. No vienas puses, bērni savās rotaļās integrē dažādus mākslas veidus (aktiermākslu, mūziku, dejošanu, tēlotāja mākslu), bet tajā pašā laikā izdalās dramatisācijas rotaļas. (Dzintere, Stangaine, a, 2007, 125).

Neiedziļinoties sīkākā iedalījumā, bērna garīgo attīstību var ietvert četrās pamatstadijās. Piažē kā otro ierindo pirmsoperacionālo stadiju (no 2 līdz apmēram 6-7 gadu vecumam). Viņš skaidro, ka pirmsoperacionālā stadija ir tad, kad sensomotorais periods ir beidzies, tad bērns savā domāšanā sāk izmantot priekšstatus un simbolus. Pirmām kārtām jau ar valodas palīdzību, bet arī rotaļās bērns pastiprināti mācās izmantot simboliskas attiecības. (Gudjons, 1998, 136).

Četrus līdz sešus gadus veciem bērniem parādās apzināta vajadzība pēc vienaudžu sabiedrības. Līdz ar bērna saskarsmes loka paplašināšanos pieaug viņa selektivitāte. Skaidri izpaužas divi saskarsmes loki: viens šaurāks, otrs plašāks.

Lielāko daļu dienas bērni pavada šaurākajā vienaudžu lokā. Bērnu vajadzību un vēlmi piederēt grupai precīzi raksturo M. un R. Snaideri: "Katrs bērns grib būt savstarpējās attiecībās ar citiem bērniem. Būt, atrasties attiecībās, tas ietekmē katras personības dzīves aspektu. Atrodoties attiecībās ar vienaudžiem, bērnam ir iespēja vienlaikus palikt tādām, kāds viņš ir. Viņi ir spējīgi kaut ko radīt paši, gan arī iesaistīties, atbalstīt citu bērnu radošo darbību. Dažiem bērniem pasaule kļūst aizkustinošāka, pateicoties citu bērnu iztēlei. Tad lietas nav vienkārši lietas, tās atdzīvojas, pārvēršas". (Dzintere, Stangaine, b, 2007, 151).

Četrus līdz sešus gadus veci bērni bagātīgi izmanto īpašu runas formu, kuru Ž. Piažē nosaucis par egocentrisku runu. Viņš uzskata, šāda pirmsskolas vecuma bērnu runa virzīta tikai pašam uz sevi, bērns runā sev un par sevi, absolūti nedomājot par to, kā viņu saprot sarunu biedrs. Ž. Piažē apgalvo, egocentrisms, kas it kā raksturīgs bērna vecumam, pazūd tikai pēc septiņiem gadiem, kad norisinās bērna pakāpeniska bērna socializācija. (Prindule, 1994, 111).

Analizējot bērnus no 5 līdz 6 gadu vecumam secina, ka bērns iegūtās zināšanas necenšas vispārināt vai tās kaut kā sasaistīt. Sastopoties ar neparasto, jauno, viņš vienkārši jautā par to, kas viņu interesē. Kaut gan bērnu jautājumi ir daudzveidīgi un haotiski, tiem jau ir skaidri izteikts izziņas raksturs un tie būtiski atšķiras no bērnu jautājumiem otrajā trešajā dzīvības gadā. (Lubļinska, 1979, 238).

Autoru kolektīvs, kurš sarakstījis “Rokasgrāmata skolotājiem” ir viens prāts, ka 5-6 gadus veca bērna mākslinieciskajā darbībā parādās tādas specifiskas domāšanas īpatnības kā konkrētība un tēlainība. Mākslinieciskā darbība ir cieši saistīta ne tikai ar atsevišķām psihiskām funkcijām (uztveri, atmiņu, domāšanu, iztēli), bet arī ar personību kopumā. Māksliniecisko darbību izpausmēs parādās bērna interese, temperaments, zināmas dzimuma atšķirības. Arī bērni zīmējumā parāda/ atspoguļo savu pasaules uztveri un emocionālo attieksmi pret to. Zīmējuma saturs liecina par bērna vēlmēm un to, kam viņš sniedz/ dod priekšroku, kas viņu interesē un aizrauj. Zīmējot bērns izrāda interesi par apkārtējās pasaules izzināšanu, un tādējādi pēc viņa zīmējuma var noteikt šo bērnu izzināšanas līmeni. Jo vairāk bērniem attīstīta uztvere, novērošanas spējas, jo plašāka ir bērnu priekšstatu rezerve un jo pilnīgāk tie atspoguļojas viņa mākslinieciskajā darbībā un tieši zīmējumā. (Pirmsskolas izglītība, 2003, 79).

5-6 gadu vecumā bērni ir ‘atvērtāki’, sabiedriskāki, patīk rotaļāties sadarbojoties. Pārlicinātāki par savām fiziskajām spējām. Spēj izmantot vārdus, lai izteiktu izjūtas, un pārvaldīt situācijas. Dod priekšroku rotaļlietām, kas darbojas reāli, interesējas par cipariem, burtiem, lasīšanu un rakstīšanu. Bērniem ir nepieciešami dažādi rotaļlietu komplekti režisoriskajām rotaļām, tērpi un atribūti dramatisācijas rotaļām, dažādi mūzikas ieraksti, daudzveidīgāks celtniecības materiāls, uzpildes stacija, vecās rakstāmmašīnas, pavārgrāmatas. Bet jau no 6 gadu vecuma lomu rotaļās parādās spēles īpašības. Bērni savu rotaļu vairāk plāno, rada sīkāk izveidotu dramaturģiju, piešķir cits citam lomas. Šajā vecumā bērnus stipri ietekmē viņu vienaudži, tāpēc viņš pieprasīs tādas rotaļlietas, kas jau ir citiem (Dzintere, Stangaine, a, 2007, 212).

Vidējā un vecākajā pirmsskolas vecumā bērnam attīstās spēja virzīties no domas uz darbību. Šī parādība izpaužas visos darbības veidos, bet, pirmkārt, teatrālajā rotaļā. Ieceres parādīšanās ir saistīta ar radošo iztēli. [33]. (Dzintere, Stangaine, a, 2007, 124).

Pasaku uztvere pirmsskolas vecumā ir aktīva darbība, līdzīga rotaļai. Saplūšana ar tēlu, tam līdzpārdzīvojot, ir identiska saplūšanai ar lomu rotaļu. Kā norāda D. Elkoņins, pasaka pilnībā atbilst bērna uztveres īpatnībām - darbīgumam un uzskatāmībai. Pasakā ir daudz darbības, notikumi un pārvērtības seko cits citam. (Dzintere, Stangaine, a, 2007, 104).

Ļoti nozīmīga ir 5 - 7 gadus veca bērna sagatavošana mākslas darbu iepazīšanai. (Hibnere, 1998, 134).

Daži intelektuāli attīstīti bērni 4-6 gadu vecumā stihiski, pat bez īpašas ievirzes tiecas ar taustes palīdzību izzināt savas sejas formu. Bērns ar labās rokas (kreilīs ar kreisās rokas) pirkstu galiem velk ap aizvērtu vienu aci un iztausta acs dobumu, tad šo pašu kustību izdara ap degunu un otru aci, un arī konstatē izcilni un dobumu. To, ko bērns uztvēris ar tausti, viņš attēlo zīmējuma. (Hibnere, 1998, 39).

5 gadu vecumā personiskā un grafisko tēlu pieredze nodrošina izvēlētā priekšmeta attēlošanu. 80% gadījumos tiek sastādīts zīmējuma plāns. Šī pieredze tomēr ir nepietiekama, lai priekšmeti un parādības tiktu attēlotas daudzveidīgi. Tāpēc vienveidīgi priekšmeti tiek attēloti līdzīgi, piemēram, ar neprecīza apļa palīdzību tiek zīmēti bumba, ābols, balons u.c. Saglabājas "galvkājis" kā cilvēka attēlojuma veids. (Pirmsskolas izglītība, 2003, 79).

5 – 6 gadu vecumā sižeta zīmēšana ir attēlošanas veids, kurš sižetiski satur vairākus priekšmetus un personāžus. Tiek attēloti sadzīves notikumi, pasaku un stāstu notikumi. Zīmēšana sākas ar izvērstu patstāvīgu ieceri. Turpina pilnveidoties bērna prasme apspriest savu ieceri ar citiem bērniem un salīdzināt savu iegūto rezultātu ar sākotnējo ieceri. Palielinās ieceres rašanās pēc paša bērna iniciatīvas, tomēr ne visi bērni vēl ir spējīgi precīzi priekšstatīt sava zīmējuma galarezultātu, tāpēc zīmēšanas procesā vērojama papildu māksliniecisko materiālu izvēle. Šajā posmā palielinās bērnu prasme attēlot dzirdētus notikumus. (Pirmsskolas izglītība, 2003, 81).

Māksliniecisku emociju pārdzīvošana izraisa īpašu pozitīvu noskaņu, kas veicina bērna radošo pašizpaušmi.

Galvenais ir pats mūzikas uztveres process, kas atspoguļo bērna domas, jūtas un sensoro pieredzi. Atsaucība mūzikai rodas bērnā pašā - viņa iekšienē, iesaistot izziņas procesus, arī emocionālo sfēru. Tas ir ļoti būtiski, jo pirmsskolas vecuma bērnu estētisko attieksmju galvenais rādītājs ir emocionālais pārdzīvojums, izjūtas pret noteiktu parādību.

Mūzikas klausīšanās attīsta bērna muzikālo atmiņu un analītisko domāšanu. Klausīšanās kļūst par procesu, nevis pašmērķi: procesā dzimst domas, izjūtas un fantāzijas, kas bagātina jau esošās zināšanas un pieredzi. Tiek nodarbinātas bērna koncentrēšanās spējas. (Pirmsskolas izglītība, 2003, 103).

Bērns pirmsskolas vecumā attīstās ļoti strauji. Viņš mainās nemanot. Darba autore secina, ka viss, kas tiek bērnam sniegts, ietekmē viņa tālāko izaugsmi un attīstību, vai tas ir labs vai slikts. Tādēļ pirmsskolas periodā mums jābūt bērniem sniegt to labāko, patiesāko, pareizāko, jo bērns ir kā sūklis, kas šo informāciju sevī uzsūc un tālāk veido savu struktūru balstoties uz saņemto. Šeit darba autora prātā skan sakāmvārds "Ko sēsi to pļausi". Bērns mācās no pieaugušā, tādēļ pieaugušajam ir pēc labākās sirdsapziņas jāsniedz bērnam visas labās lietas ikdienā.

2. 5-6 gadus vecu bērnu radošās darbības sekmēšana izmantojot skaņu pasakas

2.1. Pētījuma metodoloģijas raksturojums

Lai noskaidrotu vai skaņu pasakas 5-6 gadu vecumā sekmē bērnu radošumu, tika veikts pedagoģiskais pētījums. Pētījumā tika veiktas empīriskās un pedagoģiskās pētījuma metodes.

Pētījuma mērķis ir rast atbildi uz pētāmo jautājumu: Vai skaņu pasakas sekmē bērna radošumu?

Teorētiskā metode – literatūras un zinātnisko rakstu analīze par bērnu radošumu, par mūzikas, mākslas un literatūras (pasaku, stāstu) nozīmību pirmsskolas vecumā un bērnu vecumposma analīze. Ar literatūras avotu izpēti sākas jebkurš pētnieciskais darbs. (Albrehta, 1998, 9). Veicot literatūras un zinātnisko rakstu analīzi darba autore apkopoja teorētiskās atziņas par:

- Radošuma raksturojumu no dažādu ekspertu viedokļiem
- Mākslas un mūzikas nozīmi
- Pasakām, kā radošuma sekmētāju
- 5-6 gadus vecu bērnu vispārīgo raksturojumu

Literatūras analīzes laikā tika pētīta zinātniskā literatūras informācija par pasaku un mūzikas nozīmi pirmsskolas izglītības iestādē un bērnībā kopumā, par radošumu un iespējām to sekmēt. Tika apskatītas arī bērnu vecumposma īpatnības. Darba autore centās atrastas piemērotas metodes darbā ar bērniem un skaņu pasakām, lai veiksmīgi sekmētu bērnu radošumu.

Empīriskās metodes – Bērna darbu **analīze**. Šī empīriskā metode tika lietota pētot bērnu radošumu zīmējumos. Tika analizēta piedalīšanās aktivitāte skaņu pasaku tapšana un papildināšanas procesā, interesē par skaņu rīkiem un to pielietojumu zināšanām. Iegūtā informācija tika apkopota tabulā un analizēta. Lai labāk izprastu bērnu zināšanas par pasakām un skaņu rīku izmantošanu lasīšanas laikā, darba autore vēlējās uzzināt arī vecāku un pedagogu domas par šo tēmu. Tādēļ pētījumā tika iekļauta arī **aptauja**, kura tika nosūtīta gan vecākiem gan pedagogiem un iegūtā informācija tika apkopota, un analizēta. **Pedagoģiskā novērošana** – Novērošana ir viena no visizplatītākajām pedagoģisko pētījumu metodēm. To plaši pielieto pedagoģiskajā praksē. Tā palīdz pedagogam iepazīt savus audzēkņus tiešas uztveres ceļā dabiskos apstākļos. (Albrehta, 1998, 32). Novērošanas mērķis ir **iepazīt** bērnu, viņa intereses, spēju izteikties un uzzināt viņa attieksmi pret pasakām un skaņu rīkiem. Analizējot novēroto

informāciju, pedagogs pirmsskolas izglītības iestādes nodarbībās pielāgo mācību metodes atbilstoši bērna interesēm un spējām, lai panāktu vēlamo rezultātu.

Atšķirībā no novērošanas ikdienas apstākļos pētnieciskā novērošana ir koncentrētāka un sistemātiskāka. Pētniekam ir jādefinē, ko viņš vēlas novērot un kā to fiksēt. (RSU pētniecības terminu vārdnīca).

Darba autore ieņēma lomu – pētnieks - procesa dalībnieks. Ļoti interesanta ir novērošana no "iekšpuses", kad pētnieks piedalās skolēnu kolektīva darbībā uz līdztiesīgiem pamatiem ar visiem, izpilda ierindnieka lomu un "ienirst" pedagoģiskā procesa dalībnieku vidū, izbaudot visu, kas notiek ar skolēniem. Tāda pozīcija iespējama ne vienmēr un ne visur, parasti tai ir nosacīts raksturs. Taču tāda veida iegūtie dati var papildināt un ienest korekcijas savāktajā faktu materiālā. (Albrehta, 1998, 33-34). Tika vadītas nodarbības un novēroti bērni nodarbību laikā, līdz ar to bija arī iespēja pēc autora iekastiem mainīt notikuma gaitu un noteikumus.

Radošais process māksliniekiem un zinātniekiem ir atšķirīgs. Māksliniekiem tas sākas pēkšņi, spontāni. Nejauši uztverta informācija (notikums, skaņa, smarža) rada virkni asociāciju, kuru rezultātā rodas mākslas darbs. Zinātnē savukārt radošais process tiek apzināti virzīts. Cilvēks saskaras ar kādu problēmu un cenšas to atrisināt. (uzdevumi.lv, 2020.)

Radošais process attīsta bērnu radošo domāšanu. Bērns un arī pieaugušais, ar attīstītāku radošo domāšanu dažādās situācijās pratīs rast vajadzīgo risinājumu. Radošās domāšanas sekmēšanu panāk ar problēmsituācijas izklāstu vai mākslīgu radīšanu un risinājumu meklēšanu. Sākumā, noteikti, pirmsskolas izglītības iestādēs ar dažādiem problēmsituāciju risinājumiem iepazīstina pedagogs, lai bērniem rastos priekšstats. Vēlāk radot dažādas situācijas skolotājs min kādu piemēru un aicina bērnus izteikt savu viedokli par to, ko šajā situācijā varētu darīt. Ja šādas nodarbības notiek regulāri, bērnos attīstās šāda domāšana un viņi bez piepūles spēj piedāvāt vairākus risinājumus. Radošums nav tikai sarežģītu situāciju risināšana. Bērnam radošums ir sekmējams arī ikdienā. Ja bērns pamana uz ledusskapi novietotu sev tīkamu lietu spēj izdomāt kā šo lietu sasniegt, tas jau nozīmē, ka viņš šajā problēmsituācijā ir atradis risinājumu, viņam ir "ieslēģusies" radošā domāšana, bet ja bērns aiziet prom, jo lietu aizsniegt nav iespējam, tad būtu nepieciešams bērnam radošumu attīstīt. Radoši domājoša persona spēj sasniegt mērķus, izvirza arvien jaunus mērķus un pilnveido sevi dzīves laikā. Mūsdienų pasaulē radoši domājošai personai ir lielākas iespējas, jo radošums ir nepieciešams jebkuras jomas pārstāvim.

Viens no labākajiem veidiem, ka sekmēt bērnu radošumu izmantojot skaņu pasakas ir iekļaut tās nodarbībās ne retāk kā reizi nedēļā un ne tikai pirmsskolas izglītības iestādē, bet arī mājās, kur skaņu pasakas vadības lomu sākumā uzņemas vecāki., bet ar laiku jau pats bērns.

2.2. Pētījuma mērķauditorijas raksturojums

Darba autore praktisko pētījumu veic augustā, septembrī un nedēļu arī oktobri, 2020.gadā Talsu novada pirmsskolas izglītības iestādē "X" 5 gadus vecu bērnu grupā. Grupā lielākā daļa bērnu bija sasnieguši piecu gadu vecumu, taču bija arī bērni, kuri savu piekto jubileju svinēs 2020.gada izskaņā vai 2021.gada pirmajā ceturksnī. Grupā Pētījumā piedalījās 13 bērni, 8 meitenes un 5 zēni.

Četrus līdz sešus gadus veci bērni ir spējīgi kaut ko radīt paši, gan arī iesaistīties, atbalstīt citu bērnu radošo darbību. Dažiem bērniem pasaule kļūst aizkustinošāka, pateicoties citu bērnu iztēlei. Tad lietas nav vienkārši lietas, tās atdzīvojas, pārvēršas". (Dzintere, Stangaine, b, 2007, 151).

Uzsākot pētījumu tika vērtētas bērnu zināšanas par pasakām, rādot dažādu pasaku grāmatu ilustrācijas un sniedzot īsu ieskatu par pašu pasaku. Tika izmantoti skaņu rīki un novērotas zināšanas par tiem, jautājot bērniem kā un kur ir iespējams izmantot skaņu rīkus. Pirmo reizi lasot pasaku, kurā tika izmantoti skaņu rīki, darba autore vēroja bērnu reakciju uz šādu nodarbību. Tika izvirzīti kritēriji, pēc kuriem darba autore varēja izdarīt secinājumus par bērnu zināšanām un radošumu.(Skatīt attēlu nr.1) Darba vadītāja novēroja katru bērnu ikdienas gaitās – mūzikas nodarbībās, grupu nodarbībās un skaņu pasaku nodarbības laikā.

1. tab. *Bērnu izpēte radošajās nodarbībās sākumā.*

	Pasakas klausās ar interesi	Izrāda interesi par skaņu rīkiem	Piedalās pasakas papildināšanā	Attiecīgajam sižetam iesaka atbilstošāko skaņu rīku	Ar skaņu rīkiem papildina pasaku lasīšanas laikā
Zane	2	2	1	1	1
Anna	2	2	1	0	0
Verners	1	2	1	0	0
Vita	2	2	2	1	1
Jana	2	2	2	1	1
Jānis	1	2	1	0	0
Marta	2	2	0	0	0
Odrija	1	2	0	0	0
Uģis	2	2	1	0	0
Krista	2	2	2	1	1

Ilze	2	2	1	0	0
Māris	2	2	1	1	1
Andris	0	1	0	0	0

Kritēriji, kuri tika izmantoti bērnu novērošanai nodarbību laikā:

0 – rādītājs/ pazīme nav novērojama

1 - rādītājs/pazīme ir nedaudz novērojama vai nedaudz izteikta

2 – rādītājs/pazīme ir ļoti izteikta

Tika veikts arī katra bērna raksturojums pētījuma sākumā un novērotais tika pierakstīts katram bērnam atsevišķi. Darba autore darbojās pirmsskolas izglītības iestādē “X”, individuālajā raksturojumā bērnu vārdi ir mainīti.

Zane (5.6 gadi) – meitene ir aktīva, komunikabla. Nodarbībās ir vērojama radošuma pazīme. Zīmē labprāt liekot lietā iztēli sev atbilstošā līmenī. Ļoti labprāt iesaistās rotaļās, spēlēs un daudzās ar citiem bērniem, mēdz izdomāt rotaļas noteikumus liekot liekā izdomu. Uzdoto izpildi atkarībā no intereses. Pasakas klausās uzmanīgi un ar interesi.

Anna (4.8 gadi) – meitene nesen pārnākusi uz grupu. Uz kopējo fonu ir klusa meitene, taču savā “kompānijā” aktīva. Ir slikta valodas izruna, grūti saprast sacīto. Labprāt krāso krāsojamās grāmatas, zīmē un šajās darbībās ir iespējams vērot meitenes radošumu. Uzdoto izpilda pēc interesēm, ja tas būs viņai piesaistošs izpildīs ar lielu atdevu liekot lietā izdomu un iztēli. Pasakas klausās ar interesi, bet ja ir pārāk gara sāk nodarboties ar blakus lietām.

Verners (4.7 gadi) – puisi, kurš šajā grupā pārcelts nesen. Runā labi, mēdz fantazēt un liekot lietā iztēli stāstīt par sevi interesējošām lietām. Ļoti cītīgi krāso krāsojamās grāmatas, patīk zīmēt un šajās darbībās ir vērojama izdoma un radošums. Pasakas klausās, ja temats ir saistošs, bieži cenšas pasakas laikā piebalsot un pastāstīt par ko līdzīgu pēc savas pieredzes.

Vita (5.3 gadi) – meitene, kura zina ko vēlas. Aktīva, komunikabla. Ieņem vienu no līderu pozīcijām starp grupas meitenēm. Vienmēr cenšas būt noteicēja brīvo rotaļu laikā, radot rotaļu noteikumus ar izdomu. Labprāt iesaistās sarunās, ir laba valoda. Stāstot par savām interesēm, iegribām ir vērojama iztēles aktivitāte. Pasakas klausās ar interesi. Patīk zīmēt. Ir loģiskā domāšana.

Jana (5 gadi) - aktīva, skaļa meitene. Aktīva uz runāšanu, patīk likt lietā iztēli stāstot par savām interesēm un vēlmēm. Patīk zīmēt un krāsot zīmējumus. Ir radošā domāšana, kura tiek novērota nodarbībās, tā īpaši izceļas uz meiteni interesējošām lietām. Ir savs domas un uzskati, kas ne vienmēr sakrīt ar pārējiem. Ir krievu akcents, jo nāk no bilingvālas ģimenes, taču

latviešu valodu saprot ļoti labi un runā arī labi. Pasakas labprāt klausās un izrāda interesi par tām. Patīk zīmēt. Ir spējīga uz loģisku domāšanu.

Jānis (5.1 gadi) – puisis ļoti aktīvs, komunikabls. Labprāt izdomā savus spēles noteikumus brīvo rotaļu laikā. Runā labi, reizēm kautrējas pastāstīt par savu darbu, ja nav par to pārliecināts. Mēdz pārdomāt vairākkārt un stāstu papildināt līdz ar to ir novērojama iztēle. Radošums var pamanīt radošajos darbiņos, kuros jālīmē vai jāveido kaut kas pēc saviem ieskatiem. Pasakas klausās, bet ar noteikumu ka tās ir salīdzinoši īsas.

Marta (5.2 gadi) - ļoti klusa meitene. Radošums un iztēle novērojamas zīmējumos, radošajos darbos, aplicēšanā un arī veidošanā. Pasakas klausās ar aizrautību un izrāda interesi par pasakām. Kad vakaros paliek grupā darba autori, tad mēdz atvērtie sarunām, dienas laikā sarunās neiesaistās. Izrāda interesi par mūziku, skaņu rīkiem un mūzikas instrumentiem.

Odrija (4.10 gadi) – meitene klusa ar pedagogu, bet ‘savā’ kompānijā ir ļoti aktīva. Radošums reizēm novērojams brīvajos zīmējumos un rotaļās. Pildot darbu grupā vienmēr cenšas turēties pie savām draudzenēm un ja atrodas vienā komandā, tad radošums gala darbā ir novērojams. Pasakas klausās, bet tām ir jābūt īsām, lai meitene spētu noturēt savu uzmanību klausīšanās laikā. Mūzikas instrumenti piesaista meitenes uzmanību.

Uģis (5.4 gadi) – zēns ir draudzīgs, komunikabls. Ir jādod laiks, lai atbildētu uz jautājumu, bet nesteidzinot labprāt izsaka savas domas, kurās varam manīt iztēles aktivitāti. Radošums ir novērojams zīmējumos, ja zīmējuma tēma atbilst zēna interesēm. Pasakas klausās ar interesi, reizēm vēlas pasakas laikā uzsākt sarunu ar pedagogu par pasakas notikumiem.

Krista (5.8 gadi) – smaidīga, aktīva meitene. Valoda laba, izdomām bagāta meitene, labprāt zīmē un piedalās nodarbībās. Nodarbību gaitā ir vērojama radošuma izpausme. Ir otra no grupas līderēm, kura vēlas lai rotaļas notiktu pēc viņas prāt. Rotaļās mēdz likt lietā iztēli radot savus noteikumus un rotaļu sižeta gaitu. Par pasakām izrāda interesi, labprāt klausās pasakas. Skaņu instrumenti atbilst meitenes interesēm.

Ilze (4.7 gadi) – meitene nesen pārnākusi uz šo grupu. Radošums vērojams brīvajās rotaļās. Patīk zīmēt, zīmējumos vērojama iztēle meitenes izpratnē. Izrāda interesi par pasakām, labprāt klausās pasakas lasījumā. Ir zinātkāra izmantot mūzikas instrumentus un izpētīt tos.

Māris (5 gadi) – kautrīgs, kluss zēns, ja runa iet par nodarbībām un sadarbību ar pieaugušajiem. Brīvajos brīžos labprāt rotaļājas un liek lieta izdomu, lai veidotu rotaļas sižetu. Mazliet pamudināms izteikties, bet kad tiek dots laiks, ir spējīgs pastāstīt par savu darbu. Ir loģiskā domāšana. Ar prieku klausās pasakas un izrāda interesi par tām. Darbībās ar skaņu rīkiem liek lietā izdomu, cenšas atrast tuvāko skaņu pasakas sižetam.

Andris (4. 9 gadi) - kluss zēns, nav ieinteresēts atrast rotaļu biedrus. Radošums nav novērots nodarbību laikā un brīvajās rotaļās. Zēns “atveras” tikai mirklī, kad stāsta par savu

brīvo laiku pavadīšanu pie noteiktām video spēlēm, šajās sarunās ir vērojama iztēle atbilstoši spēles saturam.

Kopumā grupas mikroklimats ir draudzīgs, taču kā jau jebkurā bērnu kolektīvā ir pāris bērni, kuriem ir tieksme uz konfliktiem. Darba autore novēroja, ka bērni grupā ir izpalīdzīgi. Grupā vairāk dominē sadalījums – puīši ar puīšiem, meitenes ar meitenēm, it īpaši grupas rotaļu telpā, kad ir laiks brīvajām rotaļām. Spēles integrē visu mācīšanos un ir galvenais attīstības veids bērniem, ļaujot viņiem darboties visaugstākajā līmenī. (Tovey, 2017, 3)

2.3. Pētījuma norises apraksts

Pētījuma darba gaitā galvenais uzsvars tika likts uz pasakām un darbu ar dažādiem pasakas papildināšanas veidiem, tādiem kā – mūzikas instrumenti, skaņu rīki, pašu radīti izsaučieni un skaņas izmantojot rokas, kājas, pirkstus un apkārt esošos priekšmetus.

Lai izraisītu interesi par literatūru, var tikt izmantoti dažādi pedagoģiskie paņēmieni: literārā teksta verbāla turpināšana pēc brīvas izvēles žanra ziņā, literārā teksta turpināšana citos bērna darbības veidos - zīmējumos, veidojumos. Būtiska ir bērna aktīva darbība. (Pirmsskolas izglītība, 2003, 52).

Darba autore sākumā bērnus iepazīstināja ar sevi un savu mērķi, jo šajā grupā tika ievietots uz cita pedagoga slimības laika aizvietošanu. Pirmās nedēļas laikā notika abpusēja iepazīšanās un sadraudzēšanās. Darba autore virzīja sarunas ar bērniem par pasakām, par skaņu rīkiem cenšoties noskaidrot bērnu priekšzināšanas.

Otro nedēļu uzsākot, darba autore vēlējās ar bērniem tuvāk apskatīt un iepazīstināt viņus ar skaņu rīkiem un mūzikas instrumentiem, kuri ir pieejami izglītības iestādē. Lai bērniem būtu nelielas priekšzināšanas turpmākajām darbībām, kurās tiks izmantoti skaņu rīki. Sākumā darba autore vēlējās noskaidrot, kādus mūzikas instrumentus un skaņu rīkus zina paši bērni. No bērniem tika saklausītas tādas zināšanas: bungas, zvaniņi, kociņi (ritma), klavieres. Lai paplašinātu bērnu zināšanas par mūzikas instrumentiem un skaņu rīkiem, kuri nebija pieejami grupas telpās, darba autore devās pie izglītības iestādes muzikālā pedagog un lūdza palīdzību. Ar muzikālā pedagoga atbalstu darba autoram bija pieejami šādi mūzikas instrumenti un skaņu rīki: trijstūris, marakasi, koka varde, kaķene, klabatiņa, robdēlis, pērtiķbundziņas, ūdens lakstīgala, ritma kociņi, kumeliņi, grabuļi, pudele, zvaniņi, bungas, ksilofons, savdabīgi zvaniņi.

Kā pirmo pasaku, kuru papildināt ar skaņu rīkiem darba autore izmantoja Dzidras Rinkules pasaku 'No kā visi izbijās'. Pasakas gaitā tika izmantoti tādi skaņu rīki - trijstūris, tukša plastmasas pudele, koka vardi, čaukstošu papīra lapu, metāla pogu kaķeni, marakasu un

bungas. Pirms pasakas lasīšanas darba autore izmēģināja pasaku pati vairākas reizes, lai varētu piemeklēt atbilstošākos skaņu rīkus un lai pasakas lasīšana un apskaņošana notiktu veiksmīgi un noritētu bez aizķeršanās. Nodarbības sākumā visi skaņu rīki tika secīgi izkārtoti uz grīdas, blakus pasakai. Nodarbības sākumā bērni ļoti lielu interesi izrādīja par skaņu rīkiem, un nodarbība aizņēma vairāk laiku nekā sākotnēji tas tika plānots. Kad bērni ar skaņu rīkiem bija iepazinušies un tos iemēģinājuši, nodarbība varēja sākties. Lūdzot bērniem ieņemt vietas, lai izveidotos pusaplis, lai visi varētu redzēt, bērni centās apsēsties pēc iespējas tuvāk Darba autorei un skaņu rīkiem. Pirms pasakas lasīšanas bērniem tika jautāts, kā viņiem šķiet, kā notiks nodarbība tika saklausītas tikai dažas atbildes, lielākā daļa bērni neatbildēja vai dzirdot citu bērnu viedokli piebalsoja viņam. Bērni domāja, ka līdzīgi kā mūzikas stundās viņiem tiks izdalīti skaņu rīki, kuri katram būs jāspēlē, cits variants bija par to, ka būs jāskaita skaņu rīki vai jāatpazīst formas un krāsas. Kad tika pajautāts, vai bērni spēj iedomāties kā šie rīki tiks izmantoti pasakas laikā, izskanēja viedoklis, ka pasakā tie būs minēti. Sāku lasīt pasaku, attiecīgajā vietā izmantojot manis izvēlēto skaņu rīku. Bērni klausījās ar aizrautību, bija iegrimuši stāstā, bet mirkļos, kad ieskanējās kāds skaņu rīks, daži sāka ķiķināt un smaidīt. Pēc šādas reakcijas secināju, ka šādu pasaku viņi klausās pirmo reizi. Ikvienam bērnam patīk klausīties pasakas, stāstus un interesantus dzejoļus. Ja stāstījumu papildina ar dažādu skaņu rīku vai mūzikas instrumentu pavadījumu, stāstījums top vēl aizraujošāks. (Brice, 2011, 55). Pēc nodarbības, dienas laikā bērni izrādīja interesi par skaņu rīkiem, kurus darba autore tika novietojusi visiem pieejamā vietā. Kad bērni piegāja pie skaņu rīkiem, viņi atdarināja pasakas sižetus lietojot attiecīgi skaņu rīku. Šo pasaku bērni vēlējās klausīties atkārtoti, un klausot pasaku arī nākošajā reizē bērni smaidīja ikreiz, kad pasakas lasīšanas gaitā tika lietoti skaņu rīki.

Nākošajā nodarbībā izvēlējos citu pasaku pēc Baibas Brices ieteikumiem. Latviešu tautas pasaku "Kā kokiem izgāja". Šo pasaku un ieteikumu kā to labāk apskaņot atradu Brices grāmatā "Skaņu pasakas un ritma rotaļas". Gatavojoties nodarbībai bērni ieraugot materiālu kasti, kurā pirms nodarbības lieku nepieciešamos materiālus, priecājās par to, ka būs interesantā pasaka ar skaņu rīkiem. Brice ir norādījusi, ka, lai radītu īsto noskaņu, pasaku ir vēlams ieskandināt ar mūzikas lādīti, bet par cik pirmsskolas izglītības iestādē tādu atrast nebija iespējams, izlīdzējos ar mūzikas lādītes skaņām youtube.com mājaslapā. Pasakas atskaņošanai tika izmantots arī trijstūri un plastmasas pudeli. Izlasot apskaņoto pasaku bērniem priekšā, arī viņiem tika dota iespēja lietot skaņu rīkus pedagoga pasakas lasījuma laikā. Bērni ar nepacietību gaidīja savu kārtu, lai skandētu mūzikas instrumentus. Šajā nodarbībā bērni izmēģināja, kā ir pasaku apskaņot. Pēc nodarbības, dienas laikā bija vērojama dažādu skaņu saklausīšana bērnu brīvajās rotaļās, kuras bērni centās pielīdzināt savai darbībai – meitene, uzliekot vārīties

tējkannu, atdarināja tējkannas šņākšanas un ūdens burbuļošanas skaņas. Šo pasaku apskaņojām nedēļas garumā, lai katrs bērns varētu darboties arī pats. Secināju, ka diezgan daudziem bērniem grūtības sagādāja pūšana pudelē radot vējam līdzīgu skaņu, tad meklējām vēja zvanus, kad pudele tika nomainīta pret vēja zvaniem, pasakas apskaņošana ritēja veiksmīgi. Pēc nodarbības varēja vērot, ka bērni, bez lieka uzaicinājuma vēlas praktizēties pudeles pūšanā. Dažiem tas pēc laika izdevās, bet citiem tā arī nesanāca.

Kad pasaka bija apgūta, darba autore sacerēja pasaku, kuru bērniem bija jāpapildina. Sacerot pasaku piemeklēju tematu, kuru, manuprāt, bija viegli papildināt. Ņemot vērā to, ka pasaku nāksies apskaņot, tika piedomāts pie to, lai būtu viegli atrast piemērotu skaņu rīku pasakas sižetam. Sacerot pasaku, tā tika pierakstīta uz lapas, un atstāti tukšumi papildināmajā vietā, kuri tika numurēti. Lai būtu vieglāk visu salikt kopā uz atsevišķas lapas tika pierakstīti jautājumi, kurus bērniem uzdot, lai viņiem būtu vieglāk izdomāt nepieciešamo vārdu vai vārdu salikumu atbilstoši pasakas notikumam. Arī jautājumi tika numurēti, lai nodarbība ritētu raiti un bez aizķeršanos.

Sacerētā pasaka (neaizpildīta) – 1. *pielikums*. Jautājumi, kurus uzdot bērniem - 2. *pielikums*. Apkopota pasaka - 3. *pielikums*.

Iepazīstinot bērnus ar veicamo darbu, bērnos bija manāms pārsteigums - kā tas būs, kā tas skanēs, vai tu beigās mums pateiksi visu, kāpēc tā jādara – šādi jautājumi izskanēja no bērnu puse. Arī šāds veida pasaka, kura jāpapildina, bērniem bija jaunums. Darba autore skaidroja, ka šādi bērniem tiek dota iespēja, jau esošo pasaku papildināt pēc savām interesēm. Bērniem bija zināms, ka ir iespējams pašiem sacerēt nelielu stāstiņu par kādu rotaļlietu vai sevi interesējošu lietu, bet papildināt pedagoga sacerētu pasaku – tas bija kas jauns. Uzdotot pirmos jautājumus, bērni cits par citu skaļāk centās paust savas domas radot troksni un nenovedot pie vēlamā rezultāta, pat izraisot konfliktus savā starpā, jo katrs vēlējās lai tiktu uzklausīts tieši viņš. Darba autore uz nākamajiem jautājumiem pēc atbildes vērsās pie konkrēta bērna, paskaidrojot, ka katram tiks dota iespēja papildināt pasaku. Izskanēja arī dažādas bērnu vecumam atbilstošas domas, dažādas pat varbūt nenopietnas, bet ņemot vērā bērnu aizrautību un milzīgo vēlmi iesaistīties, lielākā daļa no ieteikumiem tika ņemti vērā. Klusākajiem grupas bērniem palīdzēja pārējie grupas biedri un tad viņi vai nu akceptēja izvirzītos priekšlikumus vai izvēlējās no vairākiem sev tīkamo. Šī nodarbība ar pasakas papildināšanu pēc bērnu vēlmēm aizņēma vairāk laika, nekā darba vadītājs sākumā bija ieplānojis, bet bērniem šī nodarbība bija tik saistoša, ka viņi pat nemanīja kā paskrēja laiks. Dažas idejas no bērnu puses bija brīnišķīgas un pat varētu teikt – negaidītas. Citi gribēja mazliet pamuļķoties un ieteica dažādus priekšlikumus, kurus tomēr beigās neakceptējām, pārrunājot ar pārējiem bērniem izvirzīto. Kad pasaka bija pabeigta, bērnos varēja manīt satraukuma sajūtu. Ikviens gaidīja, kad pasaka tiks lasīta, lai varētu dzirdēt

tieši to vietu kuru pats bija papildinājis. Nolasot pasaku bērni jutās gandarīti par paveikto. Viņus pasakas papildināšana iepriecināja, lika justies svarīgiem, vajadzīgiem, uzklausiem un arī lepniem par paveikto.

Kad pasaka bija pabeigta tā tika nolasīta bērniem. Visi bērni smaidīja, priecājās un arī vietām smējās. Viņiem šis process bija ļoti saistošs, ar lielu interesi un prieku iesaistījās papildināšanas procesā. Šī pasaka tika izmantota turpmākajās nodarbībās un tika papildināta.

Darba autore bija ieplānojies kopā ar bērniem sacerēto pasaku arī apskaņot, kopīgi ar bērniem meklējot atbilstošu skaņu rīkus pasakas notikumu gaitai vai tēlam. Uz nodarbību tika sagatavoti visi skaņu rīki, kas bija pieejami izglītības iestādē. Redzot darba autores rosību ap skaņu rīkiem un liekot tos kastē, daži bērni bez uzaicinājuma devās uz ierasto nodarbības norises vietu un gaidīja tās sākumu. Nodarbība tika iesākta ar pasakas atkārtotu lasīšanu. Tālāk bērnus iepazīstināja ar veicamo uzdevumu un izstāstīja darbības gaitu. Priekšā, viegli pieejami, tika izvietoti dažādi skaņu rīki. Tie bija: bungas, marakasi (dažāda izmēra), ūdens pudele ar ūdeni, tukša ūdens pudele, koka varde, ritma kociņi, savdabīgi zvaniņi, kaķenes, trijstūris un papīra lapa. Bērni tos brīvi varēja aptaustīt, paskandināt un jau tika virzīti uz to, lai apdomātu, kurā pasakas notikumā iederētos kāds no pieejamajiem mūzikas instrumentiem vai skaņu rīkiem. Sākot nodarbību, Katrs ņēma rokās pa vienam instrumentam/skaņu rīkam un izteica savu viedokli par to, ko mūzikas instrumenta vai skaņu rīka radītā skaņa atgādina, pēc tam pārējie bērni izteica savu viedokli. Kad bija izrunātas katra mūzikas instrumenta vistuvākās skaņas, darba autore lasīja pasaku. Pasaku lasot katrā no vietām, kur bija nepieciešamība pēc mūzikas instrumentu bērniem bija iespēja izteikt savas domas un kopīgi tika pieņemts gala lēmums. Skaņu rīki un mūzikas instrumenti tika sarindoti secīgā rindā, kā tie tiks pielietoti lasot pasaku. Kad pasakai visas skaņas tika izvēlētas, tā tika lasīta no sākuma un darba autore lietoja izvēlēto skaņu rīku vai mūzikas instrumentu noteiktajā vietā. Bērni priecājās, klausījās, saskatījās viens ar otru un arī smējās. Nākamajā dienā pasaka tika lasīta atkārtoti un tika izmantoti visi skaņu rīki. Pēc atkārtotas lasīšanas bērniem tika dota iespēja apskaņot pasaku pašiem, kamēr darba vadītājs to lasīja. Pirmās reizes bija nepieciešama norāde par to, kurā mirklī kurš instruments vai skaņu rīks ir jālieto, bet atkārtojot bērni arvien labāk zināja vietas, kurās katrs skaņu rīks lietojams. Sākumā cits citam aizrādīja un pabakstīja, ja skanot noteiktajai pasakas vietai skaņu rīks netika atskaņots. Darba autore un bērni pārrunājot visu darba gaitu no sākuma līdz galam jutās lepni un gandarīti par paveikto, jo pasaka bija izdevusies gana laba pirmajai reizei!

Nākošā nodarbība tika plānota ar pasakas pabeigšanu zīmējumā. Lasot šo pašu pasaku par "Burvju mežu" nedaudz tika pamainīts tās saturs un pasaka apstājās vietā, kur ragana kaut ko aiz kokiem bija ieraudzījusi. Bērniem tika lūgts uzzīmēt, ko ragana aiz kokiem ieraudzīja,

kas tur varēja būt un ko viņa tālāk darīja. Pēc zīmējuma bērni tika aicināti pāris vārdos pastāstīt par attēloto. Zīmējumus un stāsta turpinājumu skatīt *5. pielikums*.

Tika novērots, ka pāris bērni iesaistījās darbībā tikmēr, kamēr tika veiktas jaunas, vēl nezināmas darbības. Kad darbība tika atkārtota, bērna interese zuda. Šie bērni īpašus sasniegumus tabulā pēc pētījuma neuzrādīja.

2.4. Pētījuma rezultātu analīze

Noteicoša ir paša pedagoga attieksme pret literāro darbu, stāstījuma izteiksmīgums, dažādu līdzekļu attēlu, roku leļļu, mūzikas v. c. rotaļu vingrinājumu izmantošana, kas daudzkārt nosacīs literārā darba uztveri, līdzpārdzīvošanu un attēlošanu savās rotaļās. (Dzintere, Stangaine, 2007, 118).

Ienākot svešā grupā, pie svešiem bērniem sākumā ir grūti saprast, ar ko būtu jāsāk un ko labāk būtu darīt, jo darba autoram iepriekšēja darba pieredze ir vien pāris mēneši. Šeit daudz tika palīdzējusi zinātniskās literatūras grāmatās izlasītā un iegūtā informācija. Iepazīstot bērnus, runājot ar tiem darba autoram radās domas un sajūtas, kas šos bērnus varētu interesēt un sākumā tika izstrādāts savādāks plāns darbā ar bērniem un pasakām, taču pēc pusotras nedēļas jau domas bija mainījušās un darba autore pielāgojās bērniem, viņu vēlmēm un skatījās, kas ir tas, kas bērnus aizrauj visvairāk, jo tomēr svarīgākais bija saņemt atbildi uz pētījuma jautājumu – **Vai skaņu pasakas sekmē bērna radošumu 5-6 gadu vecumā?**

Un atbilde noteikt ir JĀ, skaņu pasakas nenoliedzami sekmē bērnu radošumu! Pasaku klausīšanās laikā bērns domā līdz pasakai, iztēlojas pasakas tēlu sajūtas un piedzīvojumus. Ja pedagogs pamudina, bērni ir spējīgi izdomāt Darba autore uzskata, ka galvenie kritēriji lai tiktu sekmēti bērnu radošums:

- Jāizzina bērnu zināšanas par pasakām un skaņu rīkiem;
- Jāpapildina jau esošās zināšanas;
- Noteikti jāsniedz ieskats tajā, kas no bērna tiek prasīts;
- Jāļauj piedalīties un arī kļūdīties darba gaitā;
- Un noteikti jāizsaka bērnam uzslavas par paveikto;
- Pedagogam ir jābūt radošam.

Strādājot ar bērniem pirmsskolas vecumā pedagogam ir jābūt vēlmei mācīt bērnus un mācīties līdz ar bērniem, jo ne tikai bērni iegūst jaunas zināšanas, bet arī pedagogs. Pedagogam ir jābūt radošam un aizrautīgam ikkatrā darbā, kas tiek veikta, tad arī bērni ar interesi klausīsies un darbosies līdz. Lielākā daļa pirmsskolas vecuma bērni izturas līdzjūtīgi pret pasaku stāsta varoņiem, dzīvo līdz viņu nelaimēm. (Koemets, Tamma, Elango, Indre, 1984, 113). Bērni ir ieinteresēti visā, ko pieaugušais piedāvā, bet piedāvājumam ir jābūt pārdomātam un bērniem saistošam. Bērniem ir jāļauj darboties, aptaustīt materiālus, izmēģināt tos pa vienam un vairākus kopā, lai bērnam rastos priekšzināšanas par katru nodarbībā iesaistīto priekšmetu. Ja bērnam tiks ļauts darboties un bērnu vēlme izzināt ik katru priekšmetu ar kuru tiek strādāts tiks apmierināta, bērns piedalīsies nodarbības ar lielāku atdevi. Ja bērnam tikai tiek parādīts priekšmets ar ko būs jāstrādā, tad viņa interese par attiecīgo lietu netiek apmierināta un viņam

nav zināšanas par lietu būtību. Bērns nespēj “pieslēgties” nodarbībai, jo īsti nesaprot, par ko tiek runāts. Un bērnam paliek šī neapmierinātā vēlme ar šo priekšmetu iepazīties tādēļ ir iespējams, ka nodarbībā viņš ne tikai nespēj izprast priekšmetu, bet viņam ir vēlme priekšmetu visu laiku aizskart un iepazīt. Tādēļ, ja tiek uzsākta jauna tēma, kur kādas lietas vai tēli ir nezināmi, darba autore uzskata par vajadzīgu bērniem ļaut iepazīties ar nezināmo, atbildēt uz viņu interesējošajiem jautājumiem un dot laiku šo nezināmo iepazīt.

Kopumā pasakām tiek atvēlēta diezgan maza šajā gadsimtā, jo laiks rit uz priekšu un tiek piedāvātas arvien jaunas iespējas taupīt pieaugušajiem tik dārgo laiku. Vecākiem vairs nav jālasa pasakas, atliek vien ieslēgt audio pasaku, vai nospriest pogu rotaļlietai, kura stāsta pasakas un viss, vecāki var doties savās gaitās

Pasakās lielākoties tiek atspoguļoti notikumi, kur labais uzvar pār slikto, nabagais ir laimīgāks par bagāto un labsirdība uzvar pār skopumu. Lasot bērniem pasakas, viņi neapzināti mācās to, kas dzīvē ir labs, kā labāk rīkoties dažādās situācijās, papildina vārdu krājumu, mācās cienīt grupas biedrus un netraucēt viņiem pasakas klausīšanās laikā, trenē uzmanības noturību un vēl daudz labas lietas, bet kā jau tika minēts, katram vecumposmam ir jāizvēlas atbilstoši stāsti un pasakas. Ar pietiekamu zināšanu daudzumu, bērni ir spējīgi papildināt pasakas, izdomāt tām nobeigumu, uzzīmēt pasakas nobeigumu un pastāstīt par to, tādēļ visi vecāki tiek aicināti, ja ne apskaņot pasakas, tad vismaz lasīt regulāri, tādējādi bagātinot jūsu bērnu vispārīgās zināšanas.

Kopumā bērni pētījuma laikā ir papildinājuši zināšanas gan par pasakām, gan par iespējām tās ne tikai lasīt, bet apskaņot, uzzīmēt, papildināt un izdomāt nobeigumu.

Skaņu rīki un mūzikas instrumenti jau paši par sevi ir ļoti saistoši bērniem pirmsskolas vecumā. Ļaujot ar tiem iepazīties un spēlēt atbilstoši noteikumiem, tiek uzkrātas zināšanas, attīstīta ritma izjūta, muzikālā gaume un bērns ir spējīgs atrast jebkurai situācijai atbilstošu skaņu no skaņu rīkiem vai mūzikas instrumentiem. Bērns domā un vienlaicīgi darbojas līdz spēlējot kādu no instrumentiem, viņa smadzenes ir nodarbinātas un attīstās vēl nebijušā virzienā. Tas veicina bērna izaugsmi, radošumu, zināšanas un spēju domāt plašāk. Skaņu pasakas bērniem ir lielisks veids kā vienlaicīgi rotaļāties, mācīties un sekmēt radošumu.

Darbojoties ar bērniem, pārsvarā visiem tika sekmēta interese un sapratne par to, kas ir pasakas un kā radoši tās var papildināt. Lielākajai daļai bērnu tika novērots, ka tad, kad viņu zināšanas par to, kādi ir iespējamie pasakas papildināšanas veidi, skaņu rīku radītās skaņas un pielietošanas iespējas tika papildinātas, viņos bija lielāka vēlme piedalīties nodarbībās un darboties līdz. Jo protams, ja ir zināšanas par darbību, kura tiek prasīta, to ir iespējams izpildīt, bet ja zināšanu nav, tad kā to ir iespējams izdarīt!? Pēc darba ar bērniem, tabulai bija iespējams

pievienot vēl dažas kritērijus, kurus bija iespējams novērtēt atbilstoši bērnu jauniegūtajām zināšanām par skaņu pasakām, skaņu rīku un mūzikas instrumentu radītajām skaņām .

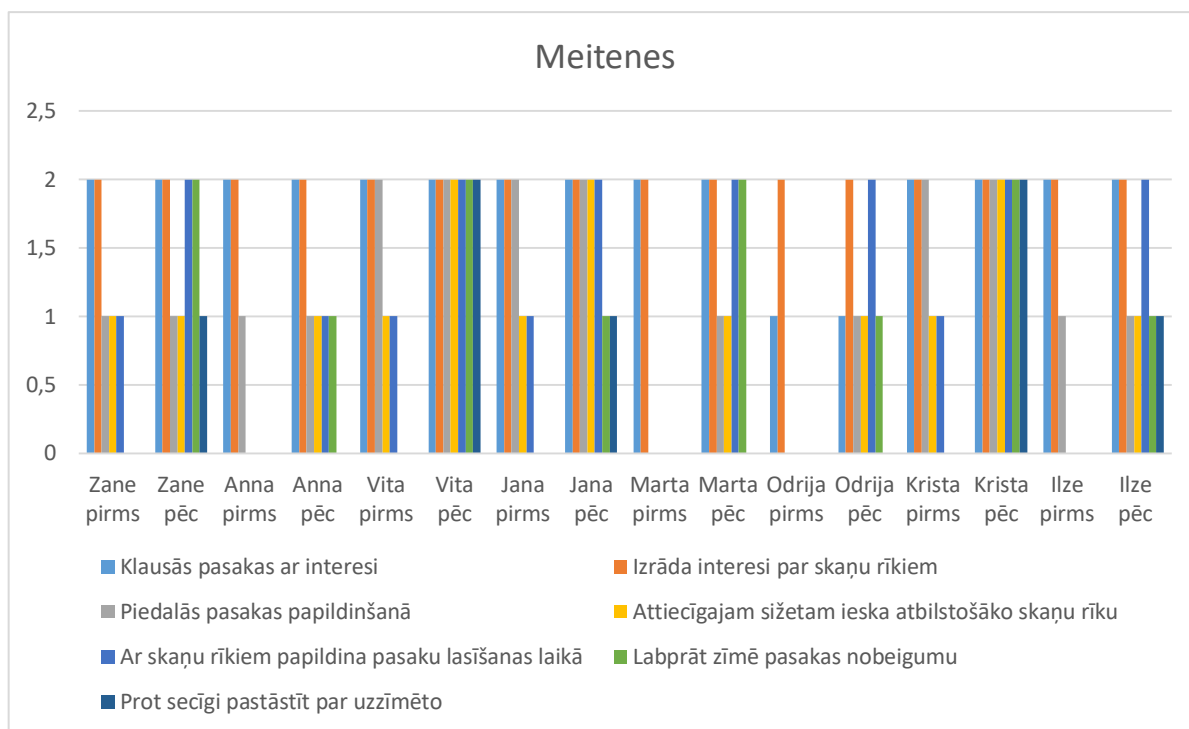
2. tab. *Bērnu izpēte radošajās nodarbībās pētījuma beigās.*

	Pasakas klausās ar interesi	Izrāda interesi par skaņu rīkiem	Labprāt zīmē pasakas nobeigumu	Prot secīgi pastāstīt par uzzīmēto	Piedalās pasakas papildināšanā	Attiecīgajam sižetam iesaka atbilstošāko skaņu rīku	Ar skaņu rīkiem papildina pasaku lasīšanas lai
Zane	2	2	2	1	1	1	2
Anna	2	2	1	0	1	1	1
Verners	1	2	0	0	1	1	1
Vita	2	2	2	2	2	2	2
Jana	2	2	1	1	2	2	2
Jānis	1	2	0	1	2	1	2
Marta	2	2	2	0	1	1	2
Odrija	1	2	1	0	1	1	2
Uģis	2	2	1	1	2	1	2
Krista	2	2	2	2	2	2	2
Ilze	2	2	1	1	1	1	2
Māris	2	2	2	1	1	2	2
Andris	0	1	0	0	0	1	1

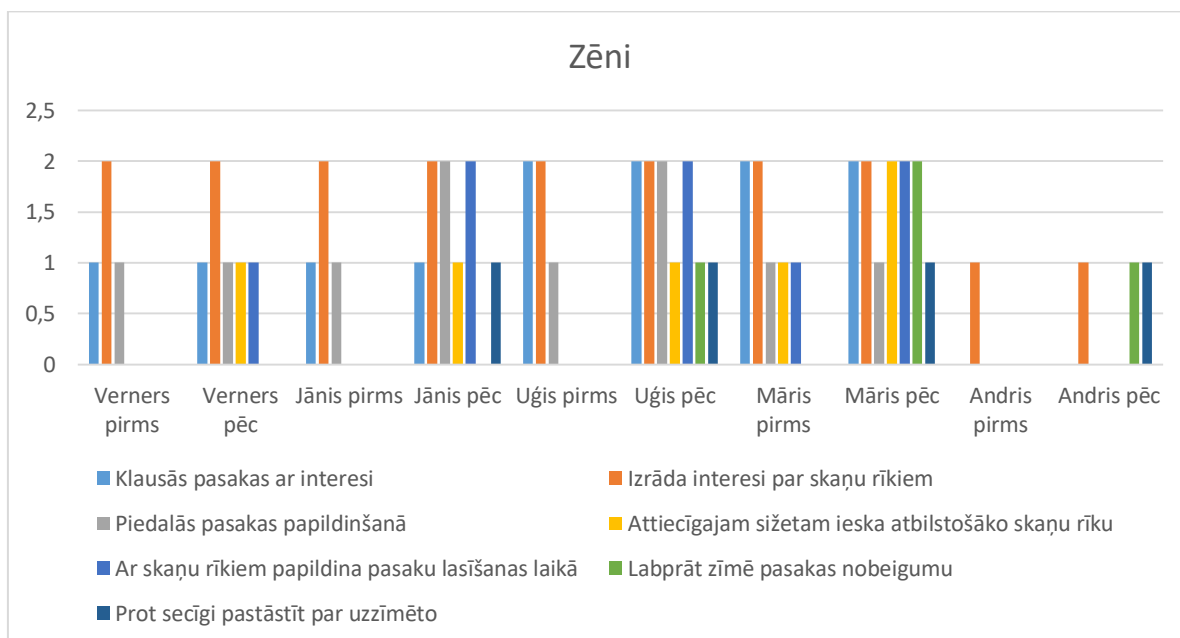
Salīdzinot tabulas apkopojumu radošajās nodarbībās beigās, iespējams ievērt, ka darba laikā bija iespējams pievienot vēl pāris kritērijus pēc kuriem vērtēt bērnu radošumu. Sākumā šos kritērijus nebija iespējams pievienot, jo bērniem nebija pieredze ar pasaku beigu zīmējumiem un secīgu zīmējumu aprakstu. Darba autore domā, ka sākumā šeit bērniem vērtējums nepārsniegtu "0" vērtējumu. Saskaitot punktus kopā *pirms un pēc*, ir redzams, ka visiem bērniem kopējais punktu skaits ir audzis. Darba autore domāja, ka visstraujāk pieaugs to bērnu punktu skaits, kurus sākotnēji vērtējot rezultāti bija zemāki, bet ir vērojams gluži pretējais, visvairāk punktu skaits ir pieaudzis jau aktīvajiem bērniem. Tas varētu būt saistīts ar to, ka tieši zināšanas un pieredze dod iespēju darbā iesaistīties vēl aktīvāk un pārliecinošāk. Bet noteikti ir iespējams secināt, ka tieši zināmais bērnos rada drošības sajūtu un tāpēc bērni aktīvāk iesaistās nodarbībās kas tika vadītas darba ietvaros.

Darba autore izveidoja diagrammu, lai atspoguļotu bērnu izpētes salīdzinājumu radošajās nodarbībās sākumā un beigās.

Darba autore izveidoja divas diagrammas, vienu, kurā atspoguļota meiteņu izpēte sākumā un beigās un otrā zēnu. Ir izdarīti secinājumi par abām diagrammām.

1. att. Meiteņu radošās darbības apkopojums

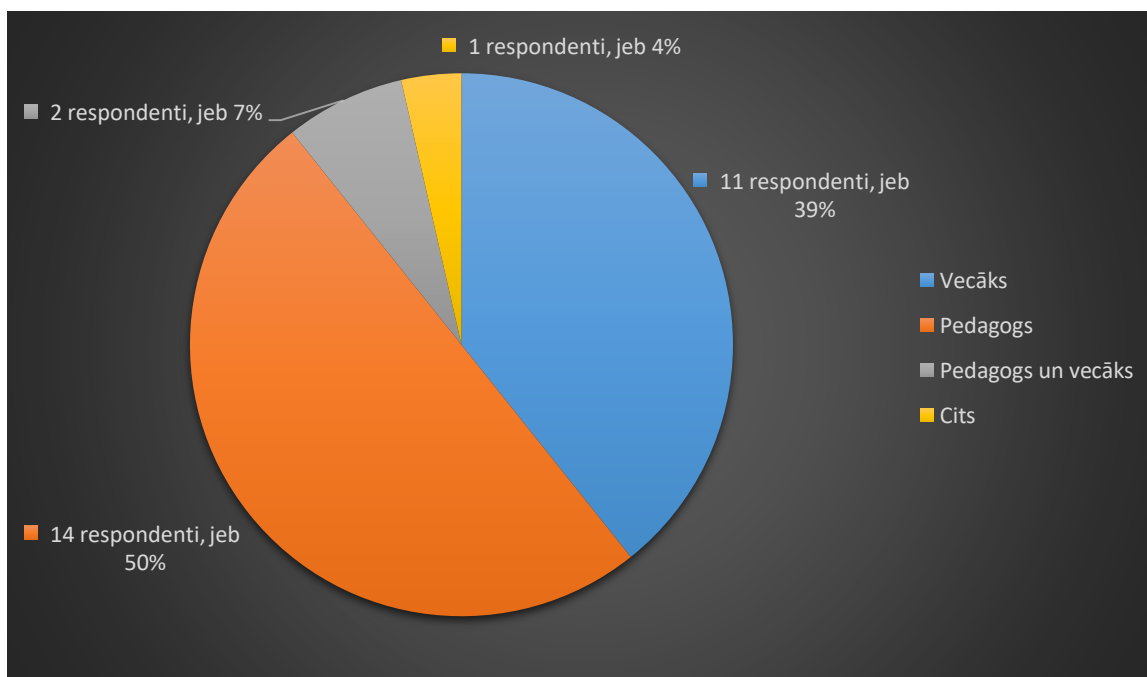
2. att. Zēnu radošās darbības apkopojums

Aplūkojot un salīdzinot iegūtos rezultātus (sk. 1. att. un 2. att.), darba autors secina, ka meitenes ir nedaudz aktīvākas un ar lielāku interesi iesaistās nodarbības procesā. Meitenes

vairāk izsakās un piedalās pasaku papildināšanā, it īpaši tad, ja ir guvušas priekšzināšanas par pašu procesu. Aplūkojot abas tabulas, ir iespējams saskatīt arī to, ka interese par skaņu rīkiem ir visiem bērniem. Šī interese pētījuma laikā palika nemainīga gan zēniem, gan meitenēm. To pašu secinājumu varam izdarīt arī par pasaku klausīšanos. Bērnu interese par pasakām palika tādā pat līmenī, kāda bija pirmās nodarbības laikā, kad tika lasīta pasaka. Iespējams, ka zēnu un meiteņu atšķirības ir saistītas ar attīstības psiholoģiju, jo kā zināms, pārsvarā zēni attīstās mazliet lēnāk kā meitenes.

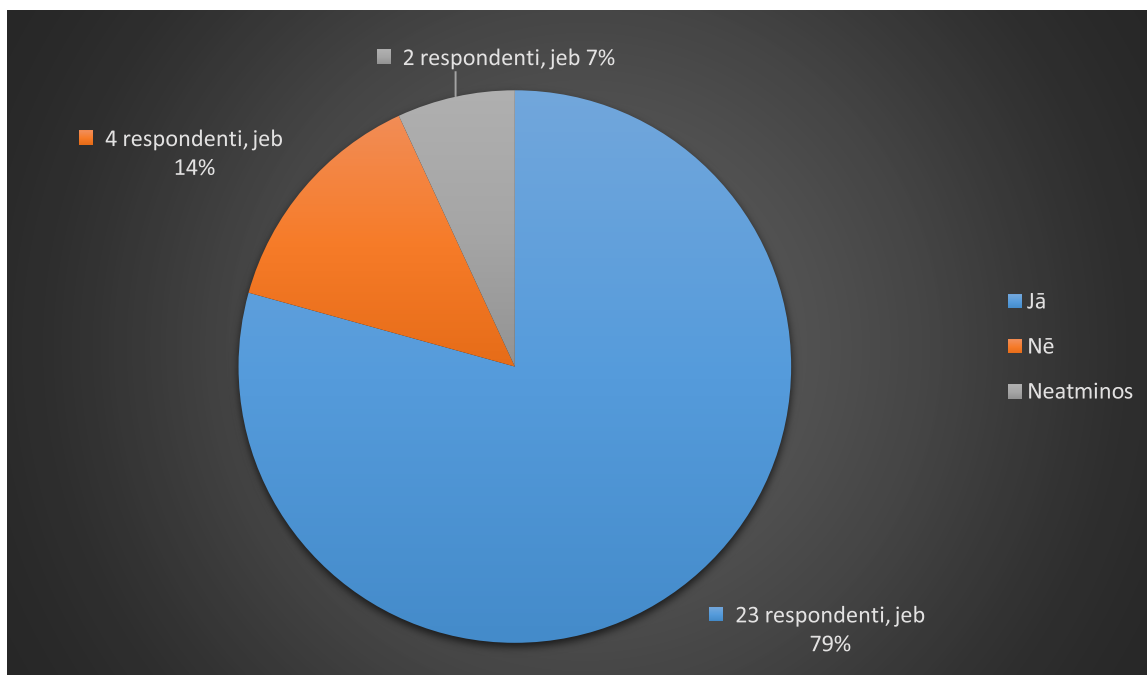
Darba autoram pasakas ir ikdienas neatņemama sastāvdaļa jau kādu laiku, jo mājās ir viens pirmsskolas vecuma bērns, kurš mīl klausīties pasakas un divi skolnieki kuri šo pasakas burvību jau ir izdzīvojuši. Darba autorei mājās ir saglabājušās pasaku grāmatas no bērnības, kuras ir īpaši mīlas un tagad tiek lasītas nākamajai paaudzei.

Darba autore vēlējās uzzināt arī viedokli no bērnu vecākiem un pedagogiem pasakām, to izmantošanu, skaņu rīkiem un radošuma sekmēšanu ar apskaņotām pasakām. Tika izveidota aptauja visidati.lv mājaslapā un tā tika nosūtīta kolēģiem darbā un vecākiem. Iegūtos rezultātus apkopojot diagrammās ir iespējams izdarīt secinājumus par vecāku un pedagogu uzskatiem un zināšanām. Apkopotie rezultāti:

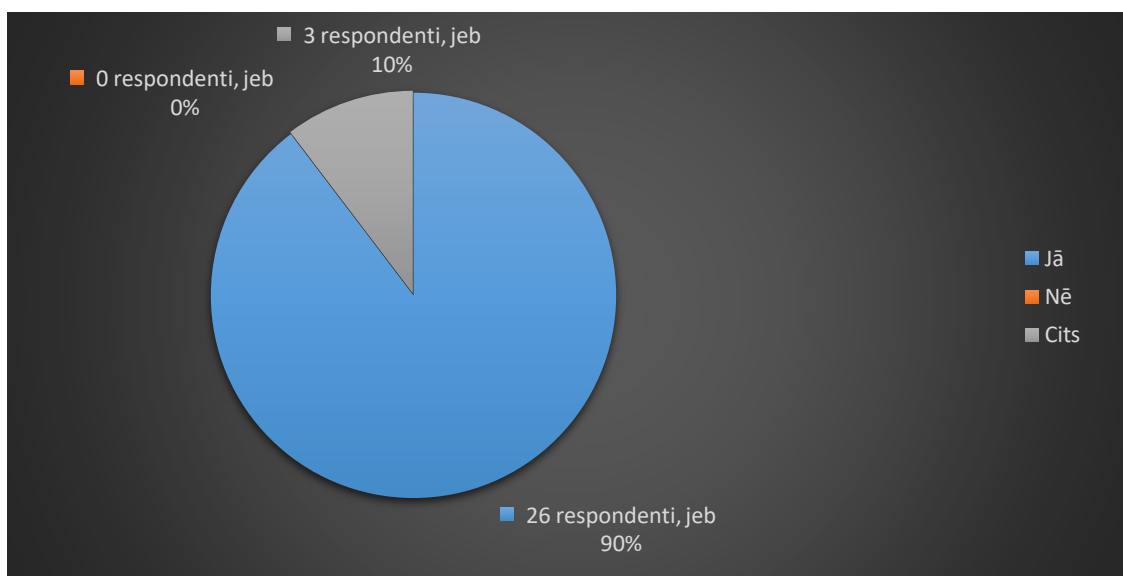
3. att. Diagramma „Respondentu sadalījums”

Pēc diagrammas ir iespējams secināt, ka lielākā daļa respondentu bija pedagogi. Atbilde, kura bija *cits*, respondents atbildējis, ka ir topošais pedagogs. Tātad visiem respondentiem ir saskare ar bērniem.

4. att. „Vai respondentiem bērībā tika lasītas pasakas?”

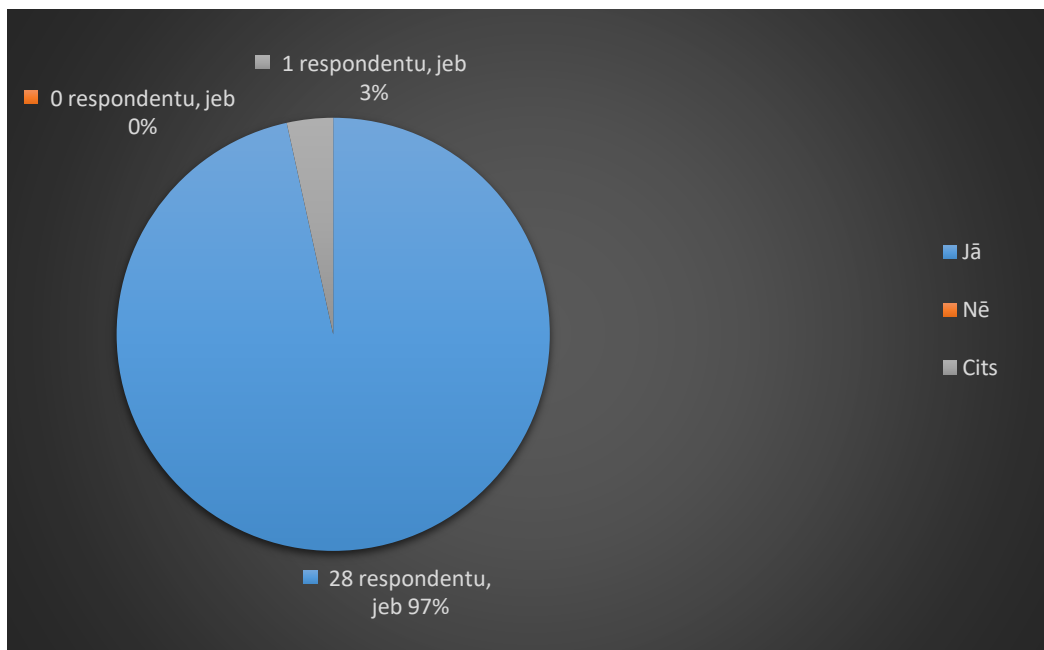
Apkopojot atbildes var secināt, ka lielākajai daļai respondentu bērībā ir lasītas pasakas. Iespējams, arī no šī jautājuma ir iespējams secināt nākošā jautājuma atbildes. Jo ja vecākiem pašiem bērībā ir lasītas pasakas, viņi vēlas lasīt tās arī saviem bērniem.

5. att. „Vai respondenti saviem bērniem mājās lasa pasakas?”

Analizējot atbildes secinām, ka lielākajai daļai bērnu pasakas tiek lasītas. 3.respondentiem bija citas atbildes : nav bērnu; vēl ne; bērni jau pieauguši. Ir lieliski apzināties, ka vecāki un pedagogi mūsdienās lasa bērniem pasakas, nevis vakarā pirms gulēt iešanas ieslēdz multfilmu. Šeit secinu, ka jautājums ticis uzdots nepiemērotā formā, jo ir iespējams, ka

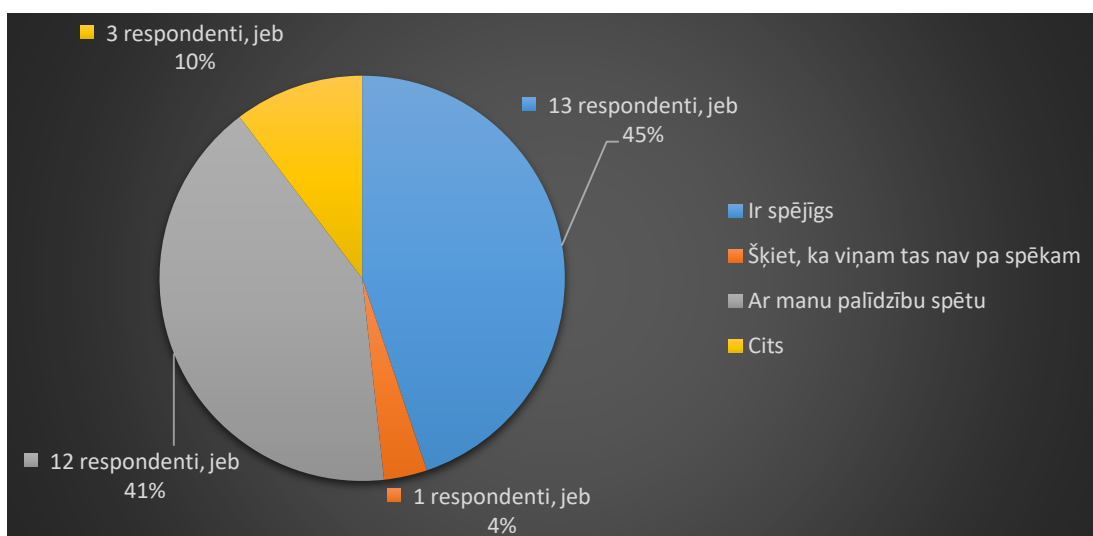
respondents ir pedagogs, bet bērnu vēl nav, vai arī kā šeit jau minēja – ir izauguši. Bija nepieciešams jautājumu formulēt savādāk.

6. att. „Vai pasakas sekmē bērna radošumu?”

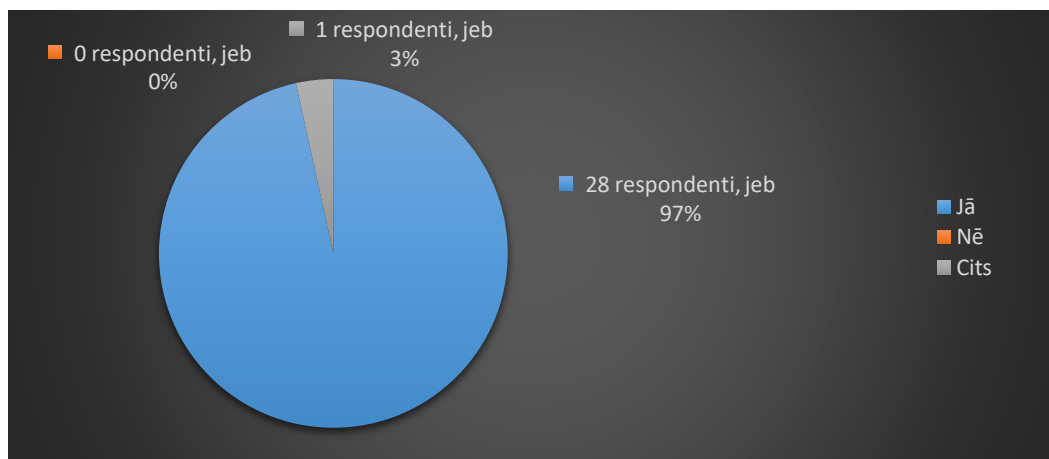
Var secināt, ka vecāki zina pasaku nozīmību bērna dzīvē. Viens respondents atbildēja: grāmatu lasīšana kā tāda noteikti ietekmē.

Jautājums - vai, jūsuprāt, pirmskolas vecuma bērns pats ir spējīgs izdomāt loģisku pasakas nobeigumu, ja jūs viņam lasāt jaunu pasaku un pasakas problēmsituācijas atrisinājumu (piem. galvenajam varonim ir jāizdomā kā nokļūt pie vecmāmiņas 400km attālumā, ja mašīna ir tikko saplīsusi) atstājat bērna ziņā?

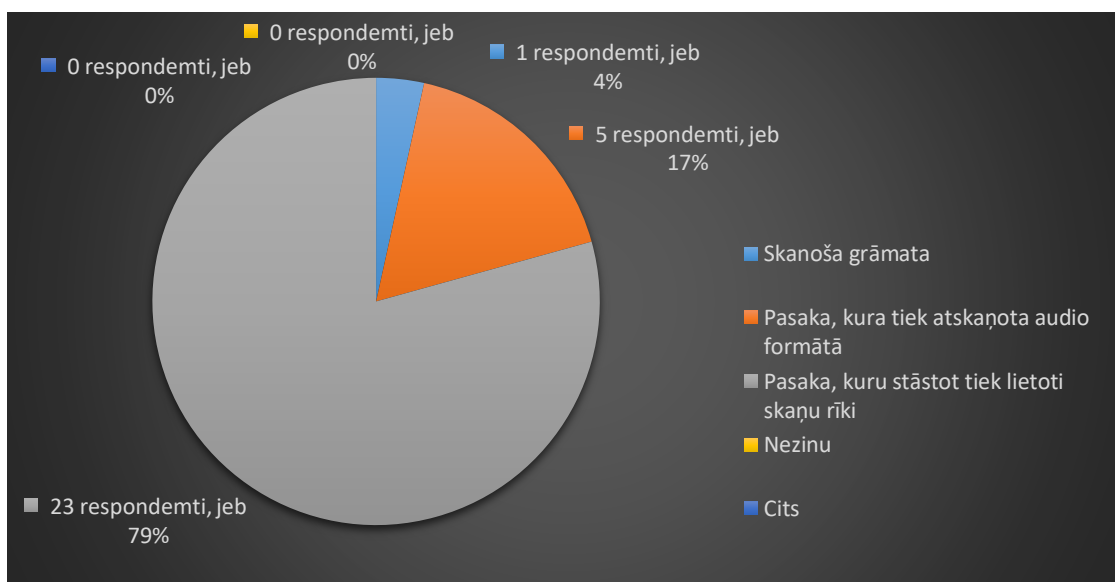
7. att. „Respondentu novērtējums bērna spēju izdomāt loģisku nobeigumu pasakai”.

Apkopojot atbildes ir iespējams secināt, ka daļa respondentu ir pārliecināti par saviem bērniem, daļa domā, ka tikai ar vecāku palīdzību tas būtu iespējams un šeit vai nu nav piemērots bērna vecums vai arī viņam nav zināšanas par problēmsituācijas risinājuma izdomāšanu. 3. respondenti atbildēja: atkarībā, kāds ir bērna vecums; vai tas ir vajadzīgs; kā kurš bērns. Var piekrist, ka šo noteikti ir iespējams paveikt jau apzinātā vecumā, varbūt no 4 gadiem, taču jāskatās, kāds ir bērna attīstības līmenis. Bet darba autora domas noteikti nesakrīt ar atbildes “vai tas ir vajadzīgs” respondenta atbildi. Pēc autora domām, bērnam tiek atņemta iespēja uzlabot savu radošo domāšanu un iespēju risināt nestandarta situācijas.

8. att. „Vai respondenti piekrīt K. Mārtinsones uzskatam, ka mākslas metodes un tehnikas rosina kreativitātes (radošuma) attīstību? (Literatūra, mūzika, vizuālā māksla).”

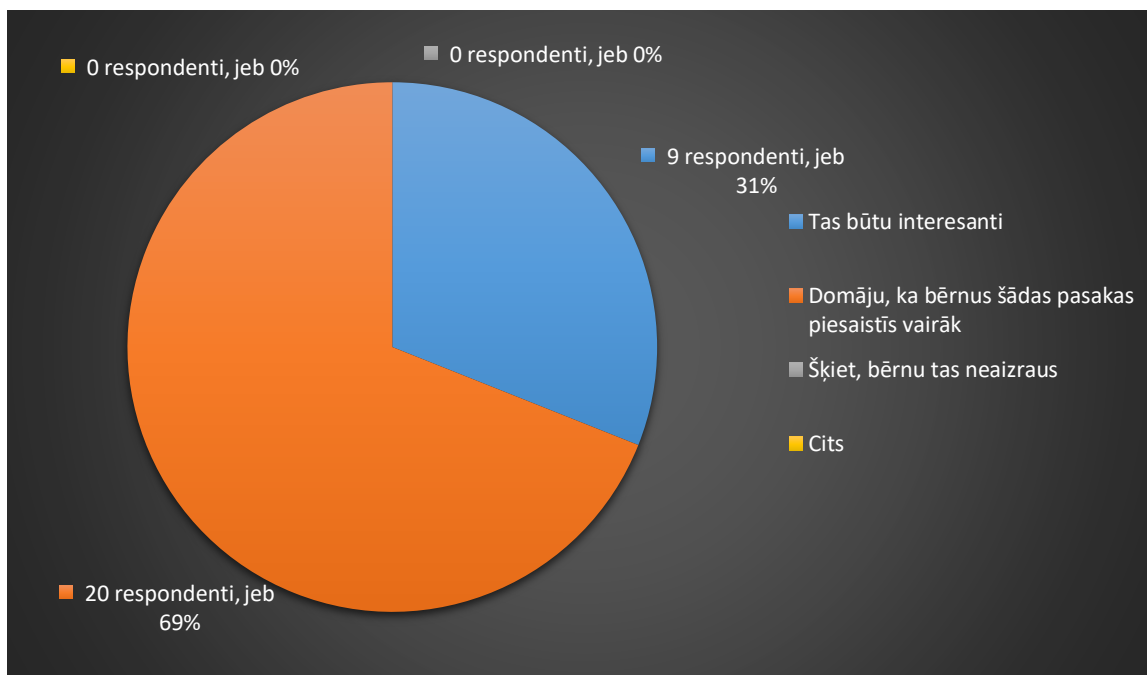
Gandrīz visi respondenti piekrīt K. Martinsones uzskatam. Respondents ar atbildi *cits*, norādījis, ka viņam nav zināšanas, lai atbildētu uz šo jautājumu.

9. att. „Kas respondentu sapratnē ir skaņu pasakas?”

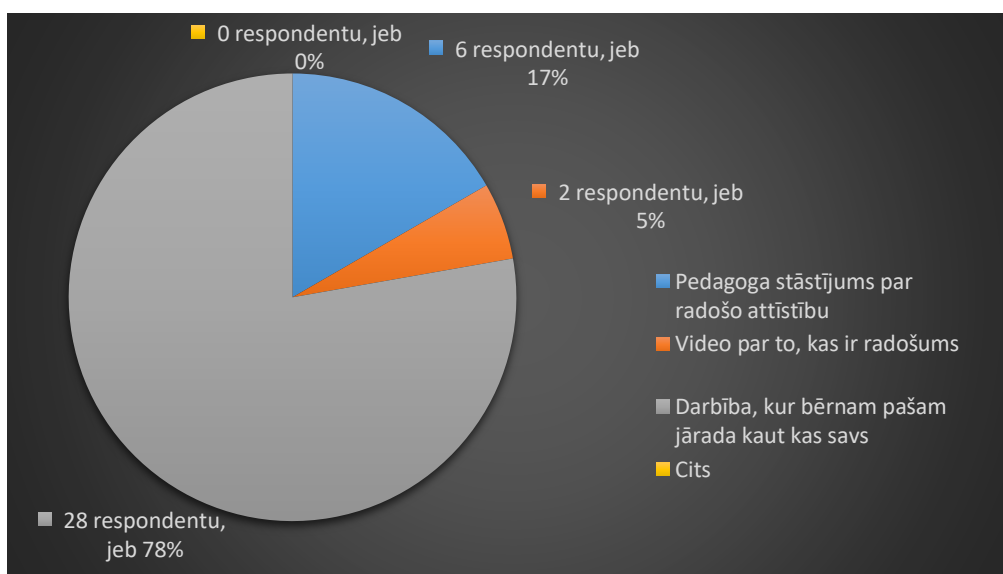
Lielākais vairums respondentiem ir zināšanas par to, kas ir skaņu pasakas un tas ir patīkami.

Jautājums – jūsu domas par pasakām, kurās dažādas skaņas (piemēram - jūra, vējš, putni, soļi, burvestības u.c.) tiktu atdarinātas ar dažādiem skaņu rīkiem (bungas, ritma kociņi, marakasi, trijstūris u.c.)?

10. att. „Respondentu domas par pasakām, kurās dažādas skaņas (piemēram - jūra, vējš, putni, soļi, burvestības u.c.) tiktu atdarinātas ar dažādiem skaņu rīkiem (bungas, ritma kociņi, marakasi, trijstūris u.c.).”

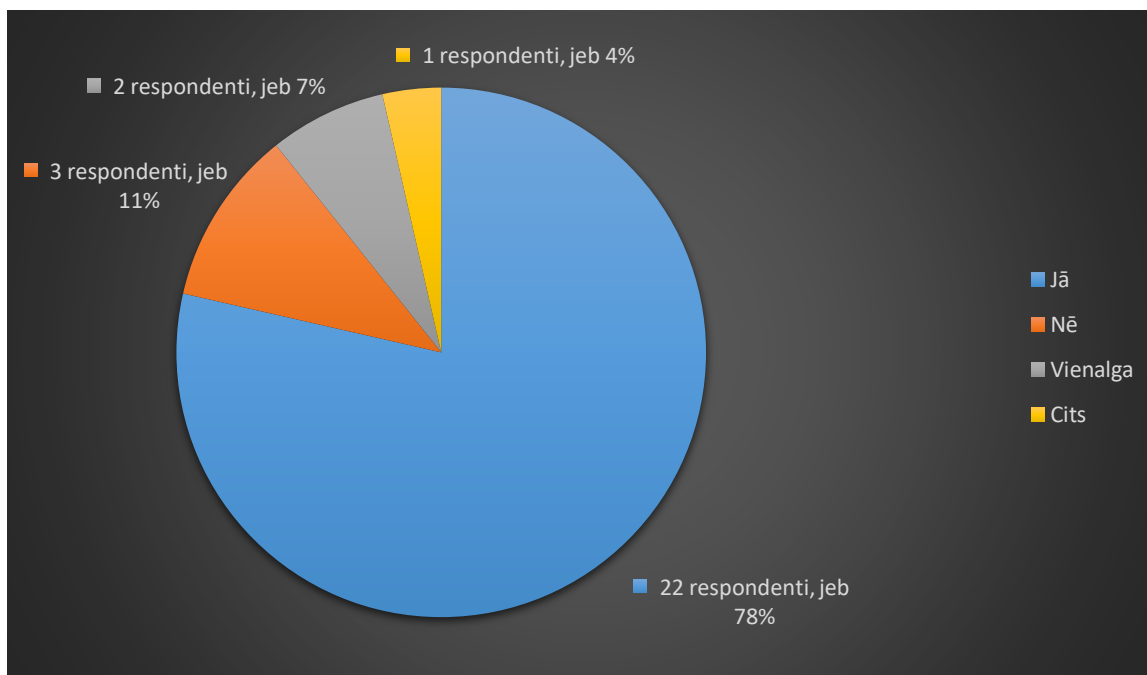
Uz šo jautājumu tika atzīmētas tikai divas atbildes un lielākā daļa respondentu uzskata, ka bērnus pasakas ar skaņu rīku izmantošanu piesaistītu vairāk, kā parastas pasakas. Pārējie respondenti uzskata, ka šādas pasakas būtu interesantas.

11. att. „Respondentu atbildes, kas attīsta bērna radošumu vairāk?”

Lielākā daļa respondentu domā, ka radošumu vislabāk attīsta radošas darbības, kur bērns pats rada kaut ko savu, bez noteikta iznākuma. Dažiem liekas, ka arī pedagoga stāstījums par

to, kas ir radošs attīstīs bērna radošumu, kā arī divas atbildes bija, ka radošumu var veicināt video materiāls par to. Darba autore noteikti piekrīt lielākajai daļai respondentu, par to, ka radošumu attīstīt ir lielāka iespējamība bērnam darbojoties.

12. att. „Respondentu atbildes uz jautājumu, vai radošajām pasakām būtu jāatvērē lielāka loma pirmsskolas izglītības iestādēs?’’

Apkopojot atbildes uz pēdējo jautājumu 22 no 28 respondentiem vēlētos, lai radošajām pasakām pirmsskolas izglītības iestādēs tiktu atvēlēta lielāka loma. Iespējams, ka respondentiem ikdienā nesanāk laiks domāt par šādām lietām, taču pildot anketu viņi aizdomājas un saprot, ka pasakas ir vērtība un tām ir plašs pielietojumu klāsts ar kuru palīdzību ir iespējams attīstīt radošumu bērnos. Trim respondentiem likās, ka lielāka loma radošajām pasakām nav nepieciešama, bet šī atbilde itin nemaz nesaskan ar darba autora domām un līdzšinējo pieredzi, jo bērniem par šāda veida pasakām un iespējām, kādas piedāvāja pedagogs nebija priekšzināšanas. Respondents atbildē *cits* komentārā ierakstīja – nezinu.

Secinājumi

1. Bērniem 5 – 6 gadu vecumā patīk būt radošiem, ja viņu darbības ir brīvi plūstošas. Viņiem ir jādod iespēja darboties patstāvīgi.
2. Bērniem patīk darboties, izmantojot dažādas interesantas, jaunas tehnikas darbā ar pasaku papildināšanu.
3. Bērņus aizrauj viss jaunais un interesantais, vel nepieredzētais.
4. Bērni ar prieku darbojas, ja pedagogs viņus novērtē un saklausa viņu priekšlikumus un domas. Bērns jūtas vajadzīgs un arvien aktīvāk piedalās darbā.
5. Radošums ir nepieciešams jebkuram cilvēkam un tas ir jāsāk attīstīt jau bērnībā.
6. Lai radošumam būtu tieksme attīstīties, tad bērna idejas, darbības un sasniegumus nedrīkst nopelt. Paveiktajā ir jāatrod kas tāds, par ko bērns ir jāpaslavē, un tas ir ļoti viegli.
7. Analizējot metodisko materiālu, pedagogam ir jābūt aktīvai, radošai personībai, lai viņš spētu sekmēt bērna radošo domāšanu ar dažādām tehnikām.
8. Pētījuma laikā bija iespējams novērot, ka tie bērni kas sēdēja pie viena galda savos zīmējumos kādu detaļu noskatījās no blakus sēdošās personas, bet arī tas ir jāprot un arī tādā veidā bērns papildina savas zināšanas.
9. Bērnu vēlme piedalīties bija pamanāma arī no viņa tā brīža noskaņojumu. Kā jau ikvienai dzīvai būtnei ir dienas, kad neko negribas darīt, pedagogam tas ir jārespektē.
10. Bērns nav piespiežams ar varu darīt lietas, kuras viņam nav interesantas, tādēļ pedagogam ir jāatrod iespēja kā šo bērnu ieinteresēt.
11. Darbā ar skaņu rīkiem aktīvi bija visi bērni. Ja vienkāršā nodarbībā bija bērni, kas mēdza neiesaistīties nemaz, tad vismaz skaņu rīkus iepazīt un izpētīt vēlējās visi.
12. Bērnam ir jādod laiks iepazīt darbā izmantojamus materiālus, jādod laiks apdomāties un jāļauj izvēlēties sev vēlamo darbības veidu un metodi.
13. Bērns ir unikāla personība, tādēļ divu vienādu darbu nebūs. Katram ir savs redzējums.
14. Tika rasta atbilde uz pētāmo jautājumu “*Vai skaņu pasakas sekmē bērna radošumu?*”, skaņu pasakas noteikti sekmē bērna radošumu, un ne tikai – tās attīsta iztēli, muzikālo dzirdi, ritma izjūtu, paplašina vārdu krājumu, izraisa lielāku interesi par pasakām, skaņu rīkiem, skaņām, ar kurām iespējams attēlot dažādas situācijas un dod bērniem iespēju radoši piedalīties pasakas tapšanā.
15. Bērniem pasaku apskaņošana ļoti patika, tā ir noderīga viņu attīstībai un radošuma sekmēšanai.

3. Priekšlikumi pirmsskolas izglītības skolotājiem

1. Lasīt bērniem pasakas jau no 3 gadu vecuma, izmantojot skaņu rīkus, tā iepazīstinot viņus ar tām.
2. Veidot nodarbības, kurās galvenais uzdevums ir sekmēt radošumu izmantojot skaņu pasakas.
3. Nodarbību laikā iepazīstināt bērnus ar:
  - pasaku veidiem (pasakas no grāmatām, izdomātas, stāstītas pēc attēliem, audio pasakas);
  - dažādām iespējām pasakas papildināt (papildinot tās sižetu, ar skaņu rīkiem, ar attēliem, izmantojot rotaļlietas attēlot pasakas sižetu);
  - skaņu rīkiem un mūzikas instrumentiem, (ar instrumentu radītajām skaņām);
  - pastāstīt par to, ka pasakai beigas iespējams uzzīmēt, attēlot teātrī, izdomāt pašam vai kopīgi.
4. Ļaut bērniem ar skaņu rīkiem un mūzikas instrumentiem iepazīties brīvā rotaļu nodarbībā, kur skolotājs tikai pastāsta par skaņu rīku un mūzikas instrumentu uzbūvi. Dot bērniem iespēju nodarbības laikā pašiem aptaustīt un paskandināt skaņu rīkus un mūzikas instrumentus, lai iepazītu to radītās skaņas.
5. Lasot pasaku, uzklaut bērnus un izmēģināt apskaņot pasakas sižetu pēc bērnu ieteikumiem. Pēc tam ir iespējams izdarīt secinājumus par to, kura skaņa noteiktajam sižetam ir vispiemērotākā.
6. Uzklaut bērnus pasakas tapšanas vai papildināšanas procesā, nenoraidot idejas. Iepazīstināt bērnus ar paveikto.
7. Izteikt atzinumus un uzslavas par paveikto arī tad, ja ir gadījies kļūdīties.
8. Ar lielākiem bērniem (nākošajā mācību gadā) pasakas papildināt citā līmenī – attēlot pasaku, izmantojot skaņu rīkus, dažādus rotaļu priekšmetus, apģērbus vai aksesuārus.
9. Dot iespēju bērniem sekmēt savu radošumu, izmantojot skaņu pasakas un to piedāvātās iespējas.

Literatūras un citu avotu saraksts

1. Albrehta, D. (1998). Pētīšanas metodes pedagogijā. Rīga: Mācību apgāds.
2. Ancāne, G. (2013). Pasakas un to loma psihiski veselās personības attīstībā. Pieejams: <http://psihosomatika.lv/pasakas-un-to-loma-psihiski-veselas-pesronibasattistiba>
3. Avotiņš, V., Prindule, L., Upmane, Z. (1981). Bērnu attīstība mācību un audzināšanas procesā. Rīga: Zvaigzne
4. Birzkops, J. (1999). Muzicēšana kā labākā intelektuālo spēju attīstītāja. Rīga: Apgāds Liesma
5. Brice, B. (2011). Skaņu pasakas un ritma rotaļas. Rīga: Zvaigzne ABC.
6. Burceva, R., Davidova, J., Kalniņa, D., Lanka, Ē., Mackēviča, L. (2010). Novitātes pedagogijā profesionālās izglītības skolotājiem. Rīga: Latvija Universitāte. Pieejams: <https://profizgl.lu.lv/mod/book/view.php?id=12113&chapterid=3338>
7. Campbell, P.S., Scott-Kassner, C. (2018). Music in Childhood Enhanced: From Preschool through the Elementary Grades, Spiral bound Version. University of Washington. Izdevējs: Cengage Learning. Pieejams: <https://books.google.lv/books?id=4A9EDwAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=editio ns:Hxn1e9CTT1MC&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwi9n4TmuvsAhWJ- iOKHbARBKAQ6wEwAXoECAEQAQ#v=onepage&q&f=false>
8. Digitālais mācību līdzeklis. (2020). Cilvēks un kultūra. Rīga. Pieejams: <https://www.uzdevumi.lv/p/kulturologija/10-klase/cilveks-un-kultura-telpa-laiks-7134/re-c4f97044-6588-43fe-93d8-9adc230d839b>
9. Dzintere, D., Stangaine, I., a. (2007). Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja. Rīga: Raka.
10. Dzintere, D., Stangaine, I., b. (2007). Rotaļa – bērna dzīvesveids. Rīga: Raka.
11. Fišers, R. (2005). Mācīsim bērniem domāt. Rīga: Raka
12. Gudjons, H. (1998). Pedagoģijas pamatatziņas. Rīga: Zvaigzne ABC.
13. Hībnere, V. (1998). Bērna vizuālā darbība. Rīga: Raka.
14. Horn, J., F. (2013). Organic Creativity and the Physics Within. Amsterdam/Philadelphia. John Benjamins Publishing Company. Pieejams: https://play.google.com/books/reader?id=8_mADQAAQBAJ&hl=lv&pg=GBS.PA3
15. Jozauska, K. (2014). Ko māca pasakas. Rīga: Centrs Dardedze. Pieejams: <http://paligsvecakiem.lv/2014/04/ko-maca-pasakas/>
16. Koemetss, E., Tamma, L., Elango, A., Indre, K. (1984). Psiholoģijas un pedagoģijas pamati, Populārs pamatkurss. Rīga: Zvaigzne.

17. Kraģis, I. (2019). Radošums un kritiskā domāšana. Rīga: Mansards.
18. Kraģis, I. (2018). Radošums un mācību vide: definējošie un saistošie faktori ,
LATVIJAS UNIVERSITĀTES RAKSTI. Rīga: Latvija Universitāte. Pieejams:
https://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/izdevumi/LU_Raksti/817/06-Kragis.pdf
19. Lieģeniece, D. (1992). Bērns – pasaulē, pasaule – bērņā. Rīga: Zvaigzne.
20. Ļubļinska, A. (1979). Bērnu psiholoģija. Rīga: Zvaigzne.
21. Mayesky, M. (2015). Creative Activities and Curriculum for Young Children.
Stamford. Change learning. Pieejams:
<https://books.google.lv/books?id=f72iAgAAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
22. Mārtinsone, K. (2020). Mākslu metodes un tehnikas profesionālajā darbībā. Rīga: Raka.
23. Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības
programmu paraugiem. (21.11.2018.) Ministru kabineta noteikumi Nr. 716. Rīga.
Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/303371-noteikumi-par-valsts-pirmsskolas-izglitibas-vadlinijam-un-pirmsskolas-izglitibas-programmu-paraugiem>
24. Phillips, L. (2012)., The Top 10 Skills Children Learn From the Arts, Washington,
Americans for the Arts. Pieejams: <https://blog.americansforthearts.org/2019/05/15/the-top-10-skills-children-learn-from-the-arts>
25. Pirmsskolas izglītība. (2003). Es gribu iet skolā. Rīga: Puse plus.
26. Prindule, L. (1994). “Bērņa psihiskās attīstības vecumposmu psiholoģija” 1. daļa.
Liepāja: Liepājas pedagoģiskā augstskola, sākumskolas pedagoģijas katedra.
27. Pudāne, I. (2011). Radošums/Kreativitāte. Pieejams:
<https://pudane.wordpress.com/2011/10/21/radosumskreativitate/>
28. Reņģe, V. (1999). Psiholoģija, Personības psiholoģiskās teorijas. Rīga: Zvaigzne ABC.
29. Rīgas Stradiņa universitāte. Pētniecības terminu vārdnīca. Pieejams:
<https://www.rsu.lv/petniecibas-terminu-vardnica/noverosana>
30. Sidlovskaya, O. (2000). Fairy Tales Enhance Imagination and Creative Thinking.
Nebraska. Childcareexchange. Pieejams:
<https://www.childcareexchange.com/article/fairy-tales-enhanceimagination-and-creative-thinking/5013550/>
31. Skola2030. (2019). Pirmsskola. Pieejams:
<https://www.skola2030.lv/lv/skolotajiem/izglitibas-pakapes/pirmsskola>
32. Skola2030. (2019). Pirmsskola. Pieejams: <https://www.skola2030.lv/vecakiem-un-skoleniem/zinu>

33. Skola2030. (2019). Pirmsskola. Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/10>
34. Sociālā darba un sociālās pedagoģijas augstskola "Attīstība". (2004), Dzīves jautājumi IX, Rīga: JUMI. Pieejams: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:pp|issue:/g_001_0304057116|article:DIVL20|page:4|issueType:undefined
35. Svence, G. (1999). Attīstības psiholoģija. Rīga: Zvizzne ABC.
36. Špona, A. (2006). Audzināšanas process teorijā un praksē. Rīga: Raka.
37. Thomas, A., Thorne, G.(2019). How To Increase Higher Level Thinking. Louisiana: CDL the centre for development & learning. Pieejams: <https://www.cdl.org/how-to-increase-high-order-thinking/>
38. Tovey, H. (2017)., Bringing the Froebel Approach to your Early Years Practice Second edition, Oxon and New York: Routledge. Pieejams: <https://books.google.lv/books?id=aislDwAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=Friedrich+Froebel+kindergarten+play&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwj3sKLY5f7sAhVT2SoKHZF-BcgQ6AEwAnoECAQQAg#v=onepage&q=Friedrich%20Froebel%20kindergarten%20play&f=false>
39. Vorobjovs, A. (1996). Psiholoģijas pamati. Rīga: Mācību apgāds.
40. Zelmenis, V. (2000). Pedagoģijas pamati. Rīga: Raka.
41. Žukovs, L. (1997). Ievads pedagoģijā. Rīga: Raka.

Pielikumi

1. pielikums

BURVJU MEŽS

Reiz, kādā meža auga milzīgi koki. Mežs bija apburts. Kādā rīta pūta stiprs vējš un aiz lielajiem kokiem bija pamanāma kāda māja. Māja bija apburta, tā 1)_____. Šajā burvju mājā dzīvoja 2)_____. Viņas mati bija 3)_____. Viņai bija 4)_____ zobi un 5)_____ deguns. Raganai patika burties un viņa bieži vārīja burvju dzirdas lielajā katlā. Viņa vārīja 6)_____, kuras sastāvā bija 7)_____. Dziras bija 8)_____. Raganai draugu mežā nebija. Reiz, kad viņai bija skumji, viņa vēlējās doties meklēt draugus. Viņa devās meklēt draugus. Mežā bija dzirdamas dažādas dīvainas skaņas 9)_____. Taču aiz kokiem viņa dzirdēja sarunai līdzīgas skaņas. Piegājusi tuvāk viņa aiz kokiem ieraudzīja 10)_____. Zvēri bija satikušies pie strauta lai padzertos. Ragana saņēma drosmi un devās klāt zvēriem. Un uzsāka sarunu: “Labdien, es esmu raganiņa un mani sauc 11)_____. Es vēlos ar jums sadraudzēties”. Viņa solīja būt jauka. Zvēri saskatījās, mirkli padomāja un piekrita, jo draugu nekad nevar būt par daudz. Lai labāk iepazītos, ragana piedāvāja izvārīt kopīgu pusdienu zupu. Ragana teica, ka šī būs īpašā burvju zupa par godu draudzībai. Jaunajiem draugiem bija jāiekur ugunskurs un jāatnes lielais zupas katls. Par to laiku, ragana 12)_____ un traucās mājup pēc sastāvdaļām. Viņa lidoja tik ātri, ka aiz muguras 13)_____. Jaunie draugi 14)_____. Ragana, nonākusi mājās, paņēma burvju somu. Soma izdvesa dīvainas skaņas 15)_____.Ragana somu pakutinājusi sāka likt tajā sastāvdaļas zupai. Somā tika likti 16)_____. Kad soma bija pilna, viņa uzsēdās atpakaļ uz 12)_____ un lidoja pie draugiem. Nonākusi pie draugiem viņa visu sabēra katlā un sākās burvju process. Zupai vāroties tā 17)_____. Zvēri gan sākumā 18)_____ ieraugot tādu zupu, taču raganiņa viņus pierunāja zupu pagāršot. Pagāršojuši zupu, viņi bija pārsteigti cik zupa bija 19)_____. Ragana ar zvēriem sadraudzējās un viņu draudzība bija līdz mūža galam, jo šī raganiņa tiešām bija jauka pret zvēriem.

JAUTĀJUMI PASAKAS PAPILDINĀŠANAI

1. Kāda varētu izskatīties apburta māja?
2. Kas varētu dzīvot burvju mājā?
3. Kādi varēja būt viņas mati?
4. Kādi varētu būt viņas zobi?
5. Kāds izskatīsies ragana deguns?
6. Ko ragana varētu vārīt savā mājā?
7. Kādas sastāvdaļas ragana varētu likt savā magijā?
8. Kādas šīs magijas varētu izskatīties?
9. Kādas dīvainas skaņas varētu būt mežā dzirdamas?
10. Kas aiz kokiem varētu runāt, ko ragana ieraudzīja?
11. Kā sauks raganiņu?
12. Kā ragana varēja nokļūt mājās?
13. Viņai tik ātri lidojot – kas varēja rasties aiz muguras?
14. Kas jaunajiem draugiem varēja notikt paliekot putekļos?
15. Kāda skaņas burvju soma varēja izdot?
16. Kādas sastāvdaļas ragana lika somā burvju zupai?
17. Ko zupa varēja darīt, kamēr tā vārījās lielajā katlā?
18. Kad zvēri to ieraudzīja, kā viņi jutās?
19. Kāda bija šī burvju zupa, kā tā garšoja?

BURVJU MEŽS

Reiz, kādā meža auga milzīgi koki. Mežs bija apburts. Kādā rīta pūta stiprs vējš un aiz lielajiem kokiem bija pamanāma kāda māja. Māja bija apburta, tā *mainīja krāsas*. Šajā burvju mājā dzīvoja *ragana*. Viņas mati bija *gari, melni un priekšā bija viena violeta šķipsna*. Viņai bija *lieli un dzeltenī zobi un garš deguns ar daudz maziem punktiņiem*. Raganai patika burties un viņa bieži vārīja dzirdas lielajā katlā. Viņa vārīja *magijas*, kuru sastāvā bija *kukaiņi, ērces, sikspārņi, zirnekļi un varžu kājiņas*. Dziras bija *violeti zaļās un tās dūmoja*. Raganai draugu mežā nebija. Reiz, kad viņai bija skumji, viņa vēlējās doties meklēt draugus. Viņa devās meklēt draugus. Mežā bija dzirdamas dažādas dīvainas skaņas *tuk – tuk, u-ūūū un a-ūūū*. Taču aiz kokiem viņa dzirdēja sarunai līdzīgas skaņas. Piegājusi tuvāk viņa aiz kokiem ieraudzīja *lapsu, tīģeri, lāci, ezi, suni, kaķi, vāveri, vilku, un lauvu*. Zvēri bija satikušies pie strauta lai padzertos. Ragana saņēma drosmi un devās klāt zvēriem. Un uzsāka sarunu: “Labdien, es esmu raganiņa un mani sauc *Gaga* Es vēlos ar jums sadraudzēties”. Viņa solīja būt jauka. Zvēri saskatījās, mirkli padomāja un piekrita, jo draugu nekad nevar būt par daudz. Lai labāk iepazītos, ragana piedāvāja izvārīt kopīgu pusdienu zupu. Ragana teica, ka šī būs īpašā burvju zupa par godu draudzībai. Jaunajiem draugiem bija jāiekur ugunskurs un jāatnes lielais zupas katls. Par to laiku, ragana *uzlēca uz slotas* un traucās mājup pēc sastāvdaļām. Viņa lidoja tik ātri, ka aiz muguras sacēlās putekļi. Jaunie draugi *palika klepojot*. Ragana, nonākusi mājās, paņēma burvju somu. Soma izdvesa dīvainas skaņas *ku-kva, ku-kva*. Ragana somu pakutinājusi sāka likt tajā sastāvdaļas zupai. Somā tika likti *burvju putekļus, varžu kājiņas, zirnekļus, kukaiņus un dažādas burvju tinktūras*. Kad soma bija pilna, viņa uzsēdās atpakaļ uz slotas un lidoja pie draugiem. Nonākusi pie draugiem viņa visu sabēra katlā un sākās burvju process. Zupai vāroties tā *burbuļoja, sprakšķēja un dūmoja*. Zvēri gan sākumā *sabijās* ieraugot tādu zupu, taču raganiņa viņus pierunāja zupu pagāršot. Pagāršojuši zupu, viņi bija pārsteigti cik zupa bija *garšīga*. Ragana ar zvēriem sadraudzējās un viņu draudzība bija līdz mūža galam, jo šī raganiņa tiešām bija jauka pret zvēriem.

(mūzikas lādītes skaņas) **BURVJU MEŽS**

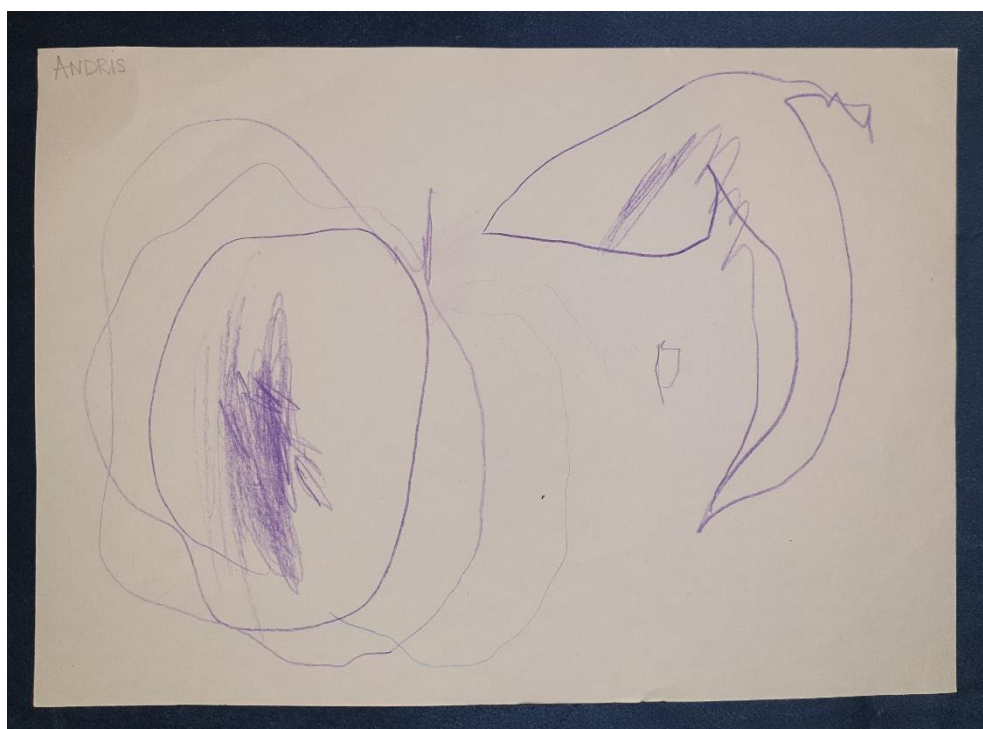
Reiz, kādā meža auga milzīgi koki. Mežs bija apburts. (trijstūris). Kādā rīta pūta stiprs vējš (tukša pudele) un aiz lielajiem kokiem bija pamanāma kāda māja. Māja bija apburta, (trijstūris) tā mainīja krāsas. Šajā burvju mājā dzīvoja ragana. (bungas). Viņas mati bija gari, melni un priekšā bija viena violeta šķipsna. Viņai bija lieli un dzeltenī zobi un garš deguns ar daudz maziem punktiņiem. Raganai patika burties (trijstūris) un viņa bieži vārīja dzirdas lielajā katlā. Viņa vārīja magijas (trijstūris), kuru sastāvā bija kukaiņi, ērces, sikspārņi, zirnekļi un varžu kājiņas. Dziras bija violeti zaļās un tās dūmoja (papīra čaukstoņa). Raganai draugu mežā nebija. Reiz, kad viņai bija skumji, viņa vēlējās doties meklēt draugus. Viņa devās meklēt draugus. Mežā bija dzirdamas dažādas dīvainas skaņas tuk – tuk, u-ūūū un a-ūūū. (ritma kociņi, pašu izdotas skaņas) Taču aiz kokiem viņa dzirdēja sarunai līdzīgas skaņas. Piegājusi tuvāk viņa aiz kokiem ieraudzīja lapsu, tīģeri, lāci, ezi, suni, kaķi, vāveri, vilku, un lauvu. Zvēri bija satikušies pie strauta (pudele ar ūdeni) lai padzertos. Ragana saņēma drosmi un devās klāt zvēriem. Un uzsāka sarunu: “Labdien, es esmu raganiņa un mani sauc Gaga Es vēlos ar jums sadraudzēties”. Viņa solīja būt jauka. Zvēri saskatījās, mirkli padomāja un piekrita, jo draugu nekad nevar būt par daudz. Lai labāk iepazītos, ragana piedāvāja izvārīt kopīgu pusdienu zupu. Ragana teica, ka šī būs īpašā burvju (trijstūris) zupa par godu draudzībai. Jaunajiem draugiem bija jāiekur ugunskurs un jāatnes lielais zupas katls. Par to laiku, ragana uzlēca uz slotas un traucās mājup pēc sastāvdaļām. Viņa lidoja tik ātri, ka aiz muguras sacēlās putekļi. Jaunie draugi palika klepojot (ritma kociņi). Ragana, nonākusi mājās, paņēma burvju somu. Soma izdvesa dīvainas skaņas ku-kva, ku-kva. (koka varde). Ragana somu pakutinājusi sāka likt tajā sastāvdaļas zupai. Somā tika likti burvju putekļus (trijstūris), varžu kājiņas, zirnekļus, kukaiņus un dažādas burvju tinktūras (trijstūris). Kad soma bija pilna, viņa uzsēdās atpakaļ uz slotas un lidoja pie draugiem. Nonākusi pie draugiem viņa visu sabēra katlā un sākās burvju process. Zupai vāroties tā burbuļoja, sprakšķēja un dūmoja. (Kaķenes, marakass, savdabīgi zvaniņi). Zvēri gan sākumā sabijās ieraugot tādu zupu, taču raganiņa viņus pierunāja zupu pagāršot. Pagāršojuši zupu, viņi bija pārsteigti cik zupa bija garšīga. Ragana ar zvēriem sadraudzējās un viņu draudzība bija līdz mūža galam, jo šī raganiņa tiešām bija jauka pret zvēriem.

BURVJU MEŽS

Reiz, kādā meža auga milzīgi koki. Kādā rīta pūta stiprs vējš un aiz lielajiem kokiem bija pamanāma kāda savāda māja. Māja mainīja krāsas. Šajā burvju mājā dzīvoja ragana vārdā Veronika. Viņai bija gari, melni mati un priekšā bija viena violela šķipsna. Viņai bija garš deguns ar daudz maziem punktiņiem. Raganai patika burties un viņa bieži vārīja dažādas burvju dzirdas savā lielajā katlā. Burvju dziru sastāvā bija dažādas tinktūras, burvju putekļi un dažādas krāsainas konfektes. Arī dziras mainīja krāsas, kad tās vārījās. Raganai nebija neviena drauga, pat ne suns vai kaķis ar kuru būtu iespējams paspēlēties. Reiz, kad viņai bija skumji, viņa nolēma doties meklēt draugus. Ragana Veronika uzvilka savas labākās drēbes, sasukāja matus un devās ceļā. Staigājot, ragana ieraudzīja priekšā lielus kokus. Aiz kokiem kaut kas notika. Koki bija tik lieli, ka nebija iespējams skaidri saredzēt, kas aiz tiem notiek. Ragana nolēma doties tuvāk un paskatīties, kas tur slēpjas. Viņa klusiņām piegāja pie vislielākā koka un uzmanīgi paskatījās. Viņa bija izbrīnīta, jo aiz kokiem ieraudzīja ...

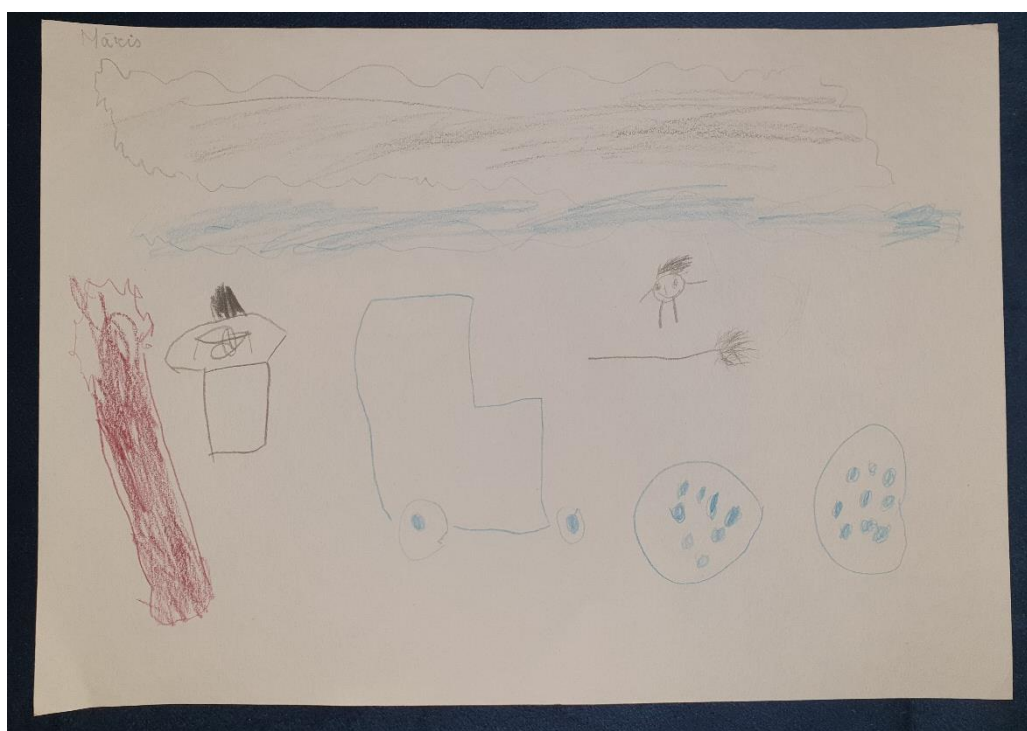
Kā jums šķiet, ko ragana ieraudzīja aiz lielajiem kokiem? Kas notika tālāk? Vai ragana atrada draugus? Varbūt aiz kokiem notika burvestības?

BĒRNU RADOŠIE ZĪMĒJUMI PAR PASAKU

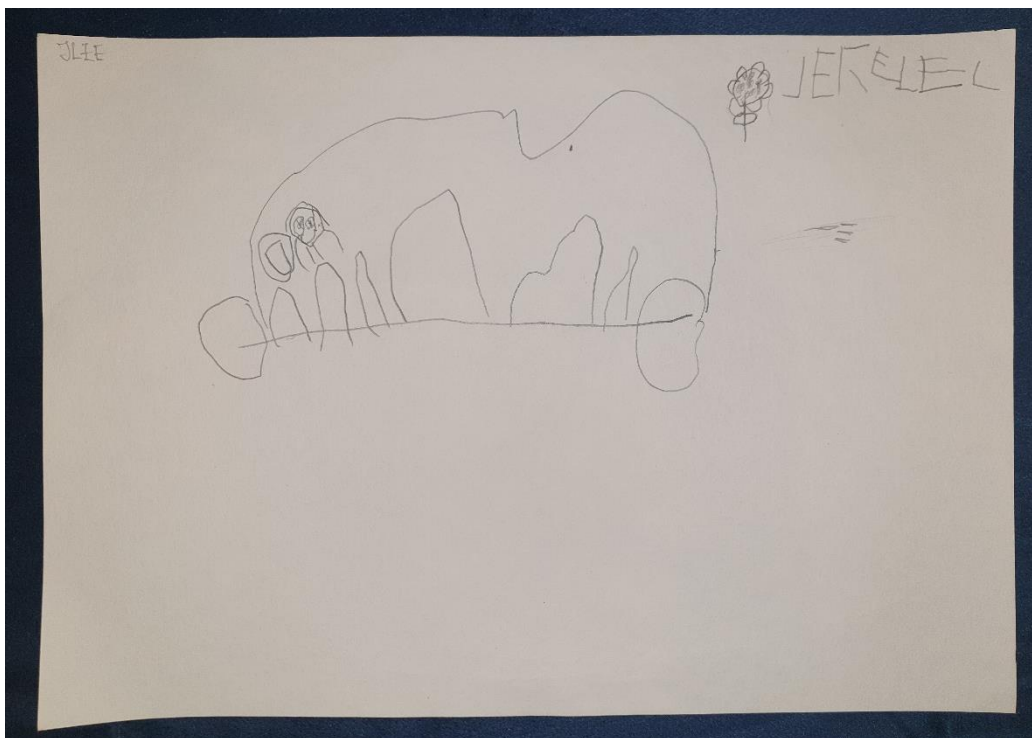
Andra zīmējums

Andris: zīmējumu uzzīmēja pēc vairakkārtēja aicinājuma un pamudinājuma, bet ļoti negribīgi guļot uz galda. Šķiet, ka darbība tika veikta, lai pedagogs bērnu liktu mierā. Par uzzīmēto pastāstīt neprata vai arī nevēlējās, jo uz jautājumu “kas zīmējumā attēlots”, zēns atbildēt nespēja, tikai raustīja plecus.

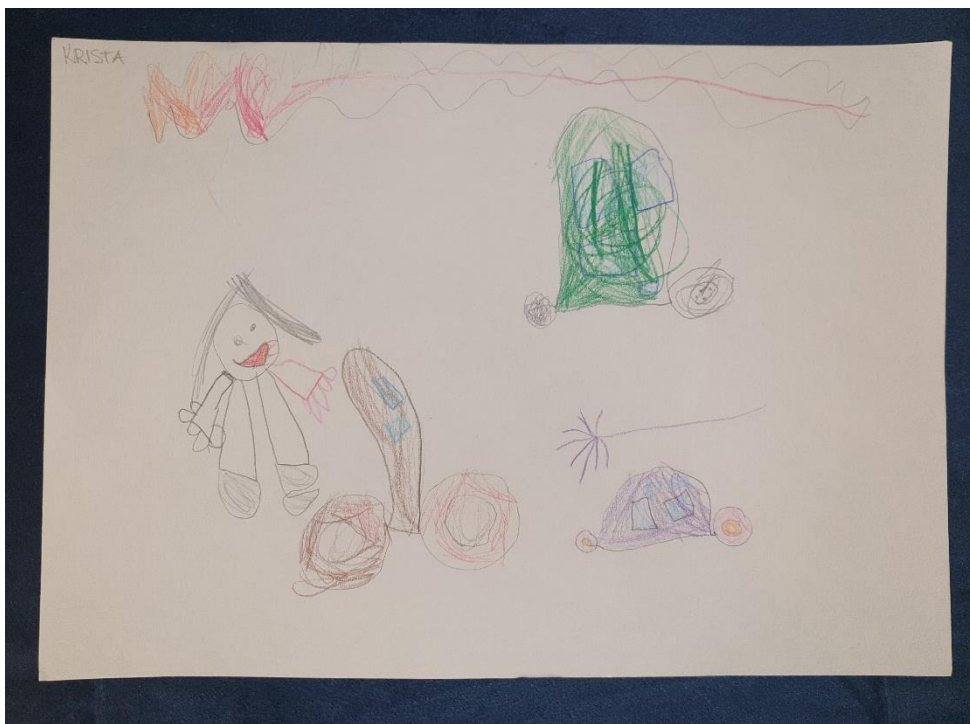
Māra zīmējums

Māris: Aiz kokiem viņa redzēja mazu citu raganu ar viņas slotu. Tur bija arī traktors, kurš pieveda tās konfektes traukos. Traktoram bija viens ritenis lielāks. Bija arī zili un pelēki mākoņi. *Kas ir tas?* (norādu uz melno attēlu lapas kreisajā pusē). Tas ir galds, kura raganas varēja ēst konfektes. *Uz jautājumu, vai viņas sadraudzējās,* Māris atbildēja: jā, viņas bija labas draudzenes pēc tam.

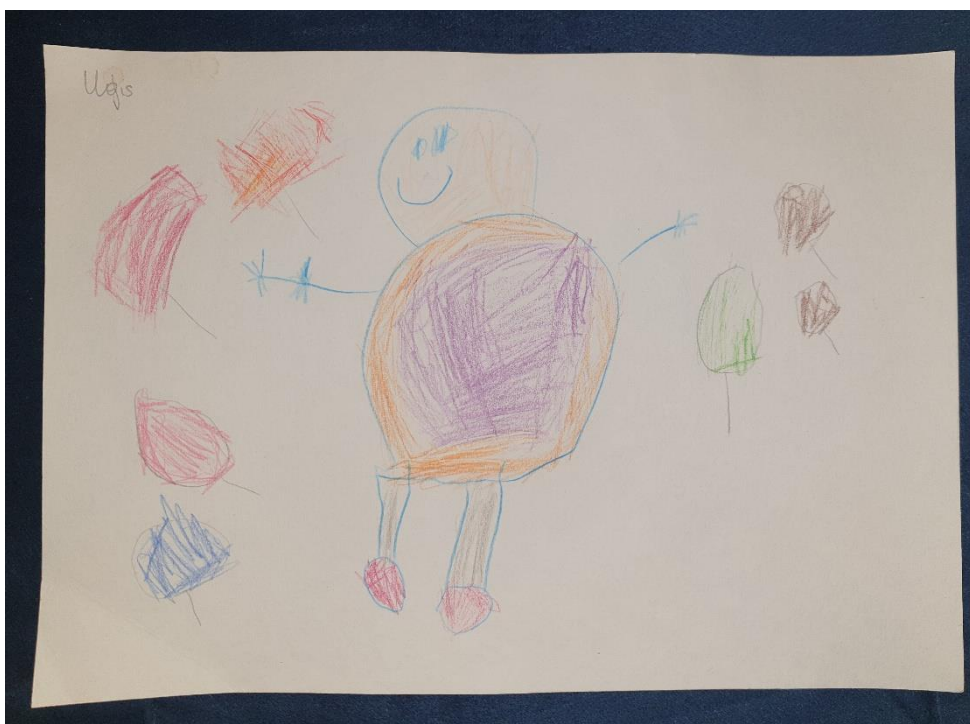
Ilzes zīmējums

Ilze: Ragana redzēja, ka tur bija atbraucis autobuss ar bērniem, jo autobusā bija daudz krēslu. Vēl ziedēja puķes, kuras smaržo. *Jautājot, vai bērni draudzējās ar raganu,* Ilze atbildēja ka jā, kamēr bērni aizbrauca mājās.

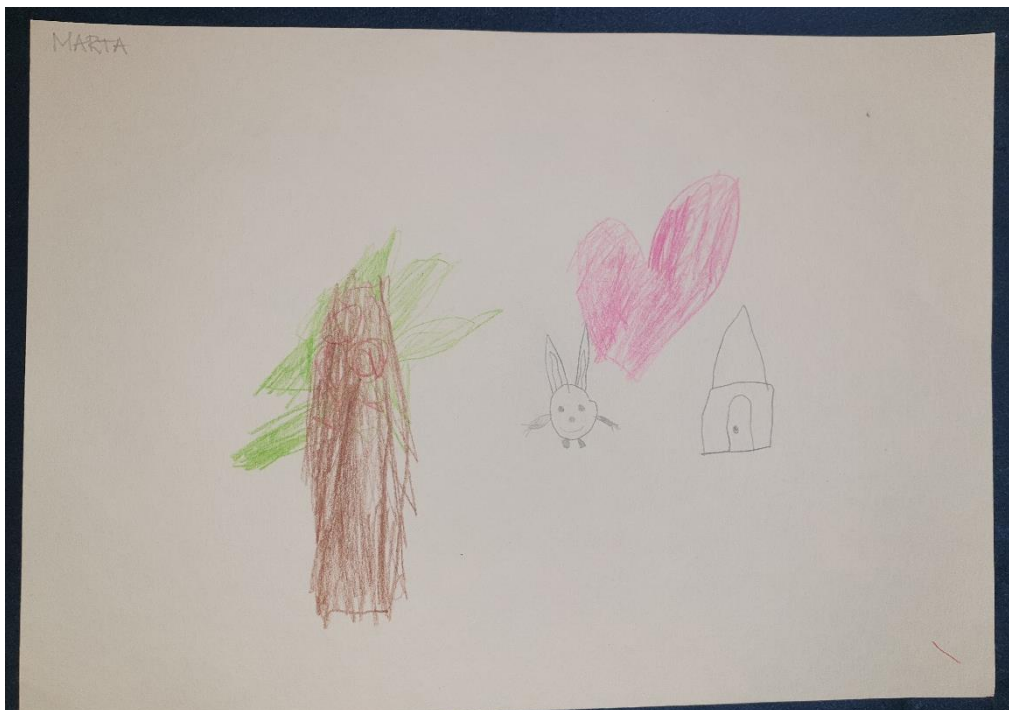
Kristas zīmējums

Krista: Aiz koka bija meitene. Viņa spēlējās ar mantām. Viņai bija trīs burvju mājas ar riteņiem. Viena bija zaļa ar spīdumiem, otra lillā arī ar spīdumiem trešā bija sarkana un brūna. Lillavai mājai bija arī tāda slota. Meitenei bija sarkanās lūpas un viņa deva lūpu krāsu arī citām draudzenēm. *Vai ragana ar meiteni sadraudzējās?* Jā, un viņa deva arī viņai lūpu krāsu.

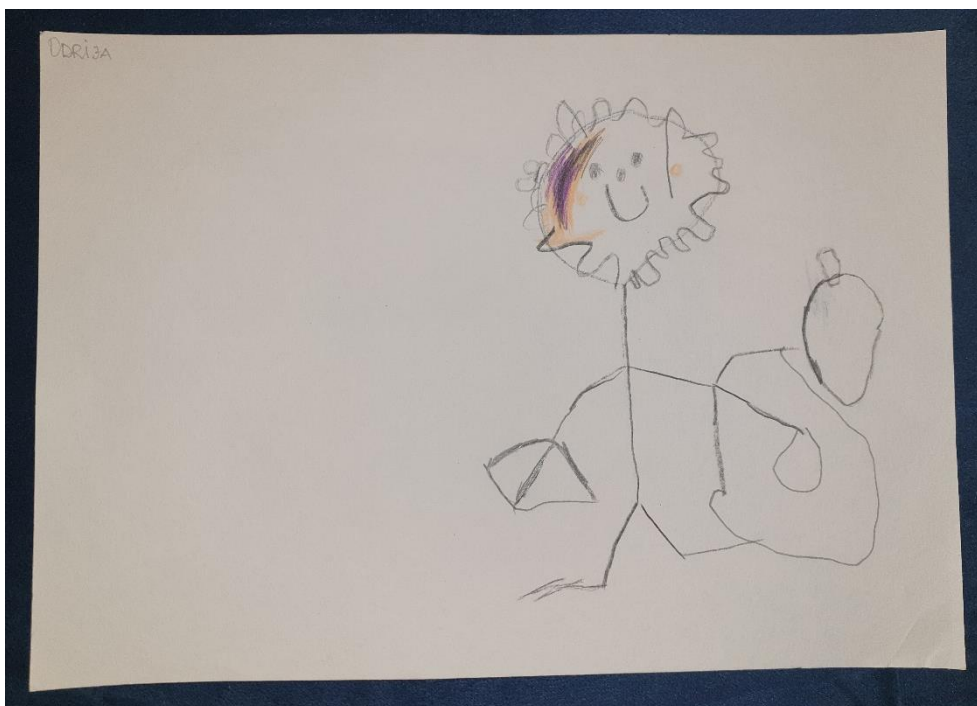
Uģa zīmējums

Uģis: Aiz koka bija kāds mazs cilvēciņš. Viņam apkārt bija daudz lidojoši baloni daudzās krāsās. *Vai ragana sadraudzējās ar mazo cilvēciņu?* Viņi sadraudzējās, jo raganai patika baloni.

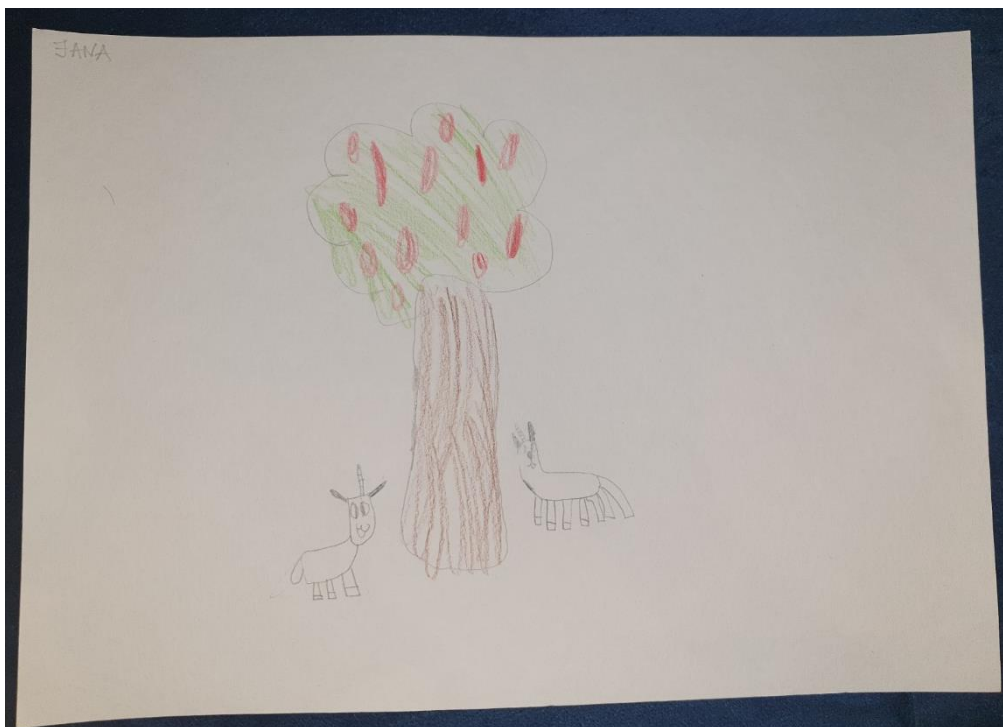
Martas zīmējums

Marta: Aiz lielā koka bija vēl lieli koki un kokos bija āboli, un vēl bija māja un zaķītis. Zaķītis bija ļoti mīļš, viņam patika sirsniņas. Viņam pie mājas bija sirsniņa. *Vai ragana sadraudzējās ar zaķīti?* – jā, zaķis raganai arī uzzīmēja sirsniņu un uzdāvināja.

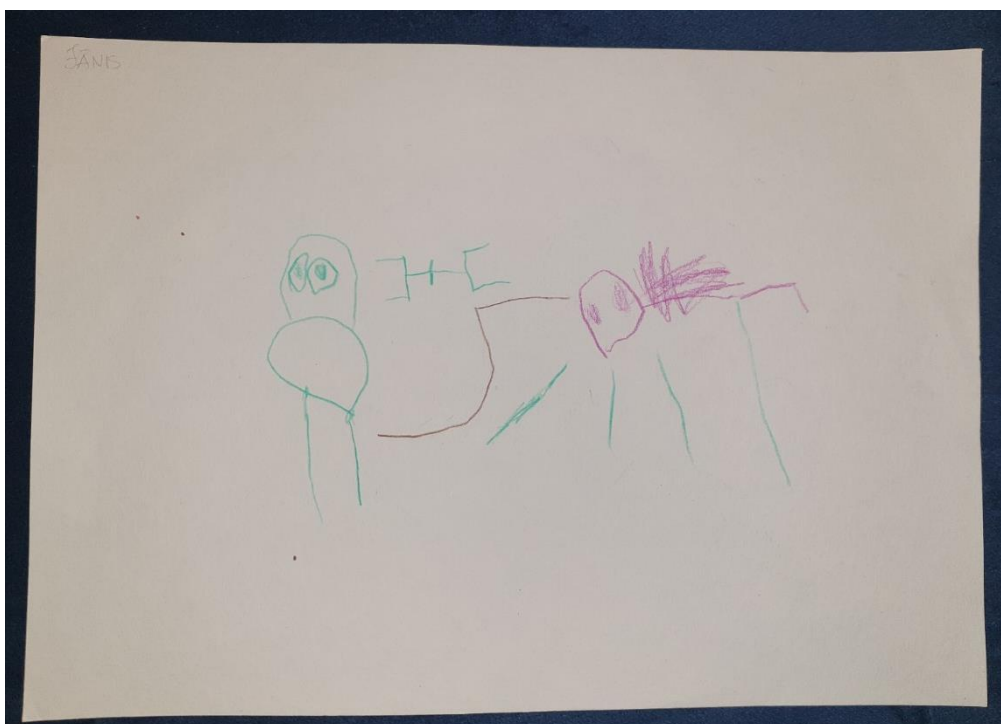
Odrijas zīmējums

Odrija: Meitene ir kautrīga, patstāvīgi nestāsta. *Jautāju, kas ir tas* (norādot uz cilvēkam līdzīgi siluetu) – Odrija atbildēja: meitene. *Pajautāju, kas meitenei ir rokās* – soma. *Uz jautājumu vai ragana ar šo meiteni sadraudzējās*, Odrija atbildēja apstiprinoši. (pamājojot ar galvu).

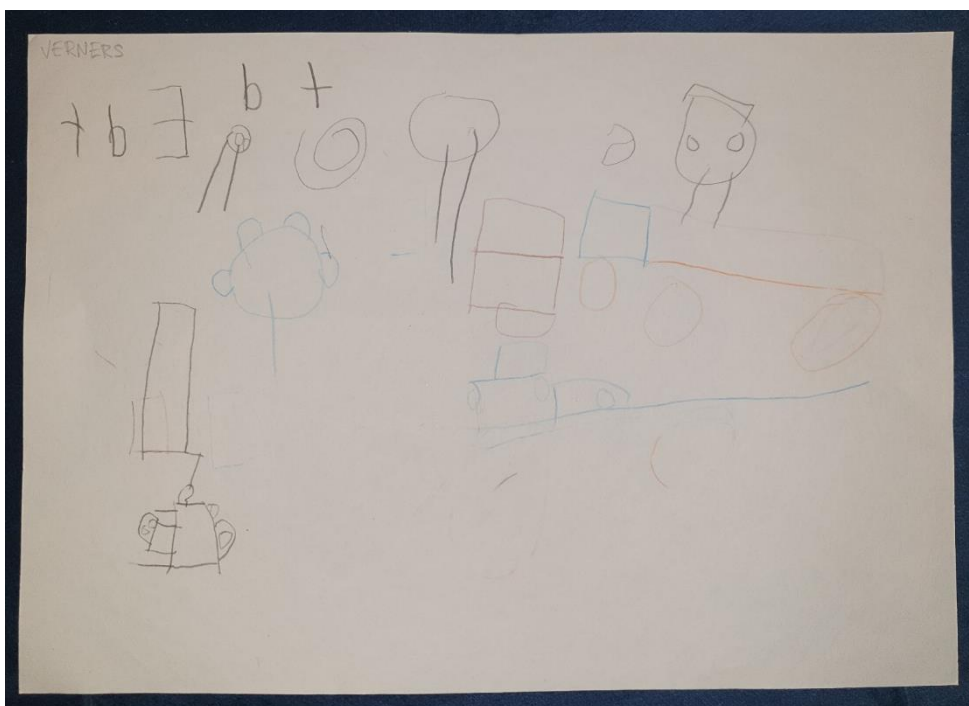
Janas zīmējums

Jana: Aiz koka bija vienradži un liels koks ar āboliem. Tie vienradži ēda ābolus un skraidīja ap koku. Vienradži ar raganu draudzējās. Viņiem patika raganas burvestības. Vienradži bija vēl maziņi. Viņi tagad dzīvoja pie raganas un viņi spēlējās.

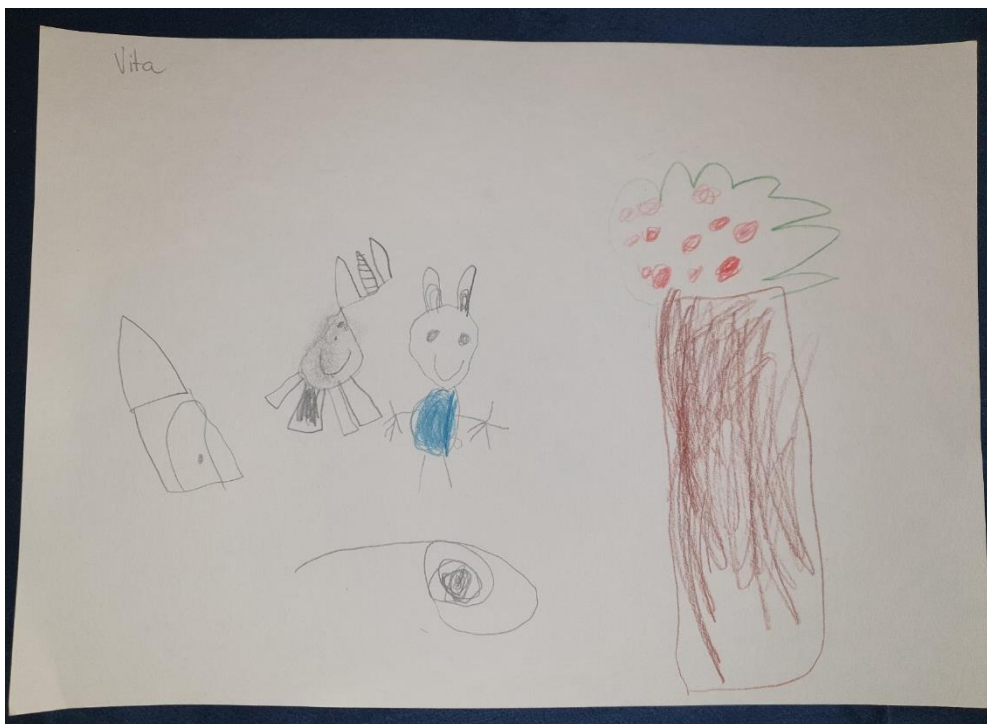
Jāņa zīmējums

Jānis: Tur bija slieka un spalvainas saules. Un tā bija saules mētelis. Tā brūnā ir slieka tas krāsainas ir saules, viņš varbūt mainīja krāsas, vai bija krāsains.

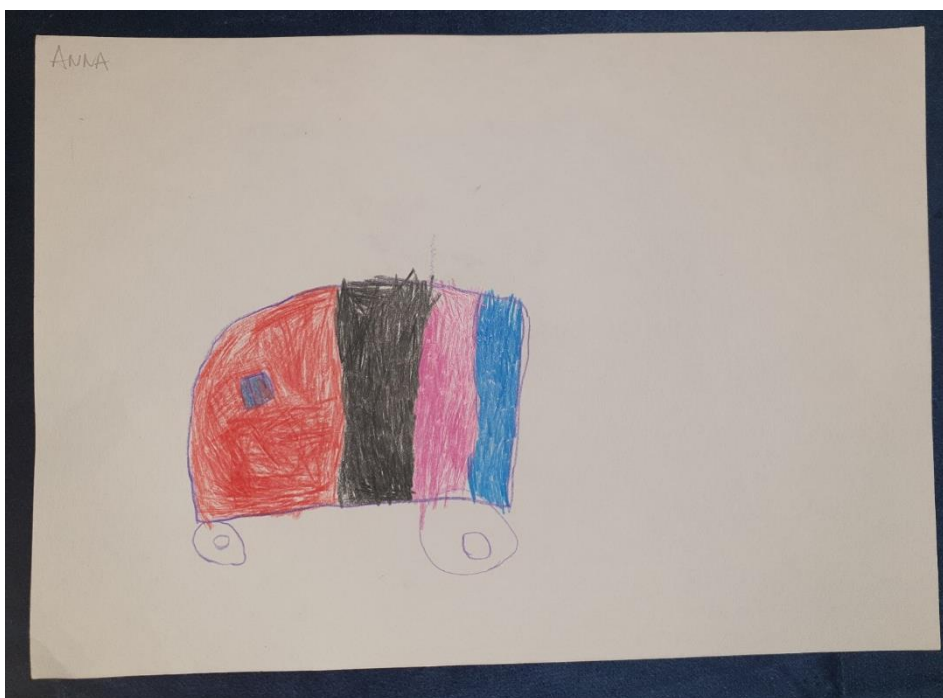
Vernera zīmējums

Verners: Ragana redzēja robotus un traktora sliekšņus un viens robots brauca ar traktoru. Tai mašīnai priekšā bija koks. Un tur ir ceļa zīme. Mēs arī mājās braucām ar traktoru. Palika lieli pēdu nospiedumi. (Zēns no pasakas turpinājuma pārgāja uz savu pieredzes stāstu saistībā ar zīmējumu).

Vitas zīmējums

Vita: Aiz koka bija mazs zaķītis. Viņš dzīvoja pilī. Man arī patīk pilis. Un viņš satika vienradzi. Viņi bija labākie draugi. *Jautāju, kas tas par koku?* - tā ir ābele, tajā aug sarkani āboli. *Vai ragana sadraudzējās ar zaķi un vienradzi?* Ragana sadraudzējās ar abiem dzīvniekiem. Viņi pēc tam dzīvoja pilī. Tur bija liela virtuve un varēja vārīt magijas.

Annas zīmējums

Anna: Meitene ļoti maz runā. Ir problēmas ar izrunu, runā neskaidri. *Prasīju, kas tev tur uzzīmēts?* - burvju mašīna, krāsaina. Tā ir raganas mašīna. *Jautāju vai raganai izdevās atrast draugus?*- Anna noraustīja plecus.

GALVOJUMS

Es,

_____

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā.
Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsaucēs.

Darba autors

_____

(vārds, uzvārds)

_____

(paraksts)

Datums:

_____

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs / Diplomdarbs izstrādāts
(atbilstošo pasvītrot)

LU

(fakultāte)

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors

(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs / Diplomdarbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 20__ .gada _____ sēdē, protokola Nr. _____

vērtējums

(vērtējums)

(vērtējums vārdiem)

Valsts pārbaudījuma
komisijas priekšsēdētājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

(paraksts)